

VSEBINA

- 5 Barbara Skubic **BRATI ZNOVA, BRATI BOLJE**
- 9 Klemen Jelinčič Boeta **ORIENTALSKI PREPLET ŽANROV IN SLOGOV**
- 15 Milena Mileva Blažič **TISOČLETJE *TISOČ IN ENE NOČI***
- 21 Ana Duša **ZVENETI ZGODBO, VERJETI BESEDI**
- 25 Katja Perat ***1001***
- 70 Fotografije

TISOČ IN ENA NOČ

Po motivih libreta *1001* Katje Perat

Krstna uprizoritev

Premiera 1. marca 2016

Avtorji odrske priredbe **USTVARJALCI UPRIZORITVE**

Režiserka **IVANA DJILAS**

Avtor glasbe in glasbeni vodja **BOŠTJAN GOMBAČ**

Dramaturginja **PETRA POGOREVC**

Svetovalka za pripovedovanje zgodb **ANA DUŠA**

Scenografka **AJDA VOGELNIK**

Kostumografka **JELENA PROKOVIĆ**

Koreografka **MAŠA KAGAO KNEZ**

Lektor **MARTIN VRTAČNIK**

Vokalni korepetitor **JOŽE ŠALEJ**

Instrumentalni korepetitor **BLAŽ CELAREC**

Oblikovalec svetlobe **BOŠTJAN KOS**

Asistentke kostumografke **BARBARA VRBANČIČ,**

ULA POGOREVČNIK (študijsko), **ANJA MEDLE** (študijsko)

Songa *Ljubezenska igra* in *Starec* sta nastala po prevodu **Stanke Rendla** in *Severina Šalija*,
song *Tistega večera* pa po prevodu **Tatjane Capuder**.

Vodja predstave **Borut Jenko**

Šepetalka **Neva Mauser Lenarčič**

Tehnični vodja **Jože Logar**

Vodja scenske izvedbe **Janez Koleša**

Vodja tehnične ekipe **Branko Tica**

Tonski tehnik **Sašo Dragaš**

Osvetljevalca **Boštjan Kos** in **Bogdan Pirjevec**

Frizerka **Ksenija Imerovič**

Garderoberki **Angelina Karimović** in **Tatjana Cirman**

Rekviziter **Sašo Ržek**

Sceno so izdelali pod vodstvom mojstra **Vlada Janca** in kostume pod vodstvom mojstric **Irene Tomažin** in **Branke Spruk** v delavnicah MGL.

Igrajo

Pripovedovalka Šeherezada **GREGOR GRUDEN/BORIS OSTAN**
VIKTORIJA BENCIK EMERŠIČ
GREGOR ČUŠIN
TANJA DIMITRIEVSKA
JERNEJ GAŠPERIN
KARIN KOMLJANEC
NINA RAKOVEC
DOMEN VALIČ

Glasbeniki

BLAŽ CELAREC/GAŠPER PERŠL
BOŠTJAN GOMBAČ/PRIMOŽ FLEISCHMAN
IGOR LEONARDI/MARKO KOROŠEC



Barbara Skubic

BRATI ZNOVA, BRATI BOLJE

Morda je popolnoma neprimerno, da se v besedilu o *Tisoč in eni noči* sklicujem na Tomaža Akvinskega, saj ta o kulturah, iz katerih zbirka izhaja, ni imel, kako bi rekli, najboljšega mnenja. Ampak naj mi bo oproščeno, ker imam poanto – vsaj zdi se mi, da jo imam. *Hominem unius libri timeo* (*Bojim se človeka ene same knjige*) je menda prvi rekel, in za to, kar želim tukaj povedati, je ta izrek prav primeren začetek.

V svojem razmisleku o *Tisoč in eni noči* bi se rada osredotočila na dve stvari – najprej na pripovedovalko in njeno zgodbo, nato pa še na dojemanje kultur(e), ki je deloma nastalo prav zaradi branja te – ene same – knjige. Zgodovina stikov Evrope in Bližnjega vzhoda ni enostavna, je pa nadvse slikovita in kot taka zanimiva za širše poslušalstvo. Fascinantne pripovedke z Orienta – in tukaj za starodavnega evropskega poslušalca ni bilo posebej pomembno, ali je šlo za pravljice ali za poročila Marca Pola (ki so bila pogosto prav toliko resnična kakor Šeherezadine pravljice, ampak o tem kdaj drugič) – so razburjale domišljijo, hkrati pa hranile strah, ki je bil v Evropi navzoč ob omenjanju vzhodnih kultur.

Prvi širše dostopni prevodi *Tisoč in ene noči* so v Evropo prišli v začetku 18. stoletja, v času, v katerem sta se mešala razmah kolonializma, ki si je hotel podrediti »nerazviti svet«, in doba racionalizma, ki je hotela vse izmeriti in kategorizirati po evropskem kopitu, pozneje pa se je v to primešala še romantika, ki so jo fascinirale eksotične lokacije in plemeniti divjaki. Da o skrivnostnih ženskah sploh ne govorimo – evropska romantična literatura jih je polna, in nekaj prikazov nam res ni v čast. Nobena pa ni domišljije burila bolj kot Šeherezada.

Kdo je torej Šeherezada in kakšna je njena zgodba? In zakaj je treba to pripovedovati, ali je mar ne poznamo vsi? Je prebrisana in pogumna vezirjeva hči, spretna pripovedovalka zgodb, ki se odloči, da bo (očetovemu strahu navkljub) kraljestvo z zvijačo rešila pred krvaločnim – globoko ranjenim – vladarjem ... In to s pomočjo ženskih lastnosti: s telesom in spolnostjo in z neprestanim govorjenjem. (Ko bi le bilo tako enostavno!) V sodobni arabski literarni teoriji, predvsem feministični, dobi Šeherezada nekoliko širšo vlogo: še vedno je tista,

ki vladarja s telesom in besedami zapelje proč od zločinov, s katerimi beži od globoke rane, ki mu jo je zadala druga ženska (več njih, pravzaprav, priporočam vam branje okvirne zgodbe, Šahrijar in njegov brat Šahzeman z ženskami res nista imela posebne sreče), to rano pa mu zdravi s telesom in besedami. Žal Šeherezadina vloga ni posebej revolucionarna, ko pride do vprašanj o družbenih spremembah in položaju žensk v družbi: njen cilj je zgolj ponovna vzpostavitev prejšnjega reda, kjer bo vladar moder, zakoni spoštovani ter ženske žene in matere. Prav tako ni avtorica zgodb, samo njihova pripovedovalka, in ne glede na pomembno mesto, ki ga ima pripovedovanje v arabski kulturi, so zgodbe, ko so končno zapisane – in zapisati jih da vladar –, zapisane v čast enega od Šeherezadinih in Šahrijarjevih sinov (v času tisoč in ene noči njunih srečevanj mu je namreč rodila tri, ne da bi – kakor je mogoče razbrati iz zgodb – on to opazil, kar je vsaj nekoliko nenavadno, o tem se najbrž strinjamo), tistih sinov, zaradi katerih na koncu prosi za svoje življenje. Da, za življenje ne prosi zato, ker bi si ga v treh letih pripovedovanja »zaslužila«, ampak zato, da Šahrijarjevi sinovi ne bi ostali brez matere.

A hkrati je Šeherezada vendarle tudi upornica: konec koncev se upre očetu, z izborom zgodb pa se na svoj način upira tudi vladarju. Že res, da izbira tudi zgodbe, ki govorijo o pustolovščinah in užitku, a precej bolj zanimive so tiste, ki govorijo o pravičnosti, milosti in resnici ter skozi katere Šahrijarju sporoča tudi to, da nima prav, da so njegova dejanja napačna. Kljub temu da je njen cilj vzpostavitev prejšnjega reda, je vendarle edina v kraljestvu, ki si upa narediti tisto, kar velja za največji džihad: povedati resnico v obraz tiranskemu vladarju.

Vendar je v zgodovini branja zgodb *Tisoč in ene noči* ta plat Šeherezade pogosto spregledana. Nasprotno, pogosto je bila prav ta knjiga – ena knjiga – tista, s pomočjo katere smo vzpostavili »drugega« in njegovo civilizacijo. Poleg tega, da smo zgodbe, predvsem okvirno, v veliki meri zožili zgolj na telesno, smo že pred stoletji padli v past tega, čemur iraški pesnik Sinan Antoon pravi forenzično zanimanje za arabsko literaturo. Z drugimi besedami: namesto da bi zbirko zgodb razumeli kot zbirko zgodb, nenadoma ni bila več fikcija, ampak antropološki, sociološki ali politični priročnik za razumevanje civilizacije.

Pri tem se zdi, da je s stališča povprečnega zahodnjaka popolnoma nepomembno, da se pogovarjamo o zbirki pravljic, katere najstarejši ohranjeni zapis je iz približno tistega časa kakor *Brižinski spomeniki*; popolnoma nepomembno se nam zdi tudi, da uporabljamo interpretacijo, ki so jo propagirali kolonizatorji v 19. stoletju – preden, denimo, je napredek tehnologije spodbudil pesnika, da je napisal *Od železne ceste*. Prav tako je nepomembno, da so zgodbe precej starejše od prvih zapisov, da so nekatere nastale v Indiji, druge na Kitajskem, spet tretje v deželah rodovitnega polmeseca, da ne vemo, od kod je okvirna zgodba, in da kar nekaj zgodb, ki smo jih brali kot otroci ali gledali risanke, posnete po njih, sploh ni del originalne zbirke, ampak so jih dodali evropski orientalisti in prevajalci.

Težava, če se vrnem na začetek in k citatu Tomaža Akvinskega, ni ena sama knjiga – bati se moramo ene same interpretacije in ljudi, ki ji brez premisleka verjamejo. Zdi se, da »zahodnjaki« orientalcem ne moremo gledati drugače, kakor skozi optiko *Tisoč in ene noči* – ne sicer pravljic, tako neumni vendarle nismo. (Ali

pač, konec koncev je nedavna anketa v ZDA pokazala, da kar 30 odstotkov republikanskih volivcev odobrava bombardiranje mesta Agraba. Pri tem jih čisto nič ne zanima, da je Agraba mesto, v katero je Disney postavil zgodbo o Aladinu, in da v resnici – psst! nikomur ne povejte! – ne obstaja. Raje si ne domišljajmo, da bi bili rezultati ankete kje drugje na svetu ali med volivci katere druge stranke bistveno drugačni.)

A ko pridemo do okvirne zgodbe, tiste, v kateri Šeherezada s telesom in besedami vladarju dopoveduje, da nima prav, se stvari zapletejo. Leta zahodne gospodarske in politične prevlade svetu so naredila svoje: pogosto se zgodi, da zavestno sicer zavračamo stereotipe, nezavedno pa se nam zdi popolnoma logično, da so prebivalci Orienta obtičali nekje v 8. ali 9. stoletju in da so pravzaprav veliki otroci. (O sebi ne bi nikoli mislili tako. Od *Brižinskih spomenikov* in časov, ko se je po slovenskem ozemlju podil »Valjahun, sin Kajtimara«, je vendar minilo dobro tisočletje.) Ali pa morda smrkavci, ki imajo težave s spolnostjo – kako naj bi si sicer razlagali izjavo, ki jo je ob arabskih vstajah leta 2011 dal Bernard Lewis, starosta orientalizma (in ne, orientalizem ni kompliment, več si lahko preberete v znameniti knjigi Edwarda W. Saida z istim naslovom, ki jo imamo tudi v slovenščini) in ljubljene ameriških konservativcev: da je do arabskih vstaj prišlo zaradi množice mladih moških, ki se zaradi brezposelnosti ne morejo poročiti, brez poroke pa ni seksa. Pri tem je bilo popolnoma nepomembno, da je imel Bernard Lewis v času svoje izjave 95 let in da njegovo mnenje o spolnih aktivnostih morda ni bilo posebej relevantno (resnici na ljubo je treba povedati tudi, da je ta njegova znamenita izjava nekoliko iztrgana iz konteksta, vendar je povsem skladna z njegovim razlaganjem arabskega sveta, ki je žal pripomoglo k oblikovanju zahodne politike v času Busheve administracije). Prav tako je nepomembno, da množice frustriranih Arabcev na ulicah bližnjevzhodnih mest niso zahtevale svobodne ljubezni in brezplačne kontracepcije, ampak kruh, svobodo in družbeno pravičnost. Torej tiste stvari, na katere v *Tisoč in ene noči* vladarja opozarja Šeherezada – upornica.

Zato je pomembno opozarjati, da je *Tisoč in ene noč* še vse kaj drugega, kakor zgodba o prevaranem vladarju. Je zgodba o spretnosti in pogumu, zbirka žanrskih zgodb, ki so razveseljevale in navdihovale generacije poslušalcev, bralcev in avtorjev. Je dokaz, da je civilizacija, ki jo celo v današnjem postkolonialnem svetu (četudi bi mu bilo morda bolj pravično reči neokolonialni, ampak tudi to je diskusija za kakšno drugo priložnost) pogosto vidimo samo skozi optiko različnih fanatizmov, v naš svet prinesla mnogo več, kakor smo si pripravljene priznati.

In morda je tudi čas, da zapustimo zgodbe, ki jih že poznamo, in se pustimo zapeljati tistim, ki jih še ne. Previdno, vendar brez kolonialističnega občutka večvrednosti ali postkolonialističnega cinizma.

Konec koncev povedati tiranu resnico ni nič drugače, kakor na glas povedati, da je cesar nag. A morda je čas, da se odmaknemo od ene same interpretacije in osebe, ki si to upa glasno povedati, ne označimo kot naivne, ampak ji priznamo pogum.



Klemen Jelinčič Boeta

ORIENTALSKI PREPLET ŽANROV IN SLOGOV

»Nekoč pred davnimi časi« so štiri preproste besede, s katerimi se začenjajo pravljice. Te besede se prvič pojavijo prav v Šeherezadini zgodbi. Ona s tem začne zgodbo *Nosač in tri gospe iz Bagdada*. Vendar pa *Tisoč in ena noč* človeški zakladnici ni zapustila zgolj te otvoritvene fraze. Na svetovno literaturo je vplivala tudi s svojo izjemno raznolikostjo, kar glede na to, da v njej najdemo literarni material od Kitajske in Samarkanda preko Indije in Perzije do Homerja, Arabskega polotoka, Španije in srednjeveškega Egipta, sploh ne preseneča.

Predstavljajte si sceno v mestu v predislamski Arabiji, na primer v Meki, in sicer v času festivala poezije, na katerega so iz drugih krajev in okoliških puščav prišli potujoči pripovedovalci. Eden od tekmujočih, živahen starejši možak, stopi v krog pozornih poslušalcev, se pogladi po bradi, rahlo nasmehne in začne: »Bil je osel, ki je živel v hlevu poleg vola ...« Njegova zgodba je najprej preko ustnega izročila in nato v pisni obliki rasla in se spreminjala, daljšala in postala *Osel, vol in delavec*, ki ji enako kot drugim zgodbam ne moremo določiti natančnega avtorja. Te zgodbe namreč niso nastajale kot stvaritve posameznikov, temveč kot skupno delo več tisoč pripovedovalcev, pisateljev in urednikov, kar je trajalo več stoletij.

Zgodbe so sestavljene po nekem splošnem ključu in pravilih, s pomočjo katerih je mogoče zgraditi neskončno število zgodb, in sicer preko serije binarnih tematskih nasprotij in brikolaža, se pravi uporabe tistih materialov, ki so na voljo. Tako so uredniki uporabljali delčke starih zgodb in ustvarjali nove. Tudi izbor števila zgodb v naslovu zbirke ni naključje, saj število 1001 v srednjeveških arabskih matematičnih krogih predstavlja idejo neskončnosti. *Tisoč in ena noč* je amorfno književno delo, ki je nastajalo v teku stoletij in lahko zato v njem opazimo nekaj literarnih slojev: starodavni perzijski okvir zgodbe, ki je morda še starejši in iz Indije, ki ima v 10. stoletju že arabsko obliko, če pogledamo le z enega vidika. V zbirki lahko označimo tudi cikel bagdadskih zgodb in kairski cikel zgodb. Magija, spolnost, ljudje, ki se spreminjajo v živali in nazaj, ter leteče preproge so sestavni del večje celote, za katero se zdi, da je eden od glavnih likov prav usoda. Naključja in nenadne, od junaka neodvisne spremembe položaja, ki oblikujejo zgodbo, lahko zasledimo povsod. Tudi sanje igrajo nezanemarljivo vlogo v zgodbah in pomembno prispevajo k odločitvam protagonistov.

Tisoč in ena noč preko svojih zgodb seveda uporablja številne literarne tehnike, s pomočjo katerih pri bralcu vzbuja različne odzive, naj bo to z namenom povečanja občutka dramatičnosti, napetosti, romantičnih ali pa kakšnih drugih čustev. V zbirki odseva tako popularen okus množic, ki sega od burkaštva do trpke realnosti z nasiljem, barvitostjo in bizarno fantazijo, kot okus povsem drugega pola takratne družbe, in sicer palač ter dvorov, na katerih so sultani in dvorjani med drugim tudi eksperimentirali v poeziji. Naj določeno zgodbo ali njen del žanrsko označimo tako ali drugače, lahko pripovedno tehniko dramatične vizualizacije opazimo pri vseh. Gre za predstavitev predmeta ali osebe s pomočjo čim bogatejšega opisa čim več podrobnosti ter podajanjem telesnih gibov in dialogov na tak način, da si bralec sceno predstavlja pred očmi kar se da živo. Ta tehnika je ena od značilnosti *Tisoč in ene noči*. Kar je značilno za številne zgodbe, je tudi ponavljanje nekaterih za pripoved ključnih stavkov znotraj ene in iste zgodbe, kar se je ohranilo še iz časov ustnega prenašanja teh zgodb, deloma še v obliki epske poezije ali pa rimane pripovedi.

Glede na to, da se vse te zgodbe pojavljajo v okvirju Šeherezadine pripovedi, govorimo seveda o literarni tehniki zgodbe znotraj zgodbe. Več kot to. Tudi nekatere izmed zgodb, ki jih pripoveduje Šeherezada, vsebujejo druge zgodbe. To še posebej velja za *Mornarja Sinbada*, *Tri jabolka* in *Sedem vezirjev*. V zgodbi *Ribič in džini*, na primer, se pojavi *Zgodba Vezirja in modreca Dubana*, ki ima sama poleg tega v sebi še tri dodatne zgodbe.

Zgodbe se med sabo močno razlikujejo. Med njimi najdemo zgodovinske zgodbe, tragedije, komedije, poezijo, ljubezenske zgodbe, islamske verske legende, burleske in različne oblike erotične književnosti. Na različnih mestih lahko govorimo celo o erotičnem humorju, ki meji na satiro. Nekatere zgodbe so si med sabo lahko podobne tudi po strukturi in tako, na primer, najdemo v zbirki več zgodb, ki so zgrajene po

kopitu, iz katerega kasneje nastane tudi evropska pravljica *Pepelka*. Številne zgodbe opisujejo duhove, džine, čarovnike, legendarne in čarobne kraje, prepoznati pa se da celo elemente znanstvene fantastike. Tako kot v evropski srednjeveški literaturi tudi pri *Tisoč in eni noči* naletimo na pravljice, romantične zgodbe, legende, parabole, anekdote in zgodbe o eksotičnih ter realističnih dogodivščinah. Popotovanje oziroma pustolovska zgodba je na neki način že sama po sebi literarna tehnika, saj že samo pomikanje – ne samo v času, temveč tudi v prostoru – omogoča dosti bolj raznoliko in manj statično dogajanje v pripovedi.

V zlati dobi islama, ki jo lahko umestimo med 8. in 13. stoletje, so bili še posebej naklonjen makamatu, razburljivi pustolovski zgodbi. Ta se je lahko pojavila v obliki kratke anekdote, kot je to *Perzijec Ali*, v svoji najboljši različici pa celo kot kratek roman. *Tisoč in ena noč* privede ta žanr do popolnosti, Sinbad, Ali Baba in Aladin pa so junaki takšnih makamatov. Drug priljubljen tip zgodbe so basni, ki so v arabski književnosti doživele veliko priljubljenost in jih v zbirki najdemo kar nekaj. *Osel, vol in delavec* ter *Ptice, zveri in mizar* sta odlična primera za to. *Tisoč in ena noč* je polna tudi različnih pregovorov, izrekov in ljudskih modrosti, ki jih najdemo skoraj v vsaki zgodbi. Enako velja za komične scene ali humor pri protagonistih iz vseh družbenih slojev. Zanimivo je, da so v zgodbah pisma kot pomembno stilistično orodje, ki je povsem vklopljeno v literarno telo zbirke, večinoma navedena kar v celoti, in to vključno s standardnimi formulami in poezijo. Pisma, na primer, igrajo veliko vlogo pri prvih stikih med zaljubljenici.

Tisoč in ena noč je poleg odlomkov v rimani prozi tudi polna poezije, ki ni epska ali pripovedna. Poezijo se v zbirki, v kateri je okoli 1250 pesmi, uporablja predvsem za izražanje čustev. Protagonisti jo bralcu podajajo ob številnih priložnostih v mnogih okoljih za različne namene. V njej najdemo poezijo, ki so jo pesniki na dvoru posvečali različnim dvorjanom, med drugim svojim mecenom. Druga vrsta poezije, ki jo srečamo v zbirki, so stih, ki izvirajo iz tradicije izražanja plemenitih čustev, kot so hvaljenje, navdušenje in občudovanje. Del se jih deloma lahko bere tudi kot ene izmed predhodnikov trubadurske poezije. V bronastem mestu, na primer, zasledimo verze z enako rimo kot pri rubajatih, ki jih je ovekovečil Omar Hajam, v *Nosaču in treh gospeh iz Bagdada* pa kitice, ki niso prav daleč od elizabetinskih sonetov iz 16. stoletja v Angliji. Zanimivo je, da kljub temu da je bila v času pisanja in urejevanja *Tisoč in ene noči* poezija v sodobni arabščini priljubljena, saj je v njej pisalo kar nekaj priznanih pesnikov, je v zbirki skorajda vsa poezija napisana v klasični arabščini. Poezijo se v tej zbirki uporablja za različne namene. Poleg omenjenega gre pogosto tudi za nasvete, opozorila, rešitve, hvaljenje boga in vladarjev, postavljanje ugank, vprašanj in izzivov, osebnih čustev in, kot rečeno, ljubezni, katere številni vidiki predstavljajo temeljno in vseobsegajočo temo celotne zbirke *Tisoč in ena noč*.

Veliko zgodb vsebuje prvine psiholoških dram, nekatere izmed zgodb ali vsaj dele izmed njih pa bi žanrsko v določeni meri lahko celo opredelili kot kriminalke ali pa vsaj pustolovske zgodbe z elementi

kriminalke. Umori, kraje in goljufije ter seveda detektivki in policisti se pojavljajo v velikem številu zgodb in anekdot, tovrstna tematika pa je ena od najpriljubljenejših tem celotne zbirke. Zgodba *Tri jabolka*, na primer, vsebuje motiv umora, elemente detektivke in številne zaplete ter preobrate v zgodbi, ki v pripovedi močno povečujejo napetost. Še ena od zgodb z elementi kriminalke je *Zgodba o grbavcu*, ki predstavlja okvir za kar 12 zgodb, čeprav bi to zgodbo raje kot detektivko označili kot napeto komedijo in dvorno dramo.

Tudi elementi grozljivk so prisotni v zgodbah *Tisoč in ene noči*. Tu je seveda najprej treba omeniti hiše, v katerih straši, duhove, demone in pošasti. Zgodba *Ali iz Kaira in bagdadska hiša*, v kateri straši, se osredotoča na hišo, v kateri strašijo džini ali zli duhovi. V mnogih zgodbah se pojavljajo ljudožerski duhovi, ki so povezani s pokopališči. Kot kaže, so te zgodbe prvi primer motiva tovrstnih duhov v zgodovini književnosti. Poleg tega najdemo v zbirki tudi zgodbe, v katerih je govor o mestih duhov in o ljudeh, ki jih je obsedel duh. Ne smemo pa pozabiti, da je že sama Šeherezadina zgodba na neki način psihološka grozljivka. Nasploh nam lahko številni opisi nadnaravnih in magičnih bitij ter pojavov, kakor tudi opisi nebes, pekla in različnih čarobnih svetov, podajo močan uvid v kulture in čas, v katerem so zgodbe nastajale.

Morda še najbolj neverjeten vidik pri literarni analizi *Tisoč in ene noči* je to, da v nekaterih izmed pripovedi zasledimo zgodnjo znanstveno fantastiko. Tako v *Bulukijevih dogodivščinah* beremo o vesolju in oddaljenih svetovih, na katerih glavni junak srečuje drugačne oblike življenja in družbe, ki so jih ta bitja zgradila, kar tovrstne odlomke poveže tudi s sociologijo. Drugje srečamo odlomke o življenju na Luni, dihanju pod vodo, marionetah, ki plešejo brez niti, avtomatih in celo neke vrste robotih. V zgodbah s tovrstnimi fantastičnimi opisi naletimo tudi na koncepte, kot so izginule napredne civilizacije, izgubljene starodavne tehnologije in opis povsem modernega podviga, kot je arheološka odprava, ki se nameni odkriti izgubljeno mesto.

Prav tako v zgodbah, pravljicah ali ne, zasledimo tudi resnične zgodovinske dogodke ali osebe, kot je na primer kakšen od bagdadskih kalifov ali pomembnih vojskovodij. Tako je kot spremljevalec kalifa Haruna al-Rašida omenjen Al-Asmai, filolog na abasidskem dvoru s konca 8. stoletja, ki je bil znan po prefinjenih manirah in uglajenem govoru. Poleg tega, da je pisal o živalih in beduinskem načinu življenja, je bil znan tudi kot kritik in komentator arabske poezije in kot nekdo, ki je utelešal duh žanra po imenu adab, celotne filozofije okoli književnosti in njenega nastajanja. Tega duha je v *Tisoč in ene noči* na pretek. Več kot to: zbirka je zakladnica antropoloških podatkov o vseh vidikih življenja v času nastajanja njenih zgodb. Tu najdemo številne podrobnosti iz dvornega življenja o pravilih obnašanja, delovanju institucij, načinu oblačenja, prehrani, splošnih kulturnih in verskih običajih, ki so veljali na takratnih in tamkajšnjih dvorih. V *Tisoč in ene noči*, ki nedvomno velja za enega od pomembnejših zakladov človeške kulturne dediščine,

imamo cele opise mest: kako ta delujejo, kakšne četrti so v njih, poklici, narodnosti, veroizpovedi, kar velja tudi za podeželje in puščavo ter za opise družbenih odnosov v teh okoljih. To velja tudi glede vojaštva, pomorstva, trgovine in številnih drugih področij človekovega udejstvovanja, ki jih srečamo v zgodbah.



Milena Mileva Blažič

TISOČLETJE *TISOČ IN ENE NOČI*

Niti eno delo orientalske književnosti ni imelo takšnega vpliva na Evropo kot zbirka arabskih pravljic z naslovom *Tisoč in ena noč*. Prvič je bila iz sirijskega originala prevedena v francoščino (*Les Mille et Une Nuits*, 1704–17), za kar je poskrbel orientalist Antoine Galland, v angleščino pa jo je prevedel Richard Burton (*The Thousand Nights and a Night*, 1885–88).¹

Prvi slovenski prevod je priredba: prevajalec je Filip Lipe Haderlap, naslov pa *Tisoč in ena noč: pravljice iz jutrovih dežel* (1880–91).² Gre za kristijaniziran prevod iz nemščine po dunajski izdaji (Max Habicht, Friedrich Heinrich von der Hagen, Carl Schall: *Die Erzählungen der 1001 Nacht aus Tunesien, Arabische Erzählungen* (1825)). V slovenski priredbi je Šeherezada Lunica, Dinarezada Srebrnica, sultan Šahrijar je Riar, njegov brat Šahzeman Senan, vezir pa minister. Tudi *Makalunca* (1944) F. S. Finžgarja je iz arabske zbirke z naslovom *Zgodba o Kamar-al-Zamanu in kitajski princesi Badur*, v Haderlapovem prevodu je *Historija od princa Krasnobora in od Kitajske princezinje Milene*. Slovenskim bralcem so najbolj znane posamezne pravljice (*Aladin in čarobna svetilka*, *Ali Baba in štirideset razbojnikov*,³ *Bagdadski tatič*, *Čarobni konj*, *Harun al-Rašid*, *Ribič in duh*, *Sezam, odprti se*, *Sinbad pomorščak*, *Tri jabolka* ipd.).

¹ Dostopno prek: <http://www.burtoniana.org/books/1885-Arabian%20Nights/>.

² Haderlap, F. L., Krajec, J., 1880–91: *Tisoč in ena noč*. Dostopno prek: <http://www.dlib.si>.

³ V priredbi F. L. Haderlapa je naslov *Historija od Damijana in štiridesetih roparjev*.

Odrasli bralci so od 17. do 21. stoletja svojo potrebo po domišljiji, eksotizmu in pustolovčinah, ki jih je v izobilju, projicirali in maskirali svoje želje kot želje otrok, zato so številni naslovi *Tisoč in ena noč: pravljice za mladino, s podobami v barvotisku* (1902) (L. C. Seifert: *Infantile text, Adult context*),⁴ kar velja tudi za številne pravljice, *Biblijo, Guliverja, Robinzona, Tisoč in ena noč* ipd., svetovne klasike.

Dogajalni prostor je bližnji, srednji in daljni vzhod, prve asociacije na zbirko *Tisoč in ena noč* pa so eksotika, orientalizem in ljubezenski prizori kot utopija (Arkadija, idila, paradiž, raj) ali terapija razočaranih odraslih.⁵ Pravljice iz *Tisoč in ene noči* po S. Freudu omogočajo »dnevno sanjarjenje«, po C. G. Jungu pa aktivno imaginacijo.⁶ Zbirka arabskih pravljic je bogata z arhetipskimi motivi in omogoča metodo aktivne imaginacije, ki jo motivirajo dnevno sanjarjenje, vizualne podobe in domišljija. Značilnost *Tisoč in ene noči* je bogastvo zgodb, domišljije, čarobnih rekvizitov (biseri, čarobne besede, čarobni let, dragulji, duh v steklenici, leteči kovčki, leteče preproge, vrt ipd.), ljubezenskih prizorov, nasilja idr.

Zbirka pravljic z naslovom *Arabske noči* ali z ljudskim poimenovanjem *Tisoč in ena noč* je nastajala v srednjem veku na osnovi različnih virov. Predstavlja knjigo knjig oziroma je zbirka različnih zgodb, ki jih združuje okvirna zgodba o sultanu Šahrijarju in vezirjevi hčerki Šeherezadi, ki kralju pripoveduje zgodbe. Osnovni cilj pripovedovanja je emocionalno in socialno opismenjevanje patriarhalne avtoritete.⁷ Šahrijar, za katerega so značilna dvojna merila, izvaja subjektivno, objektivno in sistemsko nasilje nad ženskami. Prikazan je kot patološki narcis, ki vlada permisivni družbi. Njegova avtoriteta je institucionalizirana, posebej kruto plat univerzalnega zakona – izvaja jo tako, da kaznuje družbo oziroma le ženske –, domnevno motiviran s »prevaro« lastne žene; zanj ta merila ne veljajo, saj sam posebej zakon.⁸

Nosilka napredka je Šeherezada ali ženski princip, ki preko pripovedovanja pravljic/zgodb uči sestro z zgledom, kralja pa s primeri ... in po 365 pravljicah, ki jih pripoveduje 1001 noč, kar je metafora za proces emocionalnega in socialnega opismenjevanja ali prevzgojo patriarhalne avtoritete. Za razliko od submisivnih in pasivnih Šeherezada izbere aktivni princip ter se odloči za kulturno opismenjevanje. Avtoriteto opismenjuje preko kulture, umetnosti, ne po kraljevem ali državnem ukazu, ampak na osnovi notranjega imperativa. Zakaj ravno s književnostjo, leposlovjem, pripovedovanjem, zgodbami? Ravno zato, ker branje/poslušanje leposlovja, za razliko od nebranja ali branja neleposlovja, omogoča različne perspektive, pluralizem interpretacij,

⁴ Seifert, L. C., 2006: *Fairy Tales, Sexuality, and Gender in France, 1690–1715*. Cambridge University Press.

⁵ Sort of storytelling therapy for frustrated adults (Jacqueline Rose, *The case of Peter Pan, or, impossibility of children's fiction*, 1984. University of Pennsylvania Press).

⁶ Jung, C. G., Kerényi, C., 1993: *Essays on a Science of Mythology*. The Myth of the Divine Child and the Mysteries of Eleusis. Princeton University Press. 103.

⁷ Žižek, S., 1985: »Patološki narcis« kot družbeno-nujna forma subjektivnosti. *Družboslovne razprave*, 2/2. Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/dr/dr2Zizek.PDF>.

⁸ Prav tam.

razumevanje drugih, kompleksne socialne odnose. Najnovejše raziskave na področju nevroznanosti pravijo, da ravno leposlovje s svojo kompleksnostjo, estetikom, literarnostjo, slogom in umetniškostjo razvija mišljenje (*Theory of Mind*).⁹

Intertekstualno gre za motiv v Platonovi *Državi* (10. knjiga), ki je tudi danes aktualen, tj. ali je v družbi prostor za kulturo (pesnike, pripovedovalce, umetnike), podobno se sprašuje tudi Ezop v basni o murnu in mravljici, in sicer ali je delo le fizično delo (mravlja) ali pa je ukvarjanje z glasbo/umetnostjo prav tako delo. V njegovi basni *Muren in mravlje* je muren (umetnik) z glasbo pomagal mravljam (delavkam), da so lažje delale, zato bi bilo smiselno pričakovati recipročnost. Gre za Ovidov mit *Orfej in Evridika*: ali lahko Orfej z liro (umetnostjo) premaga smrt oz. ali lahko umetnost senzibilizira triksterja (primerjaj Ivo Andrić: *Aska in volk*).

V mednarodnem indeksu pravljic obstaja mednarodni tip pravljice (klasifikacija ATU)¹⁰ 875*B *Pripovedovanje reši ženo pred smrtjo* (Šeherezada).¹¹ Evropocentrično gledano: okvirne zgodbe tipa *pripovedovanje reši ženo pred smrtjo* so bile priljubljene že pred našim štetjem, ko so po indoevropski poti prihajale *Mahabharata, Ramajana, Pančatantri, Ovidove Metamorfoze, Boccacciev Dekameron, Chaucerjeve Canterburyjske zgodbe* idr.

Tisoč in ena noč je knjiga, v kateri je cela knjižnica, tisočletje in zbirka arabskih pravljic, je fenomen v svetovni književnosti, ki je vplival na leposlovje in medije (npr. film, glasbo, književnost), ki poudarjajo le eksotizem, ne pa tudi drugih plasti kompleksnega besedila.

Šeherezada je po tisoč letih še vedno zgled ženskam tako na Orientu kot tudi drugod po svetu; živimo v družbi, temelječi na znanju, znanje je javno dobro in »brez znanja težko«, »z znanjem lahko«. M. Luthi pravi, da je pravljčni junak v bistvu popotnik: pred našimi očmi se razvija dogajalna linija *Tisoč in ene noči*, ki jo nosijo posamezni liki in okvirni lik – Šeherezada. Zbirka arabskih pravljic ima tudi vse značilnosti evropske pravljice (enodimenzionalnost, ploskovitost, abstraktnost, izolacija in univerzalnost, sublimacija in vsevklučenost),¹² saj so evropske pravljice nastajale prav iz orientalskih.

Aktivno Šeherezado lahko primerjamo s pasivnimi evropskimi pravljčnimi liki, ki jih J. Zipes imenuje »komatozne junakinje«. ¹³ To so *Motovilka, Pepelka, Rdeča kapica, Sneguljčica, Trnuljčica*¹⁴ idr., ki čakajo moškega,

⁹ Dostopno prek: <http://scottbarrykaufman.com/wp-content/uploads/2013/10/Science-2013-Kidd-science.1239918.pdf>.

¹⁰ Klasifikacija Arne-Thompson-Uther (ATU) je začela nastajati v začetku 20. stoletja, ko sta pravljčne motive klasificirala folklorista A. Aarne (1910) in S. Thompson (1928, 1961). Aarnejevo in Thompsonovo klasifikacijo motivov je posodobil H. J. Uther (2004, 2011), zato se danes imenuje klasifikacija ATU. Gre za mednarodno oznako oz. akronim na osnovi priimkov treh folkloristov: A(ntti Aarne), (Stith) T(hompson), (Hans Jorg) U(ther), ki so objavili mednarodno klasificiran indeks pravljčnih tipov.

¹¹ Uther, H. J., 2011: *The Types of International Folktales, a Classification and Bibliography, Based on the System of Antti Aarne and Stith Thompson*. Helsinki Suomalainen Tiedeakatemia = Academia Scientiarum Fennica.

¹² Luthi, M., 2012: *Evropska pravljica, narava in oblika*. Ljubljana: Založba Sophia.

¹³ Zipes, J., 2012: *Fairy Tales, Child Abuse, and »Childism«*, dostopno prek: <http://ias.umn.edu/2012/11/15/zipes-jack/>.

¹⁴ Zipes, J., 2012: *The Irresistible Fairy Tale: the Cultural and Social History of a Genre*. Princeton, Oxford: Princeton University Press.

ki jih je večinoma spraval »iz sreče v nesrečo« (npr. volk), da jih tudi reši »iz nesreče v srečo« (npr. lovec) ali iz »spanja«. Šeherezada pa je za razliko od linearnih hollywoodskih *super-women*, ki manko domišljije rešujejo z domišljavostjo, aktivna, nadarjena in socialno inteligentna.

Tudi V. Propp v *Morfologiji pravljice* loči dva tipa junaka: junak žrtev in/ali junak iskalec. Tisočletni arhetip Šeherezade je hkrati sodobna junakinja, ki išče rešitve in ne uživa v vlogi žrtve. Ne le da reši svoje življenje in življenje svoje mlajše sestre, reši tudi svoj spol in umetnost. Značilnost sodobne slovenske (mladinske) književnosti je dominacija junakov, ki se branijo z apatijo, antiintelektualcev in hedonizma.

Šeherezada ni samo feministični simbol, ampak je izraz umetnosti, svobode izražanja in jezika, ki ni le sredstvo izražanja, ampak je tudi »hiša biti« (M. Heidegger). V procesu emocionalnega, kulturnega in socialnega opismenjevanja, ki traja 1001 noč, Šeherezada socializira sultana; ta ugotovi, da je eros močnejši od tanatosa in da ubijanje ni odgovor na življenje. Šeherezado lahko razumemo tudi kot umetniški del vsakega izmed nas, ki potrebuje prosti čas, »svojo lastno sobo« (V. Woolf), domišljijo, umetnost, ki nam lahko »brezinteresno ugaja« (I. Kant), lahko pa razumemo ljubezen kot zdravilo (S. Freud) ali pripovedovanje kot zdravljenje (C. P. Estés), ki najde smisel življenja v samem življenju, zgodbah, opisih zgodb in pripovedih, ne pa v krajšanju življenja drugih.

Univerzalno sporočilo se lahko glasi: Šeherezada je paradigma za ženske, ki se z nenasiljem upirajo patriarhalni dominaciji, in sicer tako, da potujejo od sebičnega gena do nesebičnega mema (R. Dawkins), saj podari življenje sestri, ženskam in kulturi.

Na zbirko pravljic *Tisoč in ena noč* je treba gledati tudi s stališča orientalizma, ki ga E. W. Said obravnava v monografiji iz leta 1978 *Orientalizem: zahodnjaški pogledi na Orient*. Tudi na zgodbe iz *Tisoč in ena noč* gledamo binarno, kar je treba preseči in o Orientu razmišljati postkolonialistično. Na postkolonializem je vplival esej komparativistke Gayatri Chakravorty Spivak z naslovom *Can the Subaltern Speak?*, v katerem obravnava tudi motiv Šeherezade in *Tisoč in ena noč*, in sicer kot motiv »tisoč in enega glasu«,¹⁵ ko piše o razmišljujočih ženskah, kot je Šeherezada. Nadalje zagovarja koncept dekolonializacije patriarhalnega diskurza in drugačen pogled na Šeherezado, ki jo navaja kot zgled. Čeprav *Tisoč in ena noč* temelji na arabski kulturi, lahko razumemo, da so osebe v pravljici brez geografskega, osebnega in materialnega okolja, zato so univerzalne.

Staroveška Filomena je dobesedno in metaforično ostala brez jezika, zato je vtakala svoje zgodbe v preproge, srednjeveško Šeherezado pa je pred smrtjo rešilo pripovedovanje zgodb; ena izmed novoveških poti za rešitev iz krize in/ali recesije je tudi kultura. *Tisoč in ena noč* je vsevključujoča literarna vsebina in oblika v pravem pomenu besede, v njej se zrcalijo vsi bistveni elementi človekove biti.

¹⁵ Spivak, G. C., 1988: »Can the Subaltern Speak?« in *Marxism and the Interpretation of Culture*. Dostopno prek: http://www.uky.edu/~tmute2/geography_methods/readingPDFs/spivak.pdf.

Zbirka arabskih pravljic *Tisoč in ena noč* je nastajala v podobnem času kot najstarejši dokument slovenske pisne kulture *Brižinski spomeniki* (10.–11. stoletje); obe besedili sta rojstna lista dveh sočasnih kultur na dveh različnih celinah istega tisočletja.



Ana Duša

ZVENETI ZGODBO, VERJETI BESEDI

»Pripovedovanje je nenehno iskanje ravnovesja med zvenom in pomenom.«

Abbi Patrix, pripovedovalec

»Zaupajte mi, pripovedujem vam zgodbe.«

Jeanette Winterson, pisateljica

Nihče ne ve prav dobro, kako stare so zgodbe, ki jih štejemo za del svetovne ljudske tradicije. Tisto o kovaču, ki sklene pakt s hudičem in ga na koncu ogoljufa, tako da ohrani oboje, hudičevo darilo in svojo dušo, naj bi si pripovedovali že v bronasti dobi, pred 6000 leti. Seveda takrat hudiču še niso rekli hudič, pa saj to ni važno – vsak čas ima svoje nepredstavljivo zlo, ki visi nad ljudmi s takšno težo, da ga je treba znova in znova simbolno premagovati: treba mu je dati ime in obliko, treba je popisati njegove moči, da bi našli njegove šibkosti in posledično način, kako se mu upreti. Pripovedovanje zgodb ni zgolj zabava, ni golo ubijanje dolgčasa v brezdelnih zimskih nočeh: pripovedovanje je eksistencialna nuja, je način, kako preživeti tisto, za kar se zdi, da nas bo pokopalo.

Ena najbolj znanih zgodb o moči in nuji pripovedovanja je tista o kralju Šahrijarju in pripovedovalki Šeherezadi: zgodba o vladarju, ki se iz lastnih občutkov jeze in nemoči odloči korak za korakom, življenje za življenjem, devico za devico pokončati človeški rod; njegovo ljudstvo pred klavcem beži čez meje lastne domovine, nekam, kamor kraljeva roka ne seže. Če ni devic, ni otrok; če ni otrok, ni življenja. Tako gre to. Noben meč ni dovolj oster in noben junak dovolj pogumen, da bi se kralju postavil po robu. A človek se ne da tako zlahka: v trenutku največje teme in obupa vstane Šeherezada, vezirjeva hči, ki bi ji bilo zaradi družinskega imena morda celo prizaneseno, in se prostovoljno ponudi kralju za naslednjo žrtev. Nima namena umreti: nasprotno, preživeti hoče, a namesto bega izbere upor. Njeno orožje so zgodbe. Življenje stavi, da je sla po dobri zgodbi v človeku močnejša od sle po krvi.

Pripovedovanje zgodb je za človeka eden najbolj naravnih načinov izražanja. Pripovedujemo vsi, ves čas. Informacije, ki jih prejemamo, in stvari, ki jih doživljamo, sestavljamo v pomenske celote, v zgodbe. Takšna je naravna tendenca naših možganov, tako možgani delujejo: v obliki zgodb komuniciramo z zunanjim svetom. Večina jih zamre v trenutku, ko so povedane: samo najboljše se ohranjajo, ponavljajo, preraščajo človeka, ki jih je prvi izrekel. Danes imamo srečo, da velik del informacij, ki jih vsebujejo naši notranji arhivi, prihaja s področja znanosti. Dokler so bili možgani omejeni zgolj na doživetja in občutke, so ljudje živeli v svetu senc, strahov in božje milosti. To je bil čas, v katerem so nastajale mitologije, religije, pravljice. Seveda so vsakokratna nova znanstvena spoznanja bistveno vplivala na možganske zgodbene enačbe. Znanost in umetnost sta šli vedno z roko v roki: prva širi možnosti človekovega delovanja, druga ga reflektira. Bolj ko je razvita znanost, kompleksnejša je umetnost. Miti in pravljice že davno ne zmorejo več opisati sveta v fizikalnih načinih njegovega delovanja. Lahko pa vsaj v grobem še vedno opišejo človeka: človekov duh je na znanstvena dognanja precej bolj odporen, kot sta njegovo telo in svet okoli njega.

Pripovedovanje kot eden prvih načinov podajanja zgodb je stara umetnost. Znanstveniki predvidevajo, da vsaj toliko kot jamske slikarije – najstarejše, za katere vemo, segajo v čas paleolitika, tj. pred 40.000 leti. Za primerjavo: najstarejše poznane pisave so približno 35.000 let mlajše. Ves ta čas so se zgodbe v neprekinjenem toku ohranjale skozi t. i. ustno izročilo, ki mu pisana beseda res dolgo ni prišla do živega: vse do 20. stoletja, pravzaprav, ko se zgodi nenaden zaton tradicionalnega pripovedovalca kot posameznika, ki zgodbe pripoveduje v manjši skupnosti »ob ličkanju koruze in mlatenju pšenice«. Tudi to je v končni fazi zgolj logična posledica razvoja znanosti, zaradi katerega se je skozi 20. stoletje močno spremenil način, na katerega je družba v zahodnem svetu urejena. Posameznik ne v materialnem, ne v organizacijskem in ne v duhovnem smislu še nikoli ni bil tako neodvisen od skupnosti kot v času po drugi svetovni vojni. Tradicionalno pripovedovanje, katerega namen je bil v veliki meri tudi utrjevanje skupnostne identitete, v času poudarjenega individualizma ni imelo več pravega smisla.

Z njim pa nikakor ni presahnila potreba po pripovedovanju zgodb; samo načini pripovedovanja so se spremenili. Drugi mediji, od gledališča do radia, televizije in interneta, če naštejemo samo najočitnejše, so se hitro razvili in postali dostopni vsakomur, hkrati pa so zgodbe pripovedovali na tako zanimive in raznolike načine, da za golo besedo ni bilo več pravega zanimanja. Poleg tega se je prvič v zgodovini zgodilo, da se ljudske zgodbe niso utegnile spreminjati dovolj hitro, da bi lahko hodile v korak s svetom. Kar nekaj desetletij se je tako zdelo, da bo forma, skozi katero je človeštvo vstopilo v svet besedne umetnosti, brez velikega pompa izginila.

Ampak potem je pripovedovanje konec 20. stoletja v Evropi znova vzniknilo. Prvi val evropskih odrskih pripovedovalcev, ki niso neposredni nadaljevalci tradicije, ampak pripovedovanje izvajajo kot zavestno odrsko dejanje, se je rodil nekje na prehodu iz 70. v 80. leta prejšnjega stoletja. Njegovi protagonisti so ljudje, ki

zgodb večinoma niso več prevzemali neposredno iz ust ljudskih pripovedovalcev (kolikor je teh sploh še ostalo), ampak so izhajali iz že zapisanih in predelanih različic. Vseeno je bila navezava na tradicijo zanje še zelo pomembna; skušali so jo povzemanjati v načinih podajanja in ostajati zvesti preprostosti vsebine. V ljudske zgodbe niso vnašali zunanjih elementov, precej zvesti pa so skušali ostajati tudi njihovim jezikovnim določilom. Potem se je pred približno desetimi leti zgodil premik: drugi val pripovedovalcev, rojenih v 70. in 80. letih, se je od omenjene struje (ki vzporedno še vedno obstaja) odcepil in razširil meje žanra, predvsem vsebinsko: snov jemlje iz zgodovine, osebnega življenja in sočasne družbene realnosti, elemente naštetega pa vnaša tudi v zgodbe, ki izhajajo iz ljudske tradicije. Odrsko ga zanima premik v smeri klasičnih gledaliških žanrov, in to ravno v času, ko je tudi gledališče spet začelo uživati v (celostno povedani) zgodbi. Nekatere gledališke akademije tako že vključujejo pripovedovanje v svoj učni program.

Čas bo znal bolje od mene povedati, zakaj se je pripovedovanje zgodb v svoji najbolj bazični in arhaični obliki po zatonu tradicionalnega pripovedovalca spet vrnilo. Pri določanju razlogov za spremembe in premike je vedno dobro počakati na malo zgodovinske distance. A če tvegam: način podajanja informacij se je v zadnjih desetletjih zelo spremenil. Hitri in agresivni impulzi so vsebinsko tako ozko usmerjeni, da izgubljajo kontekst. Naši možgani pa še zmeraj težijo k celostnim pomenskim enotam. Adrenalinski informacijski šoki ne morejo v celoti nadomestiti ležernosti dobro povedane zgodbe, v kateri ima vsaka stvar, ki se zgodi, svoje vzroke in svoje posledice. Nič na svetu se ne zgodi kar tako, iz nič. O tem govorijo zgodbe: da vsaka stvar vznikne iz nečesa, kar je vzniknilo iz nečesa, kar je vzniknilo iz nečesa. Stvari so med sabo povezane tako v času kot prostoru. Histerično kričanje dejstev, iztrganih iz vseh kontekstov, človeku ne pušča časa za povezovanje teh istih dejstev v smiselne celote. Mogoče smo zato spet začutili potrebo po zgodbi, ki je povedana jasno, scela, od začetka do konca. Takšni, ki si vzame čas, da zazveni.

Človek bi bil brez zgodb popolnoma izgubljen.



Katja Perat
1001

2015

Dramske osebe

Šeherezada
Šahrijar
Dinarezada
Veliki vezir
Zaif Almuluk
Zbor

Oder je z nečim poroznim in orientalskega videza (zaveso, tančico, nekaj v tem smislu; nekaj, kar tvori pregrado, a je hkrati dovolj prepustno, da zlahka omogoča prehajanje) pregrajen na dva dela. Levo je spalnica kralja Šahrijarja. To prizorišče je manjše, daje vtis oblazinjenega bunkerja, kamor resničnost nima kaj dosti vstopa. Vanj je postavljena orjaška postelja, posejana z drobnimi stiliziranimi blazinicami in prevleko. Razen nje je v prostoru najti samo še Šahrijarjevo okrasno sabljo, ki kot edina dekoracija visi nad posteljnim vzglavjem. Desno se za zaveso razteza večinski del (recimo dve tretjini) prizorišča, ki je kaotičen in na gosto posejan z različnimi rekviziti in ljudmi. Daje vtis atrija perzijske palače, v njem je najti kakšno palmo, vendar glede na namembnost spreminja svojo naravo. Vanj je postavljen zbor, ki večinoma ležerno poležava en čez drugega, razen kadar njihove vloge od njih zahtevajo drugače.

PRVO DEJANJE**Prizorišče A**

Kralj Šahrijar leži na postelji, njegova glava počiva v Šeherezadinem naročju. Utrujen je, njegove oči so priprte, od časa do časa zazeha. Šeherezada sedi, budna je in zbrana, ravno zaključuje s pripovedjo.

ŠEHEREZADA: Potem je v miru in blaginji še dolgo vladal in s svojo ženo živel v veliki sreči, dokler ju ni obiskal ta, ki uničuje sleherno veselje in ločuje vsakršno združitev. Potem sta umrla kot dobra muslimana, hvaljen bodi Bog, gospodar svetov.

ŠAHRIJAR: In zaradi drobnega greha, ki sta ga zagrešila pred tridesetimi leti, pristala v peklu.

ŠEHEREZADA (*ga pogleda izpod obrvi*): Gospodar.

ŠAHRIJAR: Ja?

ŠEHEREZADA: Pusti kakšni zgodbi, da se srečno konča.

ŠAHRIJAR (*zaspano*): Glej, ti postavljaš pravila. Jaz se lahko samo pritožujem ... Imaš na zalogi še kaj ali ti počasi zmanjkuje materiala?

ŠEHEREZADA: Zmanjkuje, gospodar? Bojim se le, da se utegneš dolgočasiti in se boš mene in mojih zgodb naveličal, če jih bom še dolgo pripovedovala.

ŠAHRIJAR: Ne dvomim, da boš opazila, kdaj mi bo postalo dolgčas. Ti kar nadaljuj. (*Se obrne na bok in se udobneje namesti v Šeherezadinem naročju. Zapre oči.*)

ŠEHEREZADA: Ni ti neznan, gospodar, in nedvomno si že sam izkusil, kako je človek pogosto tako dobro razporejen, da vsakogar v svoji bližini pritegne v svoje veselje ali se od srca navzame veselja drugih. Večkrat pa se nas poloti taka

mrakobna potrto, da smo sami sebi odveč, in tudi če bi nas vprašali, kaj nas tare, ne bi zmogli navesti vzroka, tudi če bi si na vso moč prizadevali. Takega mrkega razpoloženja je bil nekoč slavni kalif Harun al Rašid ... Gospodar?

Šahrijar smrči ...

ŠEHEREZADA (*ga rahlo dregne*): Gospodar?

Njegovo glavo nežno dvigne s svojih kolen in odsotnost svojega telesa nadomesti z blazino.

Tiho zdrzne s postelje in se po prstih odkrade k pregradi. Za hip se ozre čez ramo, da bi preverila, ali Šahrijar res spi, nato steče na drugi del odra.

Skloni se k cvetličnemu loncu, iz katerega se bohota orjaška palma, in pobrska med okrasnim kamenjem. Na plano privleče pipo za kajenje hašiša, prižge.

Nervozno se sprehaja gor in dol po vrtu, po katerem razmetano spijo člani zbora. Iz kota se dvigne Veliki vezir, njen oče, in se ji z naglimi koraki približa od zadaj, jo zgrabi za ramo in obrne proti sebi.

Prizorišče B

VELIKI VEZIR: Šeherezada, kaj se greš?!

ŠEHEREZADA: Sproščam se.

VELIKI VEZIR: Nisem ciljaj na to. Če boš jutri zjutraj ob glavo, je tvoja zasvojenost daleč najmanjši problem. Ciljaj sem na sijajne odločitve, ki jih sprejemaš v zadnjem času. V vsem svojem življenju, pa ni bilo kratko, še svoj živi dan nisem srečal človeka, ki bi se prostovoljno postavil v vrsto za zakol.

ŠEHEREZADA: Res ne? Poznam čudovito zgodbo o ...

VELIKI VEZIR (*jo prekine*): Nehaj, prosim te. Poznam vplivne ljudi, ki bi te lahko pod plaščem noči

spravili čez mejo. Zjutraj bi se lahko pretvarjali, da so te ugrabili beduini, ali kaj podobnega. Ne vem, izmislisi si kakšen prepričljiv scenarij, saj si pravljicaarka.

ŠEHEREZADA: Dinarezado bi pa pustili tukaj našemu dobremu kralju za posladek?

VELIKI VEZIR: Saj lahko tudi njo ugrabijo beduini, to bi bilo mogoče še bolj prepričljivo.

ŠEHEREZADA: Pa ti? Kaj bi pa ti koristil beduinom?

VELIKI VEZIR: Jaz sem že star; če mene pustita za sabo, ne bo prevelike škode.

ŠEHEREZADA: Oče, daj no.

VELIKI VEZIR (*zapoje*): Z nikomer te ne bom delil, še najmanj s smrtjo.

Moja hči si, vsega sem te naučil.

Upal sem, da se je kaj prijelo, a zdaj vidim, da sem se slepil.

ŠEHEREZADA: Ker res si, oče, vsega me naučil, vem predvsem to, da malo kaj velja človek, ki vse spretnosti obvlada a nima jajc, da bi se z njimi lotil zla.

VELIKI VEZIR: Lahko je v mirnih časih biti moder in gobezdati, ko usoda mirno spi, a ko udarijo pesti življenja trdo, se vse dosti manj pompozno zdi: viharjem najlažje kljubuje tisti, ki v sencah ždi, živali majhne, ljudje tihi, nizko rastje, psi, ki daleč se držijo od ljudi. Junaštvo ne prinaša preživetja in od slave padajo glave. Vse, kar človek od življenja rabi, je, da na mehkem spi in dobro je.

ŠEHEREZADA: Oče, če bi vsi razmišljali tako kot ti, bi šel svet že zdavnaj k vragu.

VELIKI VEZIR: Ti pa si prepričana, da ga lahko lastno-ročno reši ena mala, razvajena perzijska princesa.

ŠEHEREZADA: Nekdo ga mora. (*Poljubi očeta na teme, steče nazaj v spalnico*).

DRUGO DEJANJE

Prizorišče A

ŠAHRIJAR (*se sesede na posteljo*): Ljubi Bog, neskončen dan je za mano. Če bi bili ljudje malo manj zabiti, bi vodenje kraljestva za kakšen dan z največjim veseljem prepustil komu drugemu. (*Začne rahlo zdolgočaseno, a oblastno otipavati Šeherezado.*)

ŠEHEREZADA (*ga odločno ustavi v njegovih prizadevanjih; ko vidi, da ji je uspelo, si njegovo glavo položi na kolena in ga ljubeznivo poboža po laseh*): Ljubi moj gospodar, tako izčrpan si videti. Počitek potrebuješ. Če hočeš, ti lahko povem prelepo zgodbo, ki se jo malokrat pripoveduje in jo je malokdo slišal od začetka do konca.

ŠAHRIJAR: Zakaj malokrat? Je dolgočasna? Zadnja stvar, ki bi si je zdajle želel, so kakšna razvlečena jajca. Ne bi morda rajši Aladina?

ŠEHEREZADA: Ljubi bog, Aladin je pa dobresedno najbolj dolgočasna pripovedka na svetu.

ŠAHRIJAR: Ampak vključuje letečo preprogo.

ŠEHEREZADA: Tisto letečo preprogo je dodala kakšna mama, ki je hotela svojega sinčka nategniti, da mu pripoveduje akcijsko dogodivščino, ne pa bedaste moralke o pohlepnem čarovniku, ki ga zanimata samo moč in bogastvo, in lenem, a dobrem fantiču, ki ga mora življenje samo malo obtesati, pa bo iz njega dober musliman. Česa tako dvodimenzionalnega pa še ne. Morda samo sultan, kot opozorilo vladarjem, da jih nepremišljenost in krivičnost pa hitra roka pri obsojanju lahko stanejo prestola, morda je kot lik samo on nekaj vreden. Vse ostalo pa so čista jajca.

ŠAHRIJAR: Si pa kar samozavestna pri blatenju pripovedne tradicije. Kaj pa je na tvoji zgodbi, kar ji daje patino odličnosti? In zakaj se je očitno ne ljubi pripovedovati nikomur drugemu, razen tebi?

ŠEHEREZADA: Dolga je in zamotana, ljudje pa neučakani in lačni preprostih zaključkov. A ti si moder in razumen gospodar in prepričana sem, da se ti dragocene podrobnosti o človeški naravi in naravi sveta, o katerih pripoveduje in bi jih drugi v svoji plitkosti zlahka prezrli, ne bi izmaknile. Če se boš dolgočasil, pa le povej.

ŠAHRIJAR: Dobro, naj slišim.

ŠEHEREZADA: V glavnem mestu Egipta je nekoč živel kralj, ki se je imenoval Asem, Safvanov sin. Bil je pravičen, plemenit in je vsakogar navdajal s spoštovanjem, imel je veliko dežel in gradov, veliko utrdb in čet.

ŠAHRIJAR: Tako govorijo o vsakomur, ki je že več kot petdeset let mrtev, ne glede na to, kakšna nesposobna mevža je bil v resnici.

ŠEHEREZADA: Ne glede na to, kakšna nesposobna mevža je bil v resnici, je imel vezirja, ki mu je bilo ime Fares, Salehov sin.

ŠAHRIJAR: Nikoli nisem razumel, zakaj je treba pri vsakem človeku, o katerem zgodba pripoveduje, orisati še celo družinsko drevo. Sin tega in tega, vnuk tega in onega, bratranec v četrtem kolenu nekega Samerja iz Bagdada, tistega, ki je obogatel s preprodajo vrvi. Na koncu se nabere toliko imen, da nimaš pojma, kdo je kdo in ne moreš biti niti dostojno žalosten, ko glavnega junaka pogoltno lačna zemlja. Nič čudnega, da je tvoja zgodba dolga in zamotana, če je je eno samo naštevanje.

ŠEHEREZADA: Naj skrajšam. Kralj Asem je živel sto osemdeset let in je bil v visoki starosti zelo slaboten in bolehen, a brez potomca. Brž ko je na njegov dvor zataval kdo z otroki, mu je padla tema na oči. Kdor ima potomca, je srečen človek, si je mislil. Le jaz bom moral kraljestvo, prestol, konje, služabnike in zaklade pustiti tujcem in nihče me ne bo omenjal z ljubeznijo, celo mojega imena se ne bodo več spominjali.

ŠAHRIJAR: Kakšni nadvse plemeniti vzgibi za starševstvo.

ŠEHEREZADA: Ljubi gospodar, če boš imel pripombo na vsake pol minute, lahko pripovedujem tisoč in eno noč.

ŠAHRIJAR: To bi bilo pa res grozno. Kar nadaljuj, nikar se ne pusti motiti.

ŠEHEREZADA: Kralja Asema je pogled na tuj naraščaj tako strl, da ni mogel skrivati svoje šibkosti in je jokal in se metal po tleh, dokler se ni ves dvor iz obzirnosti in nelagodja umaknil in ga pustil samega z njegovo bolečino. Le Fares, veliki vezir, je ostal, da bi mu bil v oporo. Kateri kralj sveta, ga je vprašal, ti je prizadejal bolečino? Kateri gospodar utrdb in gradov? Povej mi, je rekel, kdo se je uprl tvojim ukazom, da se odpravim nadenj in mu iztrgamo srce iz trupa?

ŠAHRIJAR: Kakšen rahločuten možakar.

ŠEHEREZADA: Odpusti mi, mili gospodar, princ princev, vladar pravovernih, kralj časa, ampak – pravi se je oglašil. Ko je kralj Asem končno izdaval, kaj ga muči, je Fares pripomnil, da je sam še kakšno leto ali sto starejši od njega in ga pesti ista skrb; tudi on je bil namreč sam in brez potomstva, da bi nanj preložil delo, ki ga je sam pozabil dokončati. Ko ga je kralj povprašal, ali res ni nobenega orožja, nobenega orodja, nobene zeli pod soncem, s katero bi se lahko bojevala s svojim prekletstvom, je vezir na plano potegnil bogokleten predlog. Bilo je namreč tako: kralj Asem in njegov vezir Fares nista poznala vsevišnjega Boga, marveč sta častila sonce. A vezirju je prišlo na uho, da v deželi Saba živi mogočen kralj Salomon, Davidov sin, o katerem gre glas, da je prerok, da obvladuje nebo, ljudi, ptice in živali, zrak in duhove in da ta kralj, ta prerok, ta Davidov sin, vse poziva k verovanju v njegovega Gospoda. Nanj bi lahko naslovila svojo prošnjo, in če bi ju uslišal in ju priporočil pri svojem Gospodarju na višavah, bi rada sprejela

njegovo vero, če ne pa bosta pač prisiljena potrpeti in se sprijazniti s svojo jalovostjo.

ŠAHRIJAR: Nisem prepričan, koliko ima Alah vernikov, ki se lepijo samo na usluge.

ŠEHerezada: Jaz pa nisem prepričana, da je pamet katerega koli človeka, pa tudi če je ta človek velik vladar, kakršen si sam, dovolj velika, da bi lahko tolmačila božjo previdnost. Kralj Asem je, poln upanja, velikega vezirja poslal k Salomonu, Salomon in njegov gospodar pa sta njegovo tožbo, ne glede na tvoje pomisleke, uslišala. Za slovo ga je Salomon obdaril še s pečatnim prstanom, mečem, lokom in škatlo, v kateri sta ležali z zlatom okrašeni obleki, in rekel, naj ju s kraljem podarita svojima otrokoma, ko bosta odrasla. In tako se je veliki vezir vrnil na dvor z dobrimi novicami. Še preden se je izteklo leto, sta soprogi v plenice povili kot mesec lepa in zdrava fantiča.

ŠAHRIJAR: In živeli so srečno do konca svojih dni. In to je ta tvoja slovita zgodba neizmerne globine, ki naj bi prekašala Aladina. Pa še niti posebej dolga ni.

ŠEHerezada: Ni še konec. Kralj, mladi očka pri sto enainosemdesetih, je od sreče dal iz ječ izpustiti vse zločince in osvoboditi vse, ki so ječali v primežu dolgov, ljudstvo je za tri leta odvezal davščin, okoli mesta pa dal postaviti ognjišča z lonci, v katerih so kuharji noč in dan kuhali lačnim meščanom, da so se najedli in napojili do sitega.

ŠAHRIJAR: In izpuščeni klavci so med begom iz mesta pomorili meščane, nagnetene ob kotlih, mesto pa je v naslednjem letu zaradi nepremišljenega poslovanja obubožalo. Konec-lonec.

ŠEHerezada: Ne, ni še. Zdaj počasi zaključujem z uvodom.

ŠAHRIJAR: Malo zavlačuješ, ne?

ŠEHerezada: Niti najmanj. Če bi se hotela spuščati v detajle, bi ti lahko zelo nadrobno opisala obred

plodnosti, ki ga je kralj Salomon naložil Asemu in Faresu, pa vizionarstvo, ki ga je pred velikim vezirjem uprizarjal med časom njegovega obiska na dvoru. Pa se mi je zazdelo, da bi utegnilo biti to malo preveč dolgovezno.

ŠAHRIJAR: Kako si pronicljiva, lepa Šeherezada. *(Jo začne poljubljati po trebuhu.)*

ŠEHerezada *(se ga spet otrese)*: Počakaj, zdaj postane napeto. Ko se mu je rodil sin, je dal kralj Asem sklicati vse učenjake in zvezdoglede, poglavarje ljudstva in številne druge, da bi ugotovili, kakšna usoda leži malemu princu pred nogami.

Prizorišče B

ZBOR: Zvezda tega otroka je srečna in čas njegovega rojstva je blagoslovljen, vendar se mu bo v mladosti zgodilo marsikaj, česar kralju ne povemo radi.

Prizorišče A

ŠEHerezada: Govorite in se ne bojte, jim je dejal kralj Asem, umirjen in razumevajoč, kakršen je bil.

Prizorišče B

ZBOR *(zapoje)*:

Človek je šibka igrača v rokah usode, ki ljudi ji ni kaj dosti mar. Tudi ta, ki vlada številnim kraljestvom, ni samemu sebi gospodar.

Vsi smo v osnovi mrliči, naš cilj je znan vnaprej, kdor rodi se, bo slej ko prej moral umreti v dvorcu ali v kolibi iz vej.

Človek je šibka igrača v rokah usode, ki ljudi ji ni kaj dosti mar. Tudi ta, ki vlada številnim kraljestvom, ni samemu sebi gospodar.

Prizorišče A

ŠEHerezada: Bo moral umreti mlad, se je zbal Asem.

Prizorišče B

ZBOR: O, gospodar! Zapustil bo to deželo in odpotoval v tujino, doživel bo brodolom in zabredel v ujetništvo in prestati bo moral veliko stisk in nevarnosti; vendar bo naposled premagal vse težave in prispel na cilj. Preostali dnevi življenja bodo prijetni, svojim sovražnikom bo kljuboval ter vladal deželam in ljudstvom.

Prizorišče A

ŠAHRIJAR: Skratka že vemo, kako se zgodba konča in nima smisla, da jo poslušamo dalje.

ŠEHerezada: Dve možnosti sta: ali je smisel te zgodbe dokazati, da so prerokbe nesmiselne in se nanje ne velja zanašati, ali pa to ni njen smisel in nas hoče ta zgodba o življenju učiti z bolj prefinjenimi sredstvi, kot je element presenečenja. Sicer pa se vse človeške zgodbe tako ali tako končajo enako – vsi umrejo.

ŠAHRIJAR: Le da se nekaterim med rojstvom in smrtjo zgodi kaj, o čemer je vredno pripovedovati.

ŠEHerezada: Vedno sem rada verjela, da kakovost pripovedi ni toliko odvisna od snovi zgodbe kot od večine pripovedovalca.

ŠAHRIJAR: In ti si, kakopak, v tej večini izmojstrena, kot je le mogoče.

ŠEHerezada: Kakor koli že, kralj Asem, umirjen in razumevajoč, kakršen je bil, je vedel, da se mora vse, kar ljudem nameni vsevišnji Bog, zgoditi in da je človek proti sili usode brez moči, poleg tega pa je razumel, da je prav, da princi kdaj okusijo nesrečo, saj jim nevšečnosti bistrijo kreposti in jih učijo bolje vladati, zato je prerokbo sprejel lahkega srca in z zadovoljstvom. Velikemu vezirju je ukazal, naj se z družino preseli na dvor, da bodo fantiča

vzgajali kakor brata. Svojega sina je poimenoval po svojem dedu – Zaif Almuluk ali Kraljevi meč, vezirjevega pa Zaid – Srečni. In potem so, kot bi se ti izrazil, živeli srečno. A ne do konca svojih dni. Kralj in veliki vezir, ki že v začetku pripovedi nista bila ravno mladeniča, sta se postarala in spoznala, da je skrajni čas, da svoje dolžnosti predata svojim sinovom.

Prizorišče B

Mladenič se oddvoji od zbora proti središču svojega dela odra in poklekne. To bo princ Zaif Almuluk. Nato se od zbora oddvoji še starec, tisti, ki sicer igra Šeherezadinega očeta, velikega vezirja. V rokah nosi krono. Je stari kralj, Asem. Obstoji za mladeničevim hrbtom, krono drži nad njegovo glavo in govori.

ASEM: Vezirji in državniki, visoki in nižji, prisotni in odsotni! Kdor me ljubi, naj ostane in sliši moje besede. Vsi smo častili sonce in mesec, dokler nam ni Bog podaril prave vere in nas odrešil naše zmote in pripeljal islam. Zelo sem star in betežen, zato hočem ves svoj čas v odmaknjenosti posvetiti molitvi in vsevišnjega Boga prositi, naj mi odpusti nekdanje grehe. Poznate mojega tukaj navzočega sina in veste, da je dober, razgledan, zgovoren, plemenit, spreten, pameten, učen, kreposten in pravičen mladenič. Torej mu bom izročil kraljestvo, da bo namesto mene postal kralj. Kaj pravite na to? ZBOR *(gredo na kolena, poljubijo tla, dvignejo glave in vzkliknejo)*: Pripravljeni smo ubogati, kralj in zaščitnik! Četudi bi hotel pred nas postaviti enega svojih sužnjeve, bi ga ubogali, toliko bolj pa se bomo pokoravali zdaj, ko nad nas za vladarja postavljaš svojega sina Zaifa Almuluka, ki ga, pri naših glavah in očeh, radi sprejemamo za kralja.

ASEM *(sinu položi krono na glavo)*: Glejte, to je vaš kralj!

ZBOR (*vzklika*): O, kralj! Bolj kakor vsak drug zaslužiš, da si kralj!

ASEM (*se do polovice obrne k zboru in pomigne k drugemu mladeniču*): Zaid, sin velikega vezirja! Zaid se približa, poklekne ob Zaifu Almuluku.

ASEM: Njegov oče, moj veliki vezir, se je odrekel svojemu vezirstvu, da bi ga predal svojemu sinu. Kaj pravite na to?

ZBOR (*vzklika*): Blagoslovljen! Blagoslovljen! Zasluži si! Zasluži si!

Prizorišče A

ŠAHRIJAR: Šeherezada, občudujem tvoj pripovedni slog, ampak še vedno se ni zgodilo nič pametnega, predvsem pa nič, kar bi do gležnjev doseglo veličino zgodbe o čarobni svetilki, v katero je uklet duh.

ŠEHEREZADA: Se spomniš darov, ki jih je kralj Salomon, Alahov prerok, podaril staremu vezirju, ko ga je z obljubo plodnosti poslal na pot v domače kraljestvo? Po kronanju so jih razdelili med svežega kralja in novega vezirja. Zaif, mladi kralj, je najprej segel po pečatnem prstanu, njegov vezir Zaid pa je zase vzel meč. Nato si je Zaif prisvojil skrinjico, Zaid pa je segel po loku.

ŠAHRIJAR: Ta, ki je bil predviden za kralja, je imel bolj izostren okus za razkošje, ta, ki mu je bilo usojeno, da ga štiti, pa za orožje. Poglej, kako so vse stvari na svetu pravično razporejene.

ŠEHEREZADA (*ga pogleda izpod obrvi*): Ali pa preiščeno priučene. A če se od razprave o vzgoji in božjih danosti vrnemo k zgodbi, se je mladi kralj okrog polnoči, ko je že vse spalo, poln radovednosti odtihotal k skrinjici, da bi videl njeno vsebino.

Prizorišče B

Zaif Almuluk, oborožen s svečnikom, v katerem gori sveča, stopi na prizorišče in se približa razstavljeni skrinjici. Na mizo odloži svečnik, skrinjico,

iz nje vzame oblačilo in ga razgrne pred sabo. Na njegovem hrbtišču je z zlatom izvezena podoba prelepega dekleta, ki Zaifa pahne v blaznost. Mladenič pade na kolena in si oblačilo hlipajoč pritiska k obrazu.

Prizorišče A

ŠEHEREZADA: Oblačilo, ki ga je staremu vezirju poklonil kralj Salomon, so sešili duhovi. Od trenutka, ko je Zaif Almuluk uzrl podobo dekleta, ki je bila izvezena na njegovem hrbtu, ni bil več gospodar svoje pameti. Zaljubil se je.

ŠAHRIJAR: V dekle, ki jo je videl izvezeno na hrbet plašča?

ŠEHEREZADA: Bil je mlad moški brez sleherne izkušnje, o življenju ni vedel ničesar, edina ženska, s katero mu je bilo dano preživeti čas, je bila njegova mati. Obljuba možnosti, da nekje na svetu obstaja nekaj brhkega in mladega, mu je vzela sapo.

ŠAHRIJAR: Srečno kraljestvo, ki ima za kralja takega modreca.

Prizorišče B

ZAIF ALMULUK (*hlipa v obleko*): Če moč ljubezni bi poprej poznal, previdnost me ne bi zapustila; tako pa v rokah njenih sem pristal in v ujetništvo me je vkljenila.

Iz Zbora se izlušči Zaid in se tovarišu prikrade za hrbet.

ZAID (*poklekne k Zaifu Almuluku in ga prime za ramo*): Kaj se ti je zgodilo, moj brat?

Zaif Almuluk ne odreagira, samo hlipa in si tarna v brk.

ZAID: Moj kralj! Tvoj vezir sem in prijatelj, skupaj sva odraščala! Če mi ne odpreš srca, kdo bo sočustvoval s tvojo usodo?

Zaif Almuluk nadaljuje s svojo demonstracijo trpljenja, kot da v sobi ne bi bilo nikogar.

ZAID (*izza svojega pasu potegne meč in si njegovo konico prisloni na prsi*): Prijatelj, če ne poveš, kaj

se ti je zgodilo, si vzamem življenje. Ne morem te gledati takega.

ZAIF ALMULUK (*brez prave moči obrne glavo k tovarišu*): Prosim prijatelj, vsaj ti ohrani zdravo pamet in ne grozi s samomorom. Rad bi se ti zaupal, a kaj, ko je vse skupaj preveč bedasto.

ZAID: Rotim te pri Bogu, gospodarju vseh gospodarjev, osvoboditelju vseh zatiranih, vzroku vseh vzrokov, pri edinem, darežljivem! Tvoj prijatelj sem, tvoj vezir in tvoj svetovalec in tvoja bolečina se mi nikdar ne bo zdela vredna posmeha.

Prizorišče A

ŠAHRIJAR: Čeprav je – resnici na ljubo – vse skupaj res malo slaboumno.

Prizorišče B

ZAIF ALMULUK: Pridi in poglej ta lik!

ZAID (*se zagleda v podobo, prebere napis, izvezen nad dekličino glavo*): To je podoba Badijale Džamale, v prevodu bi to pomenilo Čudežna lepota, hčerke Zahala, Šahruhovega sina, kralja duhov, ki bivajo na otoku Babel, v vrtu Irem.

ZAIF ALMULUK: Prijatelj, če ta lik resnično obstaja in ga je mogoče kjer koli na svetu najti, potem ga hočem nenehno iskati, dokler ne dosežem svojega cilja.

Prizorišče A

ŠEHEREZADA: Ko se je zdanilo, se je kralj Zaif Almuluk povzpел na prestol, vendar ni bil razporejen za vladanje. Bil je nemiren in je poprosil vezirja, naj zboru velikašev pove, da se umaknejo, saj se njihov kralj slabo počuti.

ŠAHRIJAR: Zaradi dekleta, ki jo je videl izvezeno na hrbet plašča?

ŠEHEREZADA: Zato, ker je bil šibak in nedovršen človek in ga je vsaka stvar, ki mu jo je življenje vrglo pred noge, zlomila. Najhuje pri vsem

skupaj je, da njegova bolezen ni trajala samo tisto popoldne, marveč se je razvlekla na tri mesece in njegov oče, kralj Asem, je izgubil potrpljenje. Dal je sklicati vse zdravnike, kar se jih je spomnil, in ko nihče izmed njih ni dosegel zelenega rezultata, jih je nazjal kot zverine.

Prizorišče B

ASEM: Gorje vam, psi; če ne morete ozdraviti mojega sina, vas dam pri priči pokončati!

Prizorišče A

ŠEHEREZADA: Veliki kralj in gospodar, so rekli, celo kadar zdravimo tujce, ne zanemarimo ničesar. Kako si torej ne bi na vso moč prizadevali, da bi tvojemu sinu, našemu kralju, ne pomagali okrevati? Bolezen tvojega sina tiči globlje. Če hočeš, ti jo bomo imenovali.

Prizorišče B

ASEM: Povejte mi vse, kar veste o boleznih mojega sina.

Prizorišče A

ŠEHEREZADA: Tvoj sin je noro zaljubljen, so rekli.

Prizorišče B

ASEM: Kako pa veste, da je zaljubljen in kako hudiča se je zaljubil?

Prizorišče A

ŠEHEREZADA: Vprašaj njegovega prijatelja vezirja, so rekli. On pozna vse njegove težave.

Prizorišče B

Asem iz zbora za kravateljca povleče Zaida.

ASEM: Povej mi resnico. Kakšna bolezen je napadla tvojega prijatelja?

ZAID: Ne vem, gospod.

ASEM (*z dna svojih pljuč*): Rabelj! Primi Zaida, zveži mu oči in mu odsekaj glavo!

ZAID: Gospod! Zagotovi mi varnost!

ASEM: Odpri gobček in varnost ti bo zagotovljena.

ZAID: Tvoj sin ljubi hčerko kralja duhov.

ASEM: In kje je moj sin videl hčerko kraja duhov?

ZAID: Izvezeno na hrbet oblačila, ki nama ga je po mojem očetu poklonil Salomon, Davidov sin, mir bodi z njim.

ASEM (*se z dlanjo lopne po čelu*): Ljubi Bog, samo še tega se nam je manjkalo.

Prizorišče A

ŠEHEREZADA: Stari kralj Asem je sprva še upal, da se bo sina s toplo in razumno besedo dalo spraviti k pameti. Predlagal je šport, lov, hrano in večje količine vina, poskušal mu je razložiti, da hčerka kralja duhov ni človeško bitje, in da tudi če mu jo uspe poiskati, njuna skupna prihodnost ni videti pretirano izvedljiva. A sin je vztrajal in oče se je omehčal. Nenazadnje so mu zvezdogledi že ob rojstvu napovedovali blodnjavo mladost, in dokler se gre zanesti na njihovo napoved, da se bo s popotovanj domov vrnil v enem kosu, se ni ničesar bati. Zato je dal sklicati trgovce, kapitane ladij, popotnike in derviše in jih povprašal, kje najti ta vrt Irem in otok Babel, kamor srce vleče njegovega edinca. Nihče ni vedel. Iz množice je bilo slišati samo tenak glas, ki je predlagal, naj se mladi kralj odpravi na Kitajsko. Le od Kitajcev bi namreč lahko izvedel, kje leži njegov cilj.

Prizorišče B

ZAIF ALMULUK: Ljubi oče! Opremi mi ladjo za plovbo na Kitajsko!

ASEM: Pri vsevišnjem Bogu in zdravi pameti te rotim, obsedi na prestolu in vladaj, bom šel jaz v tvojem imenu na Kitajsko povpraševat, kjer sta vrt Irem in otok Babel, ki počiva v njem. Tako ali tako sem star in nimam pametnejšega dela.

ZAIF ALMULUK: Oče, Kitajska je velika in varna dežela, ki hrani vseh vrst dragocenosti, se ti ne zdi

modro za mladega vladarja, da vidi več sveta kot zgolj dvorišče svoje palače?

ASEM: Za mladega vladarja se mi zdi najbolj modro, da se posveča poslu, za katerega je bil predviden, vzgojen in izšolan. Vladanju se da privaditi samo z vladanjem. Poleg tega, kako naj ljudstvo zaupa vladarju, ki ga notranji demoni nebrzdano gonijo na vse štiri strani sveta?

ZAIF ALMULUK: Kako pa naj zaupajo vladarju, ki vsako jutro komaj zbere moči, da se iz postelje privleče do prestola? Kar se dobrega vtisa tiče, je tako ali tako že malo prepozno. Dovolj mi, prosim te, da vsaj poskusim. To je moja zadeva in nihče je ne more opraviti namesto mene. Če najdem kakšno sled, prav, če ne najdem nobene, pa tudi – na potovanju se bo moja bolečina morda unesla, in če preživim, bom vladal kot rzsoden mož, ki o svetu in sebi nekaj ve in mu zato kaže zaupati.

ASEM: Že ob tvojem rojstvu so zvezdogledi napovedovali, da boš zabredel v veliko nevarnost in očitno ti ne preostane nič drugega, kakor potrpežljivo vzdržati, dokler se samovoljna usoda ne odloči, da te povleče iz gnoja. Nobenega varstva in nobene moči ni, razen pri Vsevišnjem, in nihče se ne more izmakniti njegovim odločitvam, še najmanj šibak stavec, kakršen sem sam, ali blodnjav mladenič, kakršen si ti. Pojdi v sreči in miru. Izročam te v roke Boga, ki ne zapusti nič, kar mu je izročeno.

Prizorišče A

Šahrijar in Šeherezada ležita na trebuhu, z glavo obrnjena proti publiki.

ŠAHRIJAR (*ki je med tem, ko je Šeherezada pripovedovala, zviljal joint, ga prižge in komentira*): Kar samovoljen smrkavec, tale Zaif Almuluk. (*Potegne dim, poda Šeherezadi.*)

ŠEHEREZADA (*potegne, zadrži, pomolči*): Gospodar, odpusti moji predrznosti, ampak ...

ŠAHRIJAR: Ja?

ŠEHEREZADA: Saj je vseeno.

ŠAHRIJAR: Daj no.

ŠEHEREZADA: Ne, ni važno.

ŠAHRIJAR: Veliko lažje bi odpustil tvoji predrznosti kot temu, da začneš misel in je potem vztrajno nočeš izpeljati.

ŠEHEREZADA: Razjezila bi te, mogočnega vladarja pa ni pametno jeziti.

ŠAHRIJAR: Vsak mogočen vladar bi moral biti vsaj malo tudi usmiljen.

ŠEHEREZADA (*se nasmehne, malo cinično, a tudi malo ljubeznivo*): Saj to. Bom poskušala razložiti. Hecno te je opazovati, kako strogo sodiš mladega kralja Zaifa Almuluka, kot bi bila njegova zasanjanost križana z oblastniško samovoljo nekaj, kar bi ti bilo pod častjo.

ŠAHRIJAR: Kaj hočeš reči?

ŠEHEREZADA: Da to, kar pridigaš, ni dobro uglašeno s tem, kako ravnaš.

ŠAHRIJAR (*se obrne na hrbet, ljubeznivo*): Pa si res predrzna.

ŠEHEREZADA (*spokorjeno*): Oprosti, dobri gospodar.

ŠAHRIJAR: Ne, saj je zanimivo. Vladar redko uživa v razkošju iskrenosti.

ŠEHEREZADA: Takole je: retorika teče sama od sebe, besede in misli se odbijajo druga od druge in vezejo nit, ne da bi jih mogel govorec pri tem zares nadzorovati. Zato je v govoru tako enostavno osati moder in pravičen. Le dovolj oporečnega sogovornika ali predmet razprave si moramo izbrati. Težava z dejanji je v tem, da tudi ta nenadzorovano gazijo vse pred sabo, le da v življenju ne moremo izbirati okoliščin, ki jih pred nas postavlja usoda in s premišljeno izbiro varovati svojega značaja. Življenje udari, kakor se mu pač zljubi, in če smo preleni, da bi razmislili, preden ukrepamo, hitro postanemo živali.

ŠAHRIJAR (*z drobnim posmehom*): Dobro te je šolal naš veliki vezir, ni te zaman naučil brati.

ŠEHEREZADA: Ne posmehuj se človeku, ki se na vse kriplje trudi povedati nekaj zelo izmuzljivega.

ŠAHRIJAR: Saj se ne, samo nikoli še nisem imel filozofske razprave z žensko.

ŠEHEREZADA: To verjetno zato, ker si jih vse prej obglavil.

ŠAHRIJAR (*se prime za jajca*): U, pod pas, Šeherezada, pod pas.

ŠEHEREZADA: Bi zelo zameril, če te prosim, da mi razložiš, zakaj si se odločil zdesetkati populacijo devic v kraljestvu? Vsaj deset različic zgodbe kroži, rada bi jo slišala iz tvojih ust.

ŠAHRIJAR: Hja, dobro, zakaj pa ne. (*Globoko potegne dim.*) Moj oče je bil velik gospodar, kralj komaj preštevni kraljestev. Ko je umrl, je svoje ozemlje razdelil na pol, polovico poklonil v upravljanje meni, drugo pa mojemu mlajšemu bratu Šahzemanu. Zemlje je bilo veliko in naseljevala je obilico duš, zato sva se oba z bratom do komolcev zakopala v vladanje. Preden sem se dvakrat obrnil, sem ugotovil, da sva se nazadnje objela pred dvajsetimi leti. Zato sem poslal svojega vezirja na pot in mu velel, naj se nikar ne vrača brez mojega brata. Šahzeman je bil vabila tako vesel, da se je na pot odpravil nemudoma. A še pred polnočjo je ugotovil, da je doma pozabil svojega najljubšega sokola, ki mi ga je na moč rad hotel pokazati, zato je zapustil odpravo in se vrnil na grad.

ŠEHEREZADA: In svojo brhko soprogo zasačil v objemu črnega sužnja.

ŠAHRIJAR: In obema prerezal vrat.

ŠEHEREZADA: Ker mora vsak mogočen vladar poznati vsaj malo usmiljenja.

Šahrijar jo pogleda izpod obrvi.

ŠEHEREZADA: Vidiš zdaj, kako je, če te nekdo neprestano prekinja?

ŠAHRIJAR: Šahzemanu je padla tema na oči. K meni je prišel ves klavrn. Bil je shiran in bolan, njegova polt je bila voščena. Ko sem ga vprašal, kaj ga

muči, je rekel le, da v sebi nosi rano. Ker sem ga hotel razvedriti, sem organiziral lov, a ni hotel z mano. Na koncu sem moral iti sam, da priprave ne bi bile zamenjane.

ŠEHEREZADA: Potem pa ...

ŠAHRIJAR: Potem pa sem se vrnil domov in moj brat, še do nedavnega ves žolt in siv v obraz, se je mastil in popival, ves čil in zdrav. Le kaj mu je razvedrilo obličje, sem se spraševal. Nato sem vprašal še njega.

ŠEHEREZADA: In kaj je rekel?

ŠAHRIJAR: Rekel je, da mi zdaj lahko pove, od kod bolečina, ki jo je še do nedavnega nosil s sabo. Da bi izvedel, kaj jo je odgnalo, pa sem moral še malo počakati. In je začel pripovedovati o nezvesti ženi, o sužnju, o uboju.

Šahrijar se začne nervozno sprehajati po prostoru.

ŠEHEREZADA: Potem pa ...

ŠAHRIJAR: Potem pa je predlagal, naj ponovno organiziram lovsko odpravo, a naj se je ne udeležim. Da naj se potuhnem, je predlagal. Preoblečen naj se pretihotapim v njegove sobane in z njim opazujem. Več ni hotel povedati in njegova tišina mi je težko obležala na srcu.

ŠEHEREZADA: In potem si naredil, kot ti je svetoval.

Šahrijar stoji pred zaveso, ki prizorišče A loči od prizorišča B.

ŠAHRIJAR: Potuhnil sem se v njegovi sobi in skozi lino kukal na dvorišče svoje palače.

Šahrijar z roko narahlo odmakne zaveso in kuka na prizorišče B. Iz Zbora se dvigne dekletina, ki sicer igra Dinarezado, zdaj pa nastopi v vlogi Šahrijarjeve žene. Zapeljivo zapleše, okrog nje se dvignejo še ostali zboristi. Izmed njih izloči naključnega moškega in se mu vrže okrog vratu. Okoli njiju tudi ostali zboristi začnejo zganjati bakanalije. Ko opravijo, pol goli obležijo drug čez drugega.

ŠAHRIJAR: To je še dosti huje od tistega, kar sem doživel sam, je rekel moj brat. Še danes se težko

odločim, koliko sočutja je bilo v njegovi izjavi in koliko privoščljivosti.

ŠEHEREZADA: In potem?

ŠAHRIJAR (*se napol obrne k Šeherezadi*): Nisem bil v stanju za vladanje, podobno kot naš blodni mladenič Zaif Almuluk. Hotel sem poseči po bratovi metodi prebolevanja in najti koga, ki mu je huje. Čisto me je zlomilo.

ŠEHEREZADA: Saj bi vsakogar. Ne vem, ali poznam človeka, ki mu je lahko ob misli, da njegov ljubljeni nikdar ne more biti zares njegov. Da bo vedno mislil svoje misli in sanjal svoje sanje in da ga bo v teh sanjah prav zlahka in povsem upravičeno odneslo stran. Le da bi moder človek moral razumeti, da je njegova žalost njegova in da jo mora dostojanstveno vzeti nase. Če je ta človek po naključju tudi kralj, pa bi moral razumeti tudi, da prepuščati se blaznosti ni ravno znamenje politične modrosti. Mislila sem, da to veš.

ŠAHRIJAR (*se sprehaja gor in dol po prostoru, od zaveso pa spet nazaj*): Glej, z zlomljenim srcem je težko ostati moder. Vsak se s svojo bolečino sooča z orodji, ki so mu na razpolago. Svoje naloge sem preložil na velikega vezirja, tvojega očeta, in skozi skrivni izhod zapustil palačo. Moral sem najti nekoga, ki se mu življenje še bolj neusmiljeno posmehuje kakor meni. Če ga ne najdem, sem si rekel, se lahko mirne vesti nabodem na meč, kajti vsaka smrt je boljša od takšnega življenja.

ŠEHEREZADA: Hm, ni to malo trhla logika? Zakaj bi ti bilo lažje ob misli, da je lahko še huje? Mislim, če najdeš na svetu nekoga, ki mu je huje, kot je tebi – ne pomeni to zgolj tega, da morda tudi tvoja lastna bolečina še ni dosegla dna?

ŠAHRIJAR (*vznevajeno*): Šeherezada, to ni logična razprava. To je pripoved o moji bolečini. Prosim, pusti, da jo končam.

ŠEHEREZADA (*razumevajoče*): Seveda, prosim, nikar se ne pusti motiti.

ŠAHRIJAR: Po dnevu in noči ježe sem zataval v na videz prijazno ravnico s pitno vodo in nekaj drevesi. Sklenil sem, da je to dober kraj za počitek. Zleknil sem se pod eno izmed dreves in se prepustil svoji žalosti.

ŠEHEREZADA: Potem pa ...

ŠAHRIJAR: Potem pa je morje zakipelo in iz njega se je k nebu dvignil črn steber in se usmeril proti ravnici. Ker me je popadla groza, sem, ne da bi zares razmišljal, kaj delam, splezal na drevo.

ŠEHEREZADA: Približal se je in ugotovil si, da pravzaprav ne gre za steber.

ŠAHRIJAR: Šlo je za enega izmed duhov našega gospodarja Salomona, mir bodi z njim. Bil je orjaški, imel je veliko glavo in široke prsi, na glavi je nosil stekleno skrinjo s štirimi ključavnicami. Sedel je pod drevo, kjer sem še do nedavnega sedel sam, jo snel z glave, jo s štirimi pripadajočimi ključi odklenil, nato pa iz nje potegnil mladenko brezhibne rasti, zaobljenih prsi in obličja kakor mesec.

Prizorišče B

Eden izmed zboristov predstavlja Duha. Dekle, ki jo sicer poznamo kot Dinarezado, predstavlja njegovo ujetnico. Zaenkrat slišimo samo glasove, lika sta še pogreznjena v pletež teles.

DUH: O, gospodarica vseh svobodnih žena! O, ti, ki sem te ugrabil, preden te je kdor koli, razen mene, poznal! O, ljubica mojega srca! Pusti me malo zadremati v tvojem naročju.

Zasliši se gromovito smrčanje. Ko nekaj časa traja, se Dekle izvije izpod Duhovega telesa, kar se da previdno, da ne bi zbudila pošasti, in se odplazi k zavesi, ob kateri medtem na prizorišču A že stoji Šahrijar. Dlani položi ob zaveso.

DEKLE: Vidim te. Če ne prideš dol, bom zbudila svojega moža, ki te bo brez prevelikih težav ali pomislekov požrl.

Prizorišče A

ŠAHRIJAR (*položi dlani ob zaveso v isti višini kot Dekle, z obrazom na pol obrnjen k Šeherezadi*): Zahtevala je, da jo ljubim in si jo vzamem.

ŠEHEREZADA (*posmehljivo*): Ti nesrečnik, ti, kaj si komu hudega storil, da se ti lepotice tako mečejo pod noge? Je sploh še kakšna hujša kazena na svetu?

ŠAHRIJAR: Naj spomnim, da je bilo moje srce polno bolečine in nedovzetno za tuja telesa, ne glede na to, kakšna lepota jih je krasila. Poleg tega sem se na smrt bal duha.

Prizorišče B

DEKLE: Moraš mi ustreči, sicer prisegam pri tem, ki je obokal nebo, da bom zbudila duha in ukazala, naj te umori. (*To rekoč, se nagne k zavesi kot v poljub.*)

Prizorišče A

Šahrijar se nagne k drugi polovici poljuba. Par se nekaj časa poljublja skozi zaveso.

ŠEHEREZADA (*čez čas prekine trenutek*): In kaj si storil?

ŠAHRIJAR (*se obrne k njej do polovice*): Ubogal sem, kaj pa naj bi. (*Se obrne nazaj k zavesi, z roke sname pečatni prstan in ga skozi zaveso poda dekletu, se umakne od zaveso in se zgrudi na posteljo; Šeherezadi iz roke vzame joint in globoko vdahne.*)

Prizorišče B

DEKLE (*se obrne od zaveso, v roki podrži prgišče pečatnih prstanov in jih razkazuje občinstvu*): Ti prstani so last osemindvetdesetih mož, ki so se uklonili moji volji in so mi pomagali natikati rogove temu odurnemu, gnusnemu duhu, ki me ima zaprto v tej skrinji, v kateri moram v razburkanem morju živeti zastražena, da bi

ostala krepostna in le njemu na razpolago. Ta ogaba namreč marsikaj ve, ne ve pa, da usode ne moreš pretentati in da si človeškega hotenja nihče ne more pokoriti.

Prizorišče A

ŠAHRIJAR: In tako sem našel usodo, ki je bila grozljivejša od moje.

ŠEHEREZADA: Biti takole zaklenjen v kozarec in le v redkih trenutkih milosti odvisen od tuje volje, je kar grozljivo, ja.

ŠAHRIJAR: Nisem mislil njene, mislil sem na usodo njenega moža.

ŠEHEREZADA: Prosim?

ŠAHRIJAR: Na poročno noč je ugrabil mladenko, jo zaprl v stekleno skrinjo, jo zavaroval s štirimi ključavnicami in kljub temu mu je bila nezvesta. Ničesar ni, nobenega zdravila, nobene zvijače, ki bi ženski preprečila, da zlomi tvoje srce in pomendra tvoj ponos. To je ta zgodba. Vrnil sem se domov, ukazal velikemu vezirju, tvojemu očetu, naj obglavi mojo ženo in si dal pripeljati prvo devico. Vse, kar si slišala, drži. Me prav zanima, kako se bo vezir odzval, ko mu bom ukazal obglaviti svojo lastno hčer. *(Reče utrujeno, brez zlobe. Nato zapoje.)*

Ljubil sem te, ljubil,
kot življenje samo,
kot svoje zdravje, svojo srečo in uspeh,
ljubil sem te, kakor ljubi budala
prhek prah v svojih dlaneh.

Ljubezen ni demokracija.
Je bolečina, okrutnost, gorje,
prej ko se človek temu privadi,
lažje ohrani celo srce.

Ni miru,
zaupanje je mrtvo,

od povsod negotovost preži,
rešitve ni, odloga
in ni povračila,
nobene trdne vezi med ljudmi.

Ljubezen ni demokracija.
Je bolečina, okrutnost, gorje,
prej ko se človek temu privadi,
lažje ohrani celo srce.

Nihče nikomur ne pripada,
vsak s svojo smrtjo je sam,
zdaj razumem, česar včasih nisem vedel,
in danes lahko me je sram.

Ljubezen ni demokracija.
Je bolečina, okrutnost, gorje,
prej ko se človek temu privadi,
lažje ohrani celo srce.

ŠEHEREZADA: Ne razumem.

ŠAHRIJAR: Česa? Demokracije?

ŠEHEREZADA: To že, to je neka reč za Grke. Tebe ne razumem.

ŠAHRIJAR: Ja?

ŠEHEREZADA: Nič, samo sprašujem se, ali veš, da tvoja ljubezen, ne glede nato, kako silna je morda bila, tvoji pokojni ženi najverjetneje ni čisto nič koristila.

ŠAHRIJAR: Kaj hočeš reči?

ŠEHEREZADA: Mogoče posplošujem, a kot mi je znano, si se z njo poročil, ker je bila okras kraljestva. Vsi so se strinjali, da je najlepša, najbolj mila in najbolj nežna, ženska pač, kakršna spada h kroni. Vzel si jo, ker je ustrezala tvoji predstavi o popolni nevesti, jo pospravil v palačo, podobno kot tisti duh prej v stekleno škatlo, in šel vladat. Potem te ves dan ni bilo, zvečer si jo lepo pozdravil, se zvrnil nanjo in šel spat. In si mislil, kako da jo ljubiš.

ŠAHRIJAR: Šeherezada, ne izzivaj.

ŠEHEREZADA *(se dvigne v pol sedeč položaj, se odmakne, kot bi se pravkar ovedla, s kom pravzaprav že ves čas pomenkuje, hladno reče)*: Poznaš zgodbo o prebrisani Dalili?

ŠAHRIJAR: Ne in nisem prepričan, da me zanima. Utrujen sem, spal bi rad.

ŠEHEREZADA: Samo rada bi ti nekaj razložila na primeru. Recimo, da je to moja zadnja želja. Dovoliš?

ŠAHRIJAR: Daj, ampak na hitro.

ŠEHEREZADA: Za časa vlade Haruna al Rašida sta živela Ahmed Denf in Hasan Šuman. Bila sta nenavadno zvijačna in prebrisana, zato ju je kalif postavil za policijska načelnika in jima določil tisoč srebrnikov mesečne plače.

ŠAHRIJAR: Rzsoden kalif.

ŠEHEREZADA: Takšen se je brez dvoma zdel tudi samemu sebi. Novica se je hitro širila in prej kot v enem dnevu kakovostnega opravljanja sta tudi žena in hči bivšega policijskega načelnika izvedeli, da sta razcapanca, ki sta se pred leti pritepla v Bagdad, zdaj cenjena moža na položajih, onidve pa brez ugleda in plačila, ki bi jima po vsej pravici in pravu morala pripasti, tolčeta revščino.

ŠAHRIJAR: Čakaj, hočeš reči, da je kalif zaposlil dva nova načelnika in tako ostal brez denarja za pokojnino po pokojnem? Morda pa le ni bil tako rzsoden.

ŠEHEREZADA: Glej, ne poznam vseh podrobnosti. Vem le to, da se je žena pokojnega načelnika, Dalila, ki je bila sicer stara kot svet, a tako prebrisana, da bi lahko osebno inštruirala hudiča, odločila, da bo v mestu ustvarila zmedo, ki je novopečena funkcionarja ne bosta zmogla obvladati, in tako opozorila nase.

Prizorišče B

Iz Zbora prikrevsa Dekle, ki smo ga sicer vajeni v vlogi Dinarezade. Oponaša ostarelo nuno. Ovita je v široko volneno togo s pasom, v eni roki nosi zastavo za pomoč pri hoji, ob katero se sključeno opira.

DALILA: Najprej sem se ustavila pri hiši poveljnika kalifove telesne straže. Zelo bogat je, ta mož. Iz državne blagajne prejema plačo, ob tem pa ima celo vrsto hiš in posestev. Hiša, v kateri živi, je ena najlepših v Bagdadu. A ni srečen. Svoji ženi je na poročno noč obljubil, da si ne bo vzel druge, zdaj pa se je izkazalo, da je jalova.

Prizorišče A

ŠEHEREZADA: Ko je Dalila prikrevsala mimo poveljnikove palače, je njegova žena Hatuna, ovešena z dragocenim nakitom, ravno slonela na okenski polici in otožnega pogleda zrla v daljavo. Njen mož je namreč ravno tisti dan gostil znance in prijatelje, ki so se brez pravega usmiljenja bahali s svojim naraščanjem.

Prizorišče B

DALILA: Hčerka moja, sem ji rekla, tako žalostna si videti, svojemu bogastvu in razkošju, svoji lepoti in mladosti navkljub.

Prizorišče A

ŠEHEREZADA: Sveta žena, je potožila Hatuna, ko sem se poročila, mi je moral mož priseči, da ob meni ne bo imel drugih žena. Ker pa nimam otrok, grozi, da bo, ko se vrne s potovanja, na katerega se odpravlja, obljubi navkljub vzel drugo. Če to drži in če mu bo druga rodila otroke, bodo ti podedovali njegovo premoženje, jaz pa bom ostala revna in zapuščena.

Prizorišče B

DALILA: Ranljivi ljudje so lahko verni, zato sem jo povprašala, ali kaj ve o svetem Abu Hamlatu. Da je svetnik, sem rekla, h kateremu se zatekajo vse ženske, ki v zakonu nimajo otrok. In še nobena ga ni obiskala zaman.

Prizorišče A

ŠEHEREZADA: Hatuna je brez pomislekov sledila Dalili, ki je zaenkrat vedela le to, da je čim večje število ljudi po čim hitrejšem postopku opetnajstila, natančnejši načrt pa se ji je izgrajeval sproti.

Prizorišče B

DALILA: Na poti skozi Bagdad sva naleteli na mladega trgovca Hasana, ki so se mu ob pogledu na Hatuno pocedile sline. Mati mu je že večkrat izbrala nevesto za ženitev, on pa ni hotel vzeti dekleta, ki ga ni še nikdar videl.

Prizorišče A

ŠEHEREZADA: Zato je Dalila Hasanu naložila, da je Hatuna njena hči, po pokojnem očetu obilno obložena z dediščino, in da mu jo zlahka predstavi tudi brez tančice, če ga mika poroka. Hasan je, brez pomislekov, pristal.

Prizorišče B

DALILA: Na poti skozi Bagdad smo naleteli na nekega pleskarja, za katerega mi je bilo rečeno, da daje hišo v najem. Da imam doma večja popravila, sem rekla, in da bi rada najela njegovo hišo. Rade volje je privolil.

Prizorišče A

ŠEHEREZADA: Tako je Dalila v hišo pospravila Hatuno, ki je verjela, da je bo svetniški modrec ozdravil jalovosti, in Hasana, ki je verjel, da je tik pred zaroko z neznano lepoticco. Hatuni je rekla, da pred svetnika ne more stopiti v vsem

tem lišpu, in ji naročila, naj odvrže tančico, Hasanu pa, da tudi on pred svojo odstrto nevesto ne more stopiti oblečen, saj bi dekleta morda mislilo, da je gobav. Brez pomisleka sta jo ubogala.

Prizorišče B

DALILA: Pobralla sem njuna oblačila, nakit in denar, vse nakradeno povezala v culo in se vrnila k pleskarju najemodajalcu. Njegova hiša se mi dopade, sem rekla, najela jo bom. Rada bi le, da bi za trenutek stopil vanjo, da bi bil nekdo tam, ko pridejo nosači z mojimi stvarmi. Po opravih moram, sem rekla. In je šel.

Prizorišče A

ŠEHEREZADA: Medtem ko pleskarja ni bilo, je Dalila vse, kar je bilo v trgovini vrednega, zmetala na kup, zavila v culo in stopila pred vrata. Ravno tisti hip se je s svojim oslom mimo primajal oslar.

Prizorišče B

DALILA: Posodi mi svojega osla, sem mu rekla, ti pa počakaj tukaj z barvami, dokler se ne vrnem. Pleskar je moj sin, sem rekla, in nima srečne roke z zakonom. Prišli bodo rubeži in pobrali vse, kar je v trgovini vrednega, zato bi rada pred njihovim prihodom vse, kar je vrednega, skrila. Kar bo ostalo, naj po mojem odhodu uniči, sem predlagala. Razbije naj kotel, poruši peč, uniči naj vse naprave za mešanje barv, da pijavke ne bodo imele česa upleniti.

Prizorišče A

ŠEHEREZADA: Oslar ji je brez pomisleka izročil svojega osla in ji nanj pomagal naložiti vse blago, ki ga je nabrala v trgovini, zraven pa še ves nakit, vsa oblačila in ves denar, ki ga je vzela Hasanu in Hatuni. Potem se je Dalila z vso nakradeno robo

odpravila domov, oslar pa začel z vso vnemo razbijati po barvarjevi trgovini.

ŠAHRIJAR: In ravno, ko je dobro začel mlatiti s kijem po pečeh, se je vrnil pleskar?

ŠEHEREZADA: In začel kričati in se metati po tleh.

Oslar mu je povedal, naj nikar ne skrbi, saj je tu po naročilu njegove matere, pleskar pa je prebledel in pripomnil, da je njegova mati že deset let mrtva. Medtem sta tudi Hasan in Hatuna ugotovila, da sta bila opeharjena in naenkrat se je pred kalifom znašla kopica razjarjenih ljudi, ki je od njega zahtevala, da sleparki, ki jim je uničila vsaj kakšen dan, če že ne življenja, naloži pravično kazen. In kalif je svoja policijska načelnika, Ahmeda Denfa in Hasana Šumana, poslal, da v mestu, polnem stark, izsledita pravo. A Ahmed, ki nagrade ni hotel deliti z nikomer, se je na lov podal sam.

Prizorišče B

Dekle, ki je še do nedavnega oponašalo Dalilo, zdaj oponaša njeno hčer Zajnabo.

ZAJNABA: Moja mati ni bila neumna. Vedela je, da jo iščejo, zato se je potuhnila. Nič ne skrbi, sem ji rekla, tokrat bom jaz v tvojem imenu vodila visoko oblast za nos. Ahmedu in njegovim enainštiridesetim biričem bom pobrala orožje in obleko in oboje prinesla domov.

Prizorišče A

ŠEHEREZADA: Zajnaba, Dalililna hčerka, se je skrbno oblekla in od nekega branjevca najela stanovanje z dvojnimi vhodom. Naročila je jedi in pijače, v sobe pa dala prinesiti preproge in blazinjake. Nato se je z napol zastrtim obrazom postavila pred vrata, dokler ni prišel Ali, eden izmed Ahmedovih podčastnikov. »Si ti Ahmed Denf?« ga je vprašala.

Prizorišče B

ZAJNABA (*norčavo oponašajoč globok moški glas*): Nisem, toda Denf je moj predstojnik. Če imaš kakšno prošnjo, jo lahko prav tako zanesljivo poveš meni, lepoticca. Kdo si?

ŠEHEREZADA (*sladko, nedolžno*): Moj oče je bil krčmar v Mosulu, je rekla Zajnaba. Ob smrti mi je zapustil veliko premoženje. Iz strahu pred kraljevimi oblastniki sem s svojim denarjem pobegnila v Bagdad, zdaj pa iščem Ahmeda Denfa, da bi me vzel v zaščito. Slišala sem namreč, da je za kalifom najmočnejši mož v mestu, pa tudi dober in močan. Zdi se, kot nekdo, ki mu lahko zaupam.

Prizorišče B

ZAJNABA: Alija in njegove moške sem povabila na prigrizek. Odpeljala sem jih v sobo, jim postregla z jedačo in pijačo in jih opijanila. V vino sem natresla uspavalno in kmalu so kot mrtve muhe pocepali po tleh. Potem sem jih skozi zadnji vhod nezavestne odvedla na dvorišče. Za Alijevo skupino je prišla Abdulahova, za Abdulahovo Harunova, na koncu je s svojimi možmi prijezdil sam Ahmed Denf. Vse je doletela enaka usoda. Kot obnemogle pijane zverine so obležali po blazinjakih.

Prizorišče A

ŠEHEREZADA: Ahmed Denf je obupal in za pomoč poprosil Hasana Šumana. Kalif jima je naložil, naj se pred večerom na dvor nikar ne vračata brez Dalile, ukazal pa je tudi, naj jo pripeljeta v enem kosu, saj jo kani v primeru, da bo vsem oškodovanim vrnila njihovo lastnino, pomilostiti. Ni šlo toliko za to, da bi bil Hasan spretnejši lovec od Ahmeda ali da bi bila skupaj toliko močnejša, prej se je Dalili zdela, da je dokazala svoje. Ko sta načelnika potrkala na njena vrata,

si je okrog vratu zavila ruto milosti, na osla natovorila vso nakradeno robo in se pustila odvreči pred kalifa.

Prizorišče B

Mož, ki smo ga vajeni v vlogi Velikega vezirja, nastopi v vlogi Kalifa.

KALIF: Zakaj si opetnajstila vse te ljudi, Dalila? Kaj ti je bilo tega treba?

Prizorišče A

ŠEHerezada: Nisem jih okradla iz pohlepa, je rekla Dalila, niti iz poželenja po tujem blagu. A po mestu je slišati toliko hvalnic na račun Ahmedove in Hasanove spretnosti, da sem morala dokazati, da zmorem več kot oba skupaj.

Prizorišče B

KALIF: In zdaj, ko si to dokazala – kaj hočeš od mene?

Prizorišče A

ŠEHerezada: Samo tisto, kar mi pripada, kalif, je rekla Dalila. Moj oče je bil sodnik, moj mož pa policijski poveljnik v Bagdadu. Prosim te, da meni nakloniš plačo mojega očeta, moji hčerki pa plačo mojega moža.

Prizorišče B

KALIF: In če ti ustrezem? Kako se boš za vse to oddolžila?

Prizorišče A

ŠEHerezada: In tako se je prebrisana Dalila, zato da bi dosegla nekaj, kar bi ji po zakonu moralo pripasti samo od sebe, na koncu dolge in zamotane poti ponudila še za oskrbnico kalifovega velikega gostišča, svojo hčer pa predlagala za nadzornico golobje pošte. In tako

sta namesto penzije dobili plačo in Dalila, ki je bila stara kot zemlja, je morala delati, dokler ni prišel ponjo tisti, ki končuje vsakršno veselje, namesto da bi uživala zaslužen pokoj. A bolje to, kot stradati.

ŠAHRIJAR: In nauk?

ŠEHerezada: Nauk zgodbe uči, da mora človek, ki ga je življenje stisnilo v kot, postati oprezen in zvijačen, če bi rad dosegel tisto, do česar bi moral biti tako ali tako upravičen. Zato niti tvoja zgodba, niti zgodba o dekletu, ki je svojemu pošastnemu ugrabitelju natikalo roge, ne govorita o tem, da so ženske bitja, na katera se ne da zanesti, marveč da se na nobeno bitje ne da zanesti, če mu ne omogočiš človeka vrednega življenja. Zato bi veljalo razmisliti, ali to, da dekleta in žene tako pogosto iščejo načine, da bi koga ukanile, morda ne pomeni zgolj tega, da jim je tako redko dopuščeno dovolj svobode, da bi lahko delovale naravnost.

ŠAHRIJAR: Šeherezada, tako sem zmatran, da sploh ne razumem, o čem govoriš. Pojdiva spat. (*Objame Šeherezado okrog pasu.*)

ŠEHerezada: Ampak ljubeznivi gospodar – pri zgodbi o Zaifu Almuluku in hčerki kralja duhov nisva prišla še niti do polovice!

ŠAHRIJAR (*se prime za čelo*): O ljubi Bog, še to. Lahko nadaljujeva jutri?

ŠEHerezada: Zlahka, gospodar. (*Ga poljubi na čelo, mu vrne objem, videti je, kot da sta oba zadremala. Ko se prepriča, da Šahrijar spi, se odtihotapi iz postelje in skozi zaveso s prizorišča A smukne na prizorišče B.*)

Prizorišče B

Na vrtu jo pričaka njena sestra Dinarezada.

DINAREZADA: Očeta zelo skrbi zate.

ŠEHerezada: Očeta je zelo skrbelo zame, še preden sem živela s pobesnelim morilcem.

DINAREZADA: Tudi mene zelo skrbi zate.

ŠEHerezada (*jo stisne k sebi in z levico poboža po laseh*): Saj vem. Ampak umrla bi tako ali tako, petdeset let gor ali dol. Če bo šlo, bi rada svojo smrt vsaj pametno unovčila.

DINAREZADA: Kaj pa pravzaprav nameravaš?

ŠEHerezada: Ne vem še točno, malo improviziram. Zaenkrat si predvsem kupujem čas, dokler mi kaj pametnega ne pade na pamet.

DINAREZADA (*cinično*): Krasen načrt. Zelo dovršen.

ŠEHerezada: Ti se kar zafrkavaj. Dlje ko jaz ostanem pri življenju, dlje ostaneš pri življenju ti.

DINAREZADA: Šeherezada ...

ŠEHerezada: Kaj?

DINAREZADA: Razumem, da bi se živa požrla, če bi naletela na zlo in se mu ne bi postavila po robu. Samo prosim, ne pretvarjajmo se, da to počneš zame.

ŠEHerezada: Saj se ne pretvarjamo. Jaz samo delam edino stvar, ki jo znam.

DINAREZADA: Vse razumem, dajmo se samo zavedati, da mora med tem, ko se greš junaštvo, nekdo skrbeti za nevrotičnega očeta in zbegane služabnike, kar je enako izčrpavajoče od tvojega nenehnega tveganja, le dosti manj slavno in osvobajajoče. Je pa očitno edina stvar, ki jo znam. (*Zapoje.*)

Tako si pridna, so mi vedno radi rekli, nežna, kot mora biti dekle, ljubezniva, poslušna in ubogljiva, luč v temi in upanje.

Vsa se bom razdala za druge in od mene ne bo ostalo nič, skoraj gotovo bom šla v nebesa, moje sanje pa bo pobral hudič.

Izmojstrila sem se v svoji dobroti, trenirala milino in razumevanje,

poslušala, ko so govorili, vedno pristala na vse.

Vedno sem vsem na razpolago, zadolžena sem za to, da delam mir, zmorem vse, kar se od mene zahteva, samo svobode ni nikjer.

Vsa se bom razdala za druge in od mene ne bo ostalo nič, skoraj gotovo bom šla v nebesa, moje sanje pa bo pobral hudič.

In res razumem, prisežem, da razumem. Prisluhnem in ni mi težko. Da bi le kdo mi nekaj tega povrnil, kar sem vam dala, ko bilo vam je težko.

Vsa se bom razdala za druge in od mene ne bo ostalo nič, skoraj gotovo bom šla v nebesa, moje sanje pa bo pobral hudič.

ŠEHerezada: Poznaš zgodbo o princesi Parvezi?

DINAREZADA: Ne, poznam pa zgodbo o princesi Dinarezadi. Zelo je žalostna.

ŠEHerezada: Ne moreš vedeti, kakšna je, ker je še nisi prebrala do konca.

DINAREZADA: Nekdo mi je prišepnil, da jo na koncu ubije pobesneli kralj Šahrijar, dan za tem, ko je obglavil njeno sestro.

ŠEHerezada: Dinarezada, za trenutek nehaj paničariti in me poslušaj. Princesa Perizada je z bratom, princem Bahmanom in Parvezom, živela na robu cesarstva, v enem izmed najlepših vrtov v človeških kraljestvih. Bili so srečni in ni jim bilo hudega, dokler nekega večera na njihovo posest ni zatavala ostarela romarica.

DINAREZADA: Ponudili so ji prenočišče, ona pa jih je v spancu vse podavila kot lisica mlade kokoši?

ŠEHEREZADA: Ne, romarica je bila na videz sila ljubezniva in škoda, ki jo je povzročila, je bila bolj daljnosežne narave. V svoje gostitelje je namreč zasejala seme želje, ki je prej niso poznali.

DINAREZADA: Kakšne želje?

ŠEHEREZADA: Kako lep vrt da imajo, jim je rekla. Če bi v njem prepevala še govoreča ptica, bi bil res najlepši.

DINAREZADA: Kakšna govoreča ptica?

ŠEHEREZADA: Govoreča ptica, ki se jo najde samo vrh najvišje gore v kraljestvu. Po poti, ki jo stražijo šepetajoči duhovi, ki vsakega, ki jim prisluhne, spremenijo v črn kamen.

DINAREZADA: In kaj bi imeli od te ptice? Se niso mogli dovolj pogovarjati med sabo?

ŠEHEREZADA: Seveda so se. A o sebi so bili tako vajeni misliti, da živijo v najlepšem vseh vrtov, da se tej misli niso hoteli odpovedati. In so šli ponjo. Najprej sta šla brata. Perizadi sta zapovedala, da mora ostati doma. Češ deklica si, krhka stvar, življenje te bo polomilo, še preden se boš dvakrat obrnila. In sta šla, najprej Bahman, nato pa še Parvez na visoko črno goro po govorečo ptico in nobeden od njiju se ni mogel upreti šepetajočim glasovom, oba sta se ozrla in oba sta se spremenila v kamen.

DINAREZADA: In Perizada?

ŠEHEREZADA: Ko je princesa izvedela, da sta njena brata okamenela, se je še sama podala na pot. Ušesa si je zamašila z bombažem in strmo gledala v tla, dokler ni prispela na vrh, zgrabila kletko in stekla nazaj v dolino.

DINAREZADA: Šla domov in se do smrti pogovarjala samo še s ptičem.

ŠEHEREZADA: Kar hočem reči, je, da se včasih spleča, če grejo drugi v žrelo pogube pred tabo, ker se lahko iz njihovega propada veliko naučiš.

DINAREZADA: In potem si živ, ampak sam. In do smrti se lahko pogovarjaš samo še s ptičem.

ŠEHEREZADA: Ljubica ...

DINAREZADA: Ja?

ŠEHEREZADA: Vsak je sam. Ves čas. *(Jo močno objame prek ramen.)*

TRETJE DEJANJE

Prizorišče A

Šeherezada Šahrijarju, ki se šele počasi zbuja iz sna, že pripoveduje nadaljevanje zgodbe o Zaifu Almuluku in hčerki kralja duhov.

ŠEHEREZADA *(Šahrijarja nežno boža po laseh in pripoveduje s tihim glasom)*: Kralju Asemu torej ni ostalo drugega, kot da se ukloni sinovi volji. Dal mu je opremiti štirideset ladij in tisoč sužnjev za spremstvo, denarja, zlatnikov, živeža in bojne opreme, za spremljevalca pa mu je odredil njegovega prijatelja Zaida. In so odpluli na Kitajsko.

ŠAHRIJAR *(med zehanjem)*: Kakšna Kitajska? Kaj se dogaja?

ŠEHEREZADA: Mladi kralj Zaif Almuluk je pravkar odplul na Kitajsko.

ŠAHRIJAR *(si mane oči)*: Kdo?

ŠEHEREZADA: Tisti, ki se je iz daljave zaljubil v hčerko kralja duhov in je šel ponjo na konec sveta.

ŠAHRIJAR: Katerega kralja, kakšnih duhov? Koliko je sploh ura?

ŠEHEREZADA: Počasi se dani. Kralja duhov z otoka Babel, ki leži v vrtu Irem.

ŠAHRIJAR: Ljubi Bog, saj je še sredi noči. Nič čudnega, da komaj vem zase, kaj šele za Zaifa Almuluka.

ŠEHEREZADA: Daj no, iz zgodbe, ki je včeraj nisva dokončala. Jo lahko nadaljujem?

ŠAHRIJAR: Lahko vmes malo kinkam?

ŠEHEREZADA: Seveda, ni primernejšega časa za pripovedovanje, kot je čas na robu spanca. Takrat so podobe najbolj živahne, ker vznikajo iz istega klopčiča kot sanje.

ŠAHRIJAR *(na veliko zazeha)*: Potem pa kar izvoli.

ŠEHEREZADA: Ko so na Kitajskem videli, da je priplulo štirideset bojnih ladij, so mislili, da se pripravlja obleganje, zato so zapahnili mestna vrata in pripravili bojne stroje.

ŠAHRIJAR: Bolje je biti previden kot mrtev.

ŠEHEREZADA: Na srečo sta bila stari kralj Asem in kralj Kitajske, Šah Fanghur, stara znanca, in ko je Zaif po odposlancu sporočil, čigav sin je, in poudaril, da prihaja v miru, so se vrata na stežaj odprla. *(Oponasajoč kitajskega kralja, z globokim glasom.)* »Dobrodošel bodi v mojem kraljestvu, jaz sem tvoj in tvojega očeta suženj. Moje mesto leži pred teboj, ukazuj vsem in vsemu, kot te je volja.«

ŠAHRIJAR: In namesto da bi ga Almuluk prijel za besedo, je malo potožil o svoji ljubezni iz daljave in bolečini svojega srca.

ŠEHEREZADA: In kitajski kralj je težkega srca izdaval, da še svoj živi dan ni slišal niti za vrt Irem, kaj šele za otok Babel. Dal pa je sklicati vse zvezdoglede, popotnike, ladijske kapitane, trgovce in derviše, kar jih je premoglo njegovo kraljestvo, in jih povprašal, ali kdo med njimi morda ve kaj več.

ŠAHRIJAR: In vsi so molčali, Zaif Almuluk pa se je od bridkega gorja vrgel na sabljo, jaz pa lahko zdaj v miru še malo zadremam.

ŠEHEREZADA: In vsi so molčali, potem pa je eden izmed ladijskih kapitanov rekel, da mora, če hoče o vrtu, otoku in dekletu izvedeti kaj več, obrniti in odpluti v Indijo.

ŠAHRIJAR: Okrog riti v žep.

ŠEHEREZADA: Zaif Almuluk je dal takoj pripraviti ladje za plovbo, prinesli na krov vode, živeža in vsega drugega, kar so potrebovali. Potem so mirno in varno v ugodnem vetru pluli štiri mesece. Nenadoma pa se je z vseh strani dvignil veter z močnim dežjem. Med besnenjem valov so v smrtnem strahu prebili deset dni. Enajsti dan pa se je veter tako silovito zagnal v ladje, da so vse, z vsem, kar so nosile, potonile. Samo Zaif Almuluk se je z nekaj svojimi možmi rešil z majhno barčico. Potem se je vihar polegel, valovi so se umirili in vzšlo je sijoče sonce. Zaif

Almuluk je odprl oči in videl, koliko je ostalo od njegovega mogočnega ladjevja. Zagledal je samo nebo in vodovje in majhno barčico, v kateri je bil.

Prizorišče B

ZAIF ALMULUK (*na kolenih, vpijoč v nebo*): Kje so moje ladje? Kje je moj prijatelj Zaid?

ZBOR: O, vladar! Od tvojih ladij ni nič ostalo, vse so potonile in postale hrana ribam!

Zaif Almuluk se meče po tleh, joka, vije roke in si puli lase, v končni fazi se kani natakiniti na sabljo.

ZBOR (*zapoje*):

Človek je šibka igrača v rokah usode, ki ljudi ji ni kaj dosti mar.

Tudi ta, ki vlada številnim kraljestvom, ni samemu sebi gospodar.

O, vladar! Kaj bi to pomagalo? Vse si si nakopal sam. Če bi ubogal svojega očeta, se ti to ne bi zgodilo. Vendar je bilo vse že zdavnaj vnaprej določeno in morala te le doleteti usoda, enako neizbežna, kot doleti vse druge. Nič drugega ti ne preostane, kot potrpežljivo vzdržati, dokler te vsevišnji Bog ne reši iz te stiske.

Prizorišče A

ŠEHerezada: Barčico je veter nenehno gnal sem in tja in niso vedeli, kam krmarijo. Začela sta jim pohajati živež in voda, ko se jim je po volji vsevišnjega Boga na obzorju prikazal otok. Bili so sestradani, zato so na barki pustili samo enega moža, da bi stražil, ostali pa so se razkropili po otoku in jedli sadeže, ki so jih našli spotoma.

Prizorišče B

Iz rastja se dvigne glava lepega Belega moža, ki enega izmed Zaifovih spremljevalcev pokliče po imenu.

BELI MOŽ: Hamed!

HAMED (*s polnim naročjem sadja, se do polovice obrne*): Hm?

BELI MOŽ: Nikar ne jej teh nezrelih sadežev. Pridi k meni, ti bom dal dobrih in zrelih.

Prizorišče A

ŠAHRIJAR: Ljubi bog, kakšna osnovna zvijača. Kako neumen moraš biti, da padeš nanjo?

ŠEHerezada: Ker ga je mož poklical po imenu, je eden izmed Zaifovih mož sklepal, da gre za brodolomca, in se je zelo razveselil. Ko pa se mu je približal, mu je prekletnik skočil na rame in se ga z nogami oklenil okrog pasu.

Prizorišče B

Beli mož skoči Hamedu na rame in se ga z nogami oklene okoli pasu.

BELI MOŽ: Teci, teci, Hamed! Zdaj si moj jezdni osel in nikdar več se me ne boš znebil!

Prizorišče A

ŠEHerezada: Ko je Zaif Almuluk v daljavi zagledal ta prizor, se je odločil Hameda žrtvovati in s preostankom svojih mož zbežal nazaj na barko in urno odveslal z otoka. Po mesecu plovbe se je v daljavi zalesketala nova obala. Čoln so pustili ob bregu in se po ozki poti podali v gozd.

Prizorišče B

Zbor, ki predstavlja Zaifa Almuluka in njegovo spremstvo, se po prstih, zgrbljeno pomika gor in dol po odru. Le v kotu odra je mož, ki je od daleč videti kot hlod podrtega drevesa, saj je ves ovit v rjavo plahto. Šele ko vstane, vidimo, da gre za eno izmed njegovih ušes.

EDEN IZMED MOŽ (*ga narahlo brcne*): Le kaj naj bi to bilo?

Mož z dolgim uhljem zgrabi tega, ki ga je brcnil, in ga začne ovohavati in oblizovati, kot bi preverjal njegovo užitnost.

UJETNIK: Moj kralj! Zbeži s tega otoka! Na njem bivajo volkodlaki, ki žro ljudi! Mene bodo kmalu razrezali in požrili!

Preostanek Zbora jo urno ucvre stran od prizora in se stisne v kot.

Prizorišče A

ŠEHerezada: Ko je Zaif Almuluk zagledal ta prizor, se je odločil, da zlahka žrtvuje še enega moža, in s preostankom svojih mož zbežal nazaj na barko in urno odveslal z otoka. Po mesecu plovbe so naleteli na tretji otok.

Prizorišče B

Manjše število Zboristov se po kolenih plazi gor in dol po odru, nabirajo sadeže in jih jedo, dokler se Zaif Almuluk ne zaleti ob noge Velikanke in preplašeno pogleda navzgor.

VELIKANKA (*prime Zaifa Almuluka za ovratnik, si ga ogleduje, razgleduje se tudi po njegovih tovariših, ki obnemelo čakajo svojo usodo – medtem ko jih stražijo še trije velikani, se ozre k velikanom*): Moj bog, kakšne čudovite ptice! Narediti moramo kletko za vsako izmed njih in jih razobesiti po palači, da nam bodo prepevale.

Prizorišče A

ŠEHerezada: Zaif Almuluk in njegovi tovariši so v kletkah preživeli širi leta. Jokali so in prosili usmiljenja, vendar so njihove tožbe v ušesih velikanov donele kot prelepo ptičje petje in niti na kraj pameti jim ni padlo, da bi svoje čudovite hišne ljubljence izpustili na prostost. Potem pa se je princesa velikanov nenadoma zavedela, da na čednega Zaifa že dlje časa gleda z drugačno naklonjenostjo, kot jo čutimo do domačih živali, in mu obljubila, da ga z vsemi njegovimi možmi vred izpusti na prostost, če ji podari svojo ljubezen.

ŠAHRIJAR: V katerem jeziku?

ŠEHerezada: Prosim?

ŠAHRIJAR: Rekla si, da je človeška govorica velikanom zvenela kot petje, torej je niso razumeli. V katerem jeziku mu je potem lahko kar koli obljubila?

ŠEHerezada: V jeziku ljubezni.

ŠAHRIJAR: Haha, pa te imam! V tvoji zgodbi sem našel pomanjkljivost! Utrujena si, pešaš.

Prizorišče B

ZAIF ALMULUK (*iz kletke, držeč se z rokami za njene rešetke*): Ljubezniva gospa! Lahko bi vam lagal in vam za obljubo svobode obljubljal več, kot zmorem dati, a ker ste tako ljubeznivi z mano, sem vam dolžan resnico. Nihče, kaj šele šibak človek, kakršen sem sam, ne gospodari svojemu srcu in moje je svojo ljubezen nespametno že poklonilo drugi gospodarici.

Prizorišče A

ŠEHerezada: Princesa velikanov, izvedena v jeziku ljubezni, je Zaifovo pripoved poslušala s težkim srcem. Že sama po sebi je bila dovolj žalostna – zavedanje, da je mladi tujec nikdar ne bi mogel ljubiti, pa jo je dotolklo do konca. Ni več zdržala pogleda na poklapanega moža v kletki, ki jo je s svojim zabuhlim izjokanim obrazom iz dneva v dan spominjal na žalost, ki ljudem jemlje mladost, zato ga je dala sneti s stropa in ga naredila za svojega osebnega slugo, ki ji je iz gozda prinašal drva. A žalost in leta mirovanja so ga oslabili, zato je gospodarico poprosil, naj osvobodi tudi njegovo spremstvo, da mu bo pri delu v pomoč.

ŠAHRIJAR: Pri čemer ni pomislila na to, da ljudje prostih rok in nog lažje zbežijo kakor tisti, ki jih imaš zaprte v kletki. Dolge noge, kratka pamet.

ŠEHerezada (*skomigne*): Princesa je bila mirna, ker je sklepala, da na otoku ne bodo našli ničesar, kar bi jim lahko pomagalo pri pobegu. Zaif Almuluk in njegovi tovariši so tako naokrog pohajkovali

brez straže. Otočani so jih poznali kot princesine ptice in nihče jim ni hotel nič žalega. Po več dni so bili zdoma, nabirali drva in jih nosili princesi v kuhinjo. Njihove roke in noge so se okrepile – edino, kar je še vedno pešalo, je bilo Zaifovo srce. Kot na tisoče nesrečno zaljubljenih bedakov pred njim in na milijone za njim ga je bilo pogosto moč najti, kako sedi na skali ob morju in z govejim pogledom zre v daljavo.

ŠAHRIJAR: Aha, vidim, da gre tudi tebi na jetra.

ŠEHEREZADA: Samo malo treniram različne perspektive.

Prizorišče B

ZAIF ALMULUK (*sedi na skali v pozi Rodinovega misleca*): Kako dolgo bom še moral objokovati svojo usodo? Vem, da božje pero zapisuje po nareku božje pameti in da človeku ne preostane nič drugega kot potrpežljivost. Da bi mi milostljivi Bog, ki mi je vse to zakuhal, z enako predanostjo hotel tudi pomagati!

Eden njegovih tovarišev, z naročjem, polnim drv, se mu postavi za hrbet.

TOVARIŠ: Skrivnostna so pota gospodova.

ZAIF ALMULUK: Hm?

TOVARIŠ: Pomagaj si sam in bog ti bo pomagal.

ZAIF ALMULUK: Bi šlo tudi brez ugank?

TOVARIŠ: Odpusti, ljubeznivi gospodar – do tega trenutka nisem spredel, da ljubezen škodi tudi možganom, ne samo srcu. Hotel sem samo reči, da vsevišnji ne ravna vedno na najočitnejšega izmed vseh možnih načinov in včasih lačnemu ne ponudi ribe na srebrnem pladnju, marveč palico, s katero se jo da uloviti.

ZAIF ALMULUK: In kaj je v našem primeru palica?

TOVARIŠ: Hja, palica.

ZAIF ALMULUK: Povej več.

TOVARIŠ: Rešilne bilke že ves čas rastejo povsod okoli nas, le da smo do zdaj s tako zavzetostjo buljili v drevesa, da nismo ugledali gozda.

ZAIF ALMULUK (*pogleda izpod obrvi*): Prihrani mi, prosim.

TOVARIŠ: Radi bi zbežali z otoka, pa nimamo ladje. Zgraditi ladjo je težaško in zamudno opravilo, je pa zato toliko lažje zgraditi splav. Razklali bomo dolga debela in iz lubja spletli vrvi, s katerimi jih bomo povezali, nabrali si bomo sadja za na pot in odrinili. Šele potem lahko začnemo upravičeno tarnati, da nas je dobri Bog zapustil.

Prizorišče A

ŠEHEREZADA: V mesecu dni je bilo delo opravljeno in splav izdelan. Štiri mesece so preživeli na morju, ne da bi vedeli, kam jih nosi. Pošel jim je živež in pritisnil je glad, že kakšen mesec so bili siti zgolj drug drugega. Tedaj pa se je morje nenadoma začelo peniti in besneti v visokih valovih in z morskega dna se je pognal strašen krokodil in v enem zamahu pogoltnil dva izmed Zaifovih tovarišev.

ŠAHRIJAR: To pa ni bilo preveč realistično.

ŠEHEREZADA: Je bilo pa slikovito.

ŠAHRIJAR: Krokodili sploh živijo v morju?

ŠEHEREZADA: Poslušalec, ki bi bil dovolj velik človek, da se ne bi prepustil svojim malenkostnim vzgibom, bi nato izvedel, da je krokodil do poslednjega uda neusmiljeno razmesaril vse može iz spremstva Zaifa Almuluka in da je naš mladi kralj, poln strahu, napel svoje zadnje moči in z njimi odveslal do otoka, sredi katerega se je ponosno bočila visoka gora.

ŠAHRIJAR: Po drugi strani pa bi pripovedovalec, ki bi bil dovolj velik človek, da se ne bi prepustil svojim patetičnim vzgibom, pustil pri življenju koga manj očitnega kot svojega glavnega junaka.

ŠEHEREZADA: In začel pripovedovati o kom drugem, ki bi po urah pripovedovanja spet postal glavni junak, in tako dalje in tako naprej v neskončnost.

ŠAHRIJAR: Razen če ga ne bi po tretjem stavku pogoltnilo brezno in tako dalje in tako naprej v neskončnost.

ŠEHEREZADA: In kdo pravi, da Zaifa Almuluka ne čaka brezno za četrtem stavkom?

ŠAHRIJAR: Ker sem dobil vtis, da o njem zelo rada na dolgo in široko pripoveduješ in da bi si, četudi bi hotela opisati njegovo smrt, za to vzela kakšen dan ali dva časa. Poleg tega imajo najbolj bedasti liki običajno največjo srečo.

ŠEHEREZADA: Prepričana sem, da je dobri Bog bolj domiselni ustvarjalec od tistih, ki mislijo, da osebnostne lastnosti vedno pridejo vnaprej predvidenih šopkih.

ŠAHRIJAR: Dobri Bog že, a nazadnje, ko sem preveril, te zgodbe ni pripovedoval on.

ŠEHEREZADA: Drži, to zgodo pripoveduje nekdo, ki ve, da je Zaif Almuluk lačen, uničen in žalosten štiri mesece sam popotoval čez hribe in gore, po puščavi in rodovitni deželi, spal pod milim nebom in kot kak osel mulil stepsko travo. Črn obup je že do dobra načel tisto malo, kar je ostalo od njegove duše, ko je v daljavi zagledal nekaj, kar bi lahko bilo videti kot zatočišče. Bolj ko se je bližal stvari, bolj očitno je postajalo, da se pred njim boči visok grad, ki gaje zgradil Jafet, Noetov sin. Le kdo mu je gospodaril? Duhovi? Ljudje? Volkodlaki? Zaif je, odkar je bil na poti, naletel na toliko zla, da od njegove deške zaupljivosti ni ostalo skoraj nič.

ŠAHRIJAR: Hočeš reči, da je postopoma postal malo manj butast.

ŠEHEREZADA: Hočem reči, da je postopoma postal malo bolj previden. Po urah omahovanja se je potihoma prikradel skozi grajska vrata. Notri je našel sedem hodnikov, a nobenega človeka. Na koncu sedmega hodnika so bila vrata, ovešena z zastavo. Dvignil jo je in skozi prehod vstopil v veliko dvorano s svilenimi preprogami po tleh. Sredi prostora je stala orjaška zlata miza, obložena

s štiridesetimi pogrinjki, s katerih so se bohotile najslastnejše jedi. Na koncu mize je stal zlat prestol, na katerem je sedela kakor sijoča luna lepa deklita, odeta v kraljevska oblačila in okrasje, kakršnega nosijo neveste na poročno noč.

Prizorišče B

Dekle, ki smo je vajeni kot Šeherezadino sestro Dinarezado, zdaj v vlogi Davlet Hatun sedi za mizo. Zaif Almuluk sede nasproti nje.

DAVLET HATUN: Si človek ali duh?

ZAIF ALMULUK: Eden najboljših ljudi sem, kar jih je kdaj živelo. Kraljevi sin in tudi sam kralj.

Prizorišče A

ŠAHRIJAR (*prhne, kot bi se davil s smehom*): Prav gotovo.

Prizorišče B

DAVLET HATUN: Najprej kaj pojej, potem pa mi povej, kako si prišel sem.

Zaif Almuluk se kot divji prašič zakoplje v hrano.

Prizorišče A

ŠAHRIJAR: Nisi nekaj rekla o tem, kako je poba z leti postal manj zaupljiv? Takole po tuji hrani planejo samo amaterji.

ŠEHEREZADA: In sestradani ljudje. Ko lakota postane prehuda, postane človeku nevarno vseeno, ali mu je umreti od stradeža ali od zastrupitve. Poleg tega je redko kateri moški dovolj pameten, da bi se bal ženske.

Prizorišče B

DAVLET HATUN: Kdo si in od kod prihajaš? Kako ti je ime in kdo te je pripeljal sem?

ZAIF ALMULUK (*s polnimi usti*): Moja zgodba je zelo dolga.

DAVLET HATUN: Pa povej samo, od kod si in kaj boš tu počel.

ZAIF ALMULUK: Pa ti povej, kdo si, kdo te je pripeljal sem in zakaj bivaš tu čisto sama.

DAVLET HATUN: Pripeljal? Kaj veš o meni?

ZAIF ALMULUK: Čisto nič, mila gospodarica, prisežem. Sploh ne vem, kaj govorim.

DAVLET HATUN: Sem Davlet Hatun, hči kralja Indije. Palača mojega očeta leži v mestu Serendib in slovi po svojem čudovitem vrtu. Nikjer na svetu ne najdeš lepšega, nikjer na svetu ni takih dreves, takega cvetja, nikjer ni tako velikega ribnika. Nekega dne sem šla s sužnjami v ta vrt, slekile smo se, stopile v ribnik, se škropile in smejale, bile smo mlade in bile smo srečne. Nato pa se je nadme sklonil orjaški oblak, kot bi se kos neba upognil in se nagnil k meni, me iztrgal izmed suženj, dvignil od tal in poletel z mano. Potem me je spustil v tale grad in se spremenil v lepega, sijajno oblečenega mladeniča. »Me poznaš?« je vprašal. Nisem ga poznala.

Prizorišče A

ŠEHEREZADA (*z donečim globokim glasom, oponašajoč moškega*): Jaz sem sin modrega kralja duhov, je rekel mladenič. Moj oče biva na obalah Rdečega morja in vlada trumi nad šestkrat sto tisoč letečih in pod vodo plavajočih duhov. Na svoji poti sem letel nad krajem, kjer si se kopala, zaljubil sem se vate in v tvoj lik, zato sem se spustil k tebi in te odnesel v ta trdni grad, v katerem bivam. Sem nikoli nihče ne pride, ne človek in ne duh, od tod do Indije moraš potovati sto dvajset let. Nikoli več ne boš uzrla dežele svojega očeta in matere, ostala boš pri meni. A ne boj se! Prikazal se ti bom, kadar koli boš želela, dal ti bom vse, kar si boš zamislila, in ljubi te bom močneje, kot te lahko ljubi kateri koli človek.

ŠAHRIJAR: In puncu je gotovo nemudoma odleglo. Kako je že rekel pesnik – če nekoga ljubiš, ga osvobodi?

ŠEHEREZADA: In nihče se tega načela ne drži zvesteje od tebe, dobri gospodar.

ŠAHRIJAR: Pa se v tej tvoji zgodbi kdo zaljubi tudi v koga, ki ga dejansko pozna?

ŠEHEREZADA: Nisem prepričana, da tisti, ki so s predmetom svojih želja poprej že govorili, svoje ljubljene kaj bolj poznajo, dobri gospodar.

ŠAHRIJAR: Kar pomeni ...?

ŠEHEREZADA: Da srce sliši, kar hoče slišati, ne glede na to, kaj je v resnici izrečeno.

ŠAHRIJAR: Šeherezada, če prav razumem, pred mano še nisi imela moškega?

ŠEHEREZADA: Ne, gospodar. Sem pa veliko prebrala.

Prizorišče B

DAVLET HATUN: Nekaj časa me je pustil samo, potem pa se je vrnil s tole mizo in preprogami. Pride vsak torek in ostane pri meni do petka popoldne in potem ga do torca spet ni. Skupaj jeva in pijeja, poljubi me in objame, vendar sem še vedno devica. Ljubezniv je in nič hudega mi noče, le na svobodo me ne izpusti – kot da bi imel kaj od tega, da me samo gleda, tudi če sem ob njem vsa nesrečna.

ZAIF ALMULUK (*s polnimi usti*): Točno vem, o čem govoriš.

DAVLET HATUN: Moj oče, kralj kraljev Tadž Almuluk, o moji usodi nič ne ve in zaenkrat vse kaže, da za menoj ni odkril še nobene sledi. Umiram od žalosti, ko si ga predstavljam, kako blodi po svetu in me išče, vsak dan bolj prepričan v to, da sem kje pokopana. Kmalu bo obupal in pozabil name, da bi se rešil pred žalostjo. (*Kot bi odrezal, spremeni ton.*) Tako, to je moja zgodba. Zdaj pa si mi ti dolžan svojo.

ZAIF ALMULUK: Moja zgodba je dolga in bojim se, da bi se duh utegnil vrniti, še preden bi ti jo povedal do konca.

DAVLET HATUN: Petek je, pravkar me je zapustil, in do torca ga ne bo nazaj. Sprosti se in kar povej od začetka do konca.

Prizorišče A

ŠEHEREZADA: Zaif Almuluk je začel pripovedovati svojo zgodbo, ki se ti je zdelo malo trapasta že takrat, ko sem ti jo povedala prvič, zato je ne nameravam obnavljati. Ko pa je prišel do imena Badijala Džamala, se je zgodilo nekaj nenavadnega. Davlet Hatun so oči zalile solze.

Prizorišče B

DAVLET HATUN: Ljubi Bog, Badijala Džamala, tako je vendar ime moji sestri! Gorje tistemu času. Se me še spominjaš? Se kdaj vprašaš, kje je tvoja sestra in kaj se ji je zgodilo?

ZAIF ALMULUK (*z nežnim, razumevajočim glasom*): Ljuba Davlet Hatun, moja Badijala Džamala je duh, ti pa si človeško bitje. Gotovo ne gre za isto osebo.

DAVLET HATUN: Badijala Džamala je moja sestra po mleku. Na dan, ko je moja mati povila mene, se je na drugi strani našega vrta rodila Badijala Džamala. Njena mati je k moji poslala nekoga po nekaj hrane in perila. Moja mati ji je poslala vse, za kar je prosila, in ju s hčerko povabila k sebi. Prišli sta in moja mati je potem došla tudi malo Badijalo Džamalo. Pri nas sta ostali dva meseca, potem pa sta se vrnila v svojo domovino. Preden sta odšli, je njena mati moji nekaj podarila in rekla: če me boš potrebovala, bom prišla k tebi v vrt. Potem sta prihajali vsako leto in vsakič nekaj časa ostali pri nas. Če bi me srečal doma, Zaif Almuluk, bi zlahka spoznal tudi njo. Tako pa si me našel v tem od boga pozabljenem gradu, na milost in nemilost prepuščeno božji volji in samovolji mojega moža.

ZAIF ALMULUK: Pripravi se, pobegnila bova.

DAVLET HATUN (*resignirano*): Ampak kako? Kam pa naj greva? Če bi prehodila pot enega leta, bi naju v pol minute ujel in podavil.

ZAIF ALMULUK: Torej se bom skrtil in ga počakal. Ko se vrne, mu bom skočil za vrat in mu odsekal glavo.

DAVLET HATUN (*dvomljivo*): Čisto srce imaš, Zaif Almuluk, posebno dojemljiv pa nisi, kaj?

Prizorišče A

ŠAHRIJAR: Vidiš, še ona ve!

Prizorišče B

DAVLET HATUN: Ne moreš mu do živnega, dokler ne uničiš njegove duše.

ZAIF ALMULUK: In kje je njegova duša?

DAVLET HATUN: Večkrat sem ga povprašala po njej, pa je vztrajno molčal. Nekajkrat je celo ponorel. Kaj mi bo njegova duša, kaj da imam opraviti z njo. (*Oponašajoč preteklo sebe, s pretirano nedolžno zapeljivostjo.*) »Mi razen tebe na svetu preostane še kdo?« sem vprašala. Moja duša ljubi tvojo, in če ne bom bedela nad tvojim življenjem, kaj bo z mojim, ko te ne bo več? Dovolj mi, da spoznam tvojo dušo, da jo bom varovala kot punčico svojega očesa.

Prizorišče A

ŠEHEREZADA (*oponašajoč doneč globok moški glas*): Že od rojstva mi zvezdogledi napovedujejo, da bo moja dušo uničila roka človeškega princa, zato sem jo spravil v vrabčevo golšo, vrabca zaprl v puščico, puščico v sedem škatel, škatle v sedem zabojev, zaboje pa v marmornato krsto, ki sem jo zakopal na obali morja, oddaljenega od vsake in vseh dežel, kamor noben človek ne more. Ti si edina, ki sem se ji zaupal s svojo skrivnostjo, in če jo komu izdaš, ti zavijem vrat, je še rekel.

ŠAHRIJAR: Je še rekel punc, ki jo je iztrgal iz sveta živih ljudi in jo zaprl v grad na koncu sveta. Kot da bi imela komu pripovedovati.

ŠEHEREZADA: To mu je rekla tudi ona. In vendar – glej jo zdaj, kako večerja s človeškim princem.

Prizorišče B

DAVLET HATUN: Svojo dušo si spravil na odlično mesto, sem mu rekla. Kako bi ga kateri koli človeški princ sploh odkril? In potem mi je povedal, da naj bi imel ta človeški princ na prstu enega izmed Salomonovih – mir z njim! – prstanov. Če bi ga položil na morsko gladino, dal nanj roko in priklical njegovo dušo, bi se marmornata krsta sama vzdignila iz tal in se raztreščila na kose z zaboji in škatlami vred. Vrabec bi zletel iz puščice in princ bi ga lahko po mili volji zadavil.

ZAIF ALMULUK: Davlet Hatun! Jaz sem ta princ! In to je ta prstan! Vodi me k morju, da vidiva, ali te ni duh morda nalagal.

Prizorišče A

ŠAHRIJAR: Vidiš, kako se v pravljicah vse lepo poklopi. Kot bi si jih kdo izmislil.

ŠEHEREZADA: Neham?

ŠAHRIJAR: Ne, ne, nikar, saj je zabavno.

ŠEHEREZADA: Odšla sta k morju. Zaif je položil prstan na gladino, dal nanj roko in dušo sina modrega kralja poklical na plano. Morje je začelo kipeti, iz globočin se je dvignila krsta in se razletela. Zaif Almuluk je vrabca ujel še zadnji hip. Vrabec je v smrtnih krčih zažgoel nekaj o tem, da mu bo izpolnil vse želje, če ga le izpusti na svobodo – Zaifov prijem je že malo popustil, potem pa mu je Davlet Hatun rekla, naj ne bo trapast in človeški princ, ki so ga napovedovali zvezdogledi, ga je zadavil do konca.

ŠAHRIJAR: In potem sta sto dvajset let hodila domov?

ŠEHEREZADA: In potem je Zaif Almuluk, ki je nekaj izkušenj s splavarstvom že imel, snel s tečajev grajska vrata, z zaves potegnil vrvice in jima izdelal nekakšno zasilno plovilo. Potem sta si nagrmadila hrane, biserov in dragih kamnov, se podala na pot in molila Boga. Po štirih mesecih jima je živež pošel in molila sta še malo bolj zavzeto. Neke noči je Davlet Hatun, ki je stražila, opazila, da se splav bliža kopnemu in da plujeta v pristanišče, v katerem je bilo zasidranih veliko ladij. Zlezla sta s svojega splava in kapitana prve ladje, na katero sta naletela, povprašala po imenu mesta, kjer sta pristala. Med dvema morjema, je rekel. In Davlet Hatun bi od veselja skoraj kap. Vrnila se je namreč domov.

Prizorišče B

Veliki vezir oziroma kralj Asem zdaj igra kralja Indije in očeta Davlet Hatun, Tadža Almuluka (kar pomeni, da ima na glavi tretji turban).

TADŽ ALMULUK: Meni in moji hčerki si naredil toliko dobrega, da te ne bom mogel nikdar zadosti poplačati. Samo gospodar svetov ti lahko to povrne. Želim, da namesto mene sedeš na moj prestol in vladaš Indiji. Podarjam ti svoje kraljestvo, zaklade, služabnike in vse, kar imam.

ZAIF ALMULUK (*pade na kolena pred kraljem in poljubi tla*): O, kralj sveta! Naj bo, kot da sem vse sprejel od tebe in ti potem vse vrnil, kajti gospodar, ne mikata me ne kraljestvo ne vladanje. Moja edina želja pred Bogom je, da me pusti prispeti na cilj.

Prizorišče A

ŠEHEREZADA: Kralj je skomignil z rameni in služinčadi velel, naj z njegovim gostom ravna kot z gospodom, potem pa dal mladeniču osedlati konje, da bi se malo razgledal po mestu. Zaif Almuluk, ki je od dolgega blodenja že malo izgubil občutek za človeške reči, je ponudbo

z veseljem sprejel in prekrižaril tržnice, trgovnice in bazarje. Dobo uro se je brez resnega cilja potikal po mestu in kramljaj s trgovci. Namenil se je že nazaj v palačo, ko je s kotičkom očesa opazil moža, ki se mu je zdel nekam znan. A kako bi lahko poznal naključnega indijskega trgovca z oblačili? Svojim možem je rekel, naj ga zadržijo in pripeljejo na grad, da se bo, ko se zvečer vrne z lova, z njim malo pogovoril. Tisti obraz mu ni dal miru.

ŠAHRIJAR: Zakaj pa se ni mogel sam pogovoriti z njim?

ŠEHEREZADA: Ne vem, kakšnega bontona se držijo egipčanski kraljeviči, predvsem ne taki, ki so toliko časa blodili po kopnem in morju, da komaj še znajo govoriti. Mladeniča so Zaifovi možje vsekakor zgrabili, vendar pa so gospodarjev ukaz razumeli malo po svoje, in namesto da bi ga pogostili – medtem ko bi čakal, da se mladi kralj vrne z lova –, so ga vrgli v ječo. In ko se je Zaif Almuluk zvečer vrnil, so na mladeniča vsi skupaj, z njim vred, že zdavnaj pozabili.

ŠAHRIJAR: In nič hudega sluteč kramar je po pol leta v indijskih ječah umrl od lakote.

ŠEHEREZADA: Pravzaprav ne. Čez kakšen teden se je Zaifu Almuluku pred oči spet prikradla njegova podoba in svoje može je povprašal, kaj se je potem zgodilo s tistim mladeničem, in ko je izvedel, ga je dal po hitrem postopku privedi predse.

Prizorišče B

Zaif Almuluk sedi na prestolu, pred nogami mu kleči mladenič, v katerem prepoznamo njegovega mladostnega prijatelja Zaida.

ZAIF ALMULUK: Kdo si mladenič, od nekod si mi znan.

ZAID: Iz Egipta sem, gospodar. Zaid je moje ime, sem sin vezirja Faresa.

ZAIF ALMULUK (*se mu vrže v objem*): Ljubi Bog, pa ti si še živ! Jaz sem Zaif, tvoj brat, sin kralja Asema! Prepričan sem bil, da te ne bom več videl, dokler tudi pome ne pride smrt.

Ko se nehata objemati, sedeta na tla in si začneta pripovedovati zgodbe s svojih potovanj.

ZAID: Saj res ni preveč obetavno kazalo. (*Zapoje.*)

Če nisi princ, če nisi lep, če nisi zvezda, si v osnovi mrlič.

Živiš, dokler kdo kaj rabi od tebe, potem pa se vrneš v nič.

ZAIF ALMULUK: Tudi če si princ, ni kaj dosti drugače.

ZAID: Bo držalo. Ko se je naša ladja raztreščila, sem bil pravzaprav prepričan, da ste vsi potonili in sem ostal sam. Brez pravega upanja in brez prave moči sem se poskušal obdržati nad gladino, potem pa sem nenadoma naletel na nekaj naših mož, ki so pluli na odlomljeni deski, in sem se jim pridružil. Prvi otok smo našli kmalu, a bi bilo morda bolje, da ga ne bi. Sestradani smo se vrgli na prvi kup sadja, ki smo ga našli pod prvim drevesom, in si ga basali v usta, nakar se je nad nas vsul trop bitij, na las podobnih hudičem. Naskočila so nas od zadaj in se drla, da moramo zdaj teči, ker da smo njihovi jezdni osli.

ZAIF: Vem! Tudi nas je naplavilo tja, a smo še pravi čas zbežali. Samo enega moža smo jim morali žrtvovati, reveža.

ZAID: No, mi nismo imeli te sreče. Možakar, ki je jezdil na meni, mi je eno nogo ovil okrog vratu in me tako zelo stiskal, da sem skoraj umrl, z drugo pa me je tako suval v hrbet, da sem mislil, da mi bo preluknjal trup. Ko je opazil, da sem lačen, me je odpeljal k drevesu in mi dovolil pomalicati par sadežev, potem pa sva morala v galopu naprej in pes se mi je režal v glavo in govoril, da tako dobrega jezdnega živinčeta pa še ne.

ZAIF: In kako ste se jih potem znebili?

ZAID: Hja, težko. Po letih ježe smo zagledali orjaški nasad vinske trte, obtežen z grozrdjem. Natrgali smo ga, napolnili z njim bližnjo jamo in z nogami zdrozgali jagode, da je bila jama kakor velik ribnik. Nanj je sijalo sonce in čez čas smo dobili

vino. Ker nam v življenju ni ostalo več kaj dosti prostora za srečo in svobodo, smo se napili kot zverine.

ZAIF: In hudiče odgnali s smradom svojega kozlanja?

ZAID: Hja, ko bi bilo vsaj tako enostavno. Pesjani so opazili, da smo nekam rdeči v obraz in nenavadno dobre volje, zato so ukazali, naj jim nekaj vina prepustimo. Prinesli so lobanje, ki jih je za sabo pustila prejšnja generacija njihovih jezdnih oslov, in si natočili. Tudi oni so hoteli biti rdeči v obraz in bedasto poplesovati. Najprej so malo degustirali in vihali nosove, češ da je grenko. Pa sem jim rekel, da mora, kdor pije, da bi bil pijan, spiti veliko več in da ga sčasoma grenkoba neha motiti. To je bilo sicer res, nisem pa vedel, ali bo tudi dovolj učinkovito, zato sem rekel še, da vsak, ki začne piti in potem spi je manj kot deset litrov, še isti dan umre. Ne vem, zakaj so me poslušali, ampak več ko so pili, več so hoteli in na koncu so nam kar sami zdrsnili z ramen. Zložili smo jih na kup, jih povezali z viticami, prekriili z lesom in podtaknili ogenj. Potem smo bežali, kolikor so nas nesle noge.

ZAIF: Naj uganem. Bili ste že prepričani, da se vam kaj dosti hujšega ne more zgoditi, ko ste naleteli na volkodlaka z orjaškimi ušesi, ki malica orjaške moške.

ZAID: Ugibam tudi, da je pomalical samo enega izmed tvojih, ostali pa ste lahkih nog zbežali na drug konec sveta?

ZAIF: Sreča, stari, čista sreča. Z ničimer si je nisem zaslužil.

ZAID: Jaz sem se moral malo bolj zanašati na pamet, da nisem končal kot narezek. Saj smo si bili sami krivi, nikdar ne bi smeli zaupati človeku samo zato, ker je videti prijazen. A bili smo sestradani in on je obljubljal ovčje meso in sveže mleko in za njim smo šli kot zaupljive deklice. Pripeljal nas je v jamo, kjer je že čepel kup ljudi, in rekel,

da nam bo skočil po nekaj za prvo silo, dokler se ovca ne zapeče. Vsi so delovali nekam slabotno, bili so pepelnati in niso se kaj dosti premikali. Ugotovil sem, da so slepi. Enega med njimi sem prijel za ramo in ga povprašal, kaj se dogaja. Povedal mi je, da imamo opravka z volkodlakom, ki žre ljudi. S prvim kozarcem mleka jih oslepi, potem pa jih v jami zaprte pita z ovčjim mesom, dokler niso primerni za zakol.

ZAIF: Glede na to, da še vidiš, sklepam, da si ga nekako uspel nategniti.

ZAID: Vzel sem kozarec, ga položil k ustom, tekočino pa previdno zлил mimo in začel kričati, da sem ob vid.

ZAIF: In kako to, da te ni vrgel na raženj?

ZAID: Ker je imel na voljo kar nekaj tolstih odojkov, ki jih je redil že mesece, jaz pa sem bil ves presušen od svoje prejšnje suženjske epizode in je bilo treba zame še poskrbeti. Pa bi bilo zanj bolje, če bi me takoj pomalical. Po večerji je šel malo počivat. Nagnil je vrč vina, legel in zasmrčal. Opazil sem, da je na žerjavici ostalo nekaj nabodal, od peke še vedno razbeljenih. Tiho sem vstal, jih dvignil iz pepela in jih zaril volkodlaku v oči, po eno v vsakega. Ljubezen do življenja ga je pognala na noge, in medtem ko je slep mahal po prostoru, da bi me zgrabil za vrat, sem z desnico še enkrat sunil vanj in ga nabodel naravnost v srce. Potem sem zbežal in blodil po svetu, dokler me ni pobrala ladja, namenjena v Indijo. In zdaj sem tu. Že sedem let živim od mešetarjenja, ker se brez tebe nisem hotel vračati v Egipt. Pa ti? Si našel prikazen svojih sanj?

Prizorišče A

ŠAHRIJAR: Zakaj pa Zaif ne more biti glavni junak tvoje zgodbe? Glej, kako očarljivo normalen je.

ŠEHEREZADA: Saj veš, zakaj.

ŠAHRIJAR: Ne, pojma nimam, kako naj bi vedel?

ŠEHEREZADA: Seveda veš. Če ne bi vedel, bi bilo tvoje življenje povsem drugačno, kot je to, ki ga živiš. Nobene zgodbe ne bi bilo. Samo mirno, počasno minevanje časa, o katerem se nikomur ne bi ljubilo pripovedovati in bi ga zgodovina pozabila. Dobri ljudje ne poganjajo zgodb, in tudi če se v njih znajdejo, običajno naredijo vse, kar je v njihovi moči, da bi se iz njih rešili. Zgodbe so za tiste, ki se jim zdi resničnost preveč naporna.

ŠAHRIJAR: Ampak saj je preveč naporna.

ŠEHEREZADA (*objame njegovo glavo*): Saj vem.

ŠAHRIJAR (*nerazpoloženo*): Res? Kaj točno pa je tisto, kar ti iz prve roke veš o življenju?

ŠEHEREZADA: Ne prav dosti, in to je tudi jedro problema. Vsi vedo vse namesto mene. (*Zapoje.*)

Vsi vedo, kaj je pametno zame, vsi vedo, kako se živi, kako si oprezen, kako si previden, kako pestuješ svoje kosti.

Vedo, da se moli in ljubi, da se dela, počiva in je, kaj čigavi vlogi pritiče, kako mora ravnati dekle.

Vedo, koliko stane sreča in koliko žalost, s čim se plačuje pogum, le kako biti človek, čeprav ne najboljši, še nikomur ni padlo na um.

Vsi vedo, kaj je pametno zame, vsi vedo, kako se živi, kako si oprezen, kako si previden, kako pestuješ svoje kosti.

Nimam velikih načrtov, nimam velikih želja,

vem, ne bom cesarica mogočnih cesarstev, poveljnica zmagovitih vojska. Ne zahtevam ljubezni, moči in vpliva, jaz bi rada le svobodna bila.

ŠAHRIJAR: Uboga revica bi rada ušla iz zlate kletke.

ŠEHEREZADA: Ni smešno.

ŠAHRIJAR: Seveda je. Toliko lahko po svobodi hlasta samo nekdo, ki se mu niti sanja ne, da z njo pride tudi odgovornost.

ŠEHEREZADA: Seveda se mi sanja.

ŠAHRIJAR: Saj imaš prav, sanja se ti res izdatno. Samo z resničnostjo si nista najbolj na ti. Ni čudno, da se tako spoznaš na moralo, ko pa te življenje ni postavilo še pred nobeno preizkušnjo. Tudi jaz bi bil dober, če bi mi bilo dano cele dneve sedeti v očetovi knjižnici in prežvekovati življenja drugih.

ŠEHEREZADA: Šahrijar, krivičen si.

ŠAHRIJAR: Ne, življenje je krivično.

ŠEHEREZADA: Prav imaš. Življenje, v katerem se lahko zgodi, da ti človek dobesedno z mečem na vratu razlaga o tem, kako lahko je tebi v primerjavi z njim, res ni kaj prida.

ŠAHRIJAR: Lahko si mi hvaležna. Imaš vsaj eno resnično izkušnjo na razpolago. (*Jo začne oblastno poljubljati.*)

Prizorišče B

V vrtu ob ribniku sedi Davlet Hatun, Zaif Almuluk, se jih ves živčen približa.

ZAIF ALMULUK: Gospodarica, kaj se je zgodilo z obljubo, ki si mi jo dala v vrtu? Nisi rekla, da boš napravila vse, kar je v tvoji moči, da potešiš moje hrepenenje, če ti le pomagam domov?

DAVLET HATUN (*otožno*): To sem rekla in obljubo sem pripravljena izpolniti. Prosim, pusti me za trenutek samo, da jo pokličem. Ko bova pripravljene, pošljem pote.

Zaif Almuluk vzneseno prikima in izgine, Davlet Hatun vstane in se počasi in na videz malo poklapano odpravi do lonca, v katerem Šeherezada skriva travo. Ven vzame nekakšno kadilo, ga prižge in se ozira naokrog. Sprehodi se proti zavesi, ki ločuje prizorišči, in obnjo prisloni dlani.

Prizorišče A

Šeherezada se iztrga iz Šahrijarjevega poljuba, se približa zavesi in položi dlani v višino Davletinih.

Prizorišče B

DAVLET HATUN: Ljuba sestra, kako neprijazna je bila najina ločitev, kako lepo je ponovno snidenje!

Prizorišče A

ŠEHEREZADA (*napol obrnjena k Šahrijarju*): Badijala Džamala, ki se je že napol privadila na misel, da je njena sestra za večno izgubljena, če ne kar mrtva, je komaj verjela, da spet vidi njeno obličje, da sliši njen smeh, da ji lahko govori in jo posluša, da jo lahko objame. (*Se obrne proti zavesi.*) Kje si bila, ljuba sestra? Kam si izginila in kako si se vrnila?

Prizorišče B

DAVLET HATUN: Veliko let sem bila sama v trdnem črnem gradu in sem dneve in noči jokala, jokala za tabo, za očetom in materjo, in zdaj ste mi vsi, zahvaljen bodi Bog, spet podarjeni. Sin modrega kralja, princ duhov, me je videl, se zaljubil vame in me odnesel s sabo na konec sveta.

Prizorišče A

ŠEHEREZADA: In kako si mu ušla, ubožica?

Prizorišče B

DAVLET HATUN (*skoraj zaljubljeno*): Na vratih črnega gradu se je pojavil mladenič, ki je zataval. Mladenič, ki je nosil Salomonov prstan

in je bil dosti močnejši, kot se je zdel na prvi pogled. Zadavil je duha, snel grajska vrata s tečajev, iz njih naredil splav in me pripeljal domov.

Prizorišča A

ŠEHEREZADA: Slišati je kot princ na belem konju, samo ene stvari ne razumem – kako lahko kdor koli pomotoma zatava v kraljestvo sina modrega kralja, sto dvajset let daleč od zadnje človeške hiše? In kako lahko prej kot v sto dvajsetih letih na grajskih vratih privesla nazaj?

Prizorišče B

DAVLET HATUN: To je sila nenavaden mladenič, Badijala Džamala, ki ga po svetu prej vodi božja roka kakor človeške poti. Bolj zanimivo vprašanje je, zakaj se je na vso to dolgo pot sploh podal.

Prizorišče A

ŠEHEREZADA: In odgovor?

Prizorišče B

DAVLET HATUN: Težko ti povem. Malo bedasto je slišati in ne bi rada, da si o fantu kaj slabega misliš.

Prizorišče A

ŠEHEREZADA: Ljuba sestra, veliko skrivnosti naju družiti in tvoji sodbi popolnoma zaupam. Kar koli že je, vse mi povej in ničesar ne izpusti.

Prizorišče B

DAVLET HATUN: Zaradi tebe.

Prizorišče A

ŠEHEREZADA: Zaradi mene kaj?

Prizorišče B

DAVLET HATUN: Mladenič, Zaif Almuluk mu je ime, se je na vso to dolgo pot podal zaradi tebe. Mene je našel po naključju. Vprašanje, ali bi se sploh ukvarjal z mano, če mu ne bi povedala, da te poznam.

Prizorišče A

ŠEHEREZADA: Kako misliš – zaradi mene? V življenju še nisem slišala za človeškega princa po imenu Zaif Almuluk, kaj šele, da bi ga kdaj srečala.

Prizorišče B

DAVLET HATUN: Saj sem rekla, da se sliši bedasto. Takole gre: tvojo podobo je videl na obleki, ki jo je tvoj oče poslal kralju Salomonu, ta pa jo je Zaifovemu očetu, staremu kralju Asamu, poklonil skupaj z drugimi darovi ob rojstvu prvorojenca. In ko jo je taisti prvorojenec razgrnil, je na njej zagledal tvoje obličje in se v istem trenutku na smrt zaljubil in si prisegel, da te bo šel iskat na konec sveta, četudi ga na poti sreča angel smrti.

Prizorišče A

ŠEHEREZADA: Ampak to nima nikakršnega smisla. Vso to dolgo pot skozi pekel je prehodil s tabo. Ne glede na to, čigav obraz je kdaj videl na neki sliki, bi se moral zaljubiti vate! Še noben človek, ki se je kar tako v tri krasne zaljubil v prikazen, ni bil pri pravi. To ni ljubezen, to je neumnost!

ŠAHRIJAR (*izza njenega hrbta*): Pametna punca.

ŠEHEREZADA: Poleg tega je Badijala Džamala vedela tudi, da se noben človek ne sme združiti z nobenim duhom.

ŠAHRIJAR: No, ampak tudi sin modrega kralja ni v tem videl nikakršne težave.

ŠEHEREZADA: Ker je bil gospodovalen pesjan. No, saj teoretično ne gre za to, da se človek in duh ne bi mogla združiti ali da bi se ob njunem

prvem poljubu z neba pognal angel maščevalec z gorečim mečem in jima snel glavi z vratu. Samo tisočletja izkušeni so pokazala, da to ni najpametnejša ideja.

ŠAHRIJAR: Zakaj?

ŠEHEREZADA: Ker je ljubezen med dvema tako neenakovrednima ljubimcema še zmeraj vodila samo v katastrofo.

ŠAHRIJAR: Pa ni podobno tudi med ljudmi?

ŠEHEREZADA: Je, ja. A ljudje smo si vsaj v smrti vsi enaki.

Prizorišče B

DAVLET HATUN: Ljuba sestra! Pri mleku, ki naju je obe dojilo, pri napisu na Salomonovem nezlomljivem pečatu, pri Bogu! Moraš me poslušati! Saj ne pravim, da ga ljubi, samo enkrat se mu pokaži in samo enkrat ga poglej. Ne zaradi njega, zaradi mene. V zemljo bi se udrila od sramu, če bi prelomila prisego, ki sem mu jo dala v črnem gradu. Človek mi je vendar rešil življenje!

Prizorišče A

ŠEHEREZADA: Lahko mu dovolim en pogled na svoj obraz, a samo zaradi tebe, da smo si na jasnem.

Prizorišče B

DAVLET HATUN: Sijajna novica, takoj pošljem ponj! (*Zbežlja v neznano.*)

Prizorišče A

ŠEHEREZADA (*se obrne k Šahrijarju*): Davlet Hatun je Zaifa Almuluka živčno iskala po njegovih sobanah in po vsem gradu, a ga ni našla. Stvar je bila namreč v tem, da sta Zaif in Zaid pri kosilu spraznila zlato kupico ali dvajset in Zaif, ki mu vino in hrepenenje nista dala miru, je v težki pijanosti odkolovratil v vrt.

Šeherezada stoji pri zavesi in radovedno kuka skozi, opazujoč pijanega Zaifa Almuluka.

Prizorišče B

Zaif Almuluk v stanju visoke patetiziranosti blodi po vrtu in vzdihuje svojo osebno visoko pesem.

ZAIF ALMULUK: O, Badijala Džamala, bodi milostna z mano! Izgubil sem razum in potrpljenje. Bdim vse noči in moje oči jočejo, ker ne vem, ali bom kdaj doživel tvojo privolitev. Ko bi vedel, da ti moje solze niso prikrite! Želim si, da bi mi spanec zatisnil oči, ker upam, da te bom videl v sanjah. Bog pomnoži tvoje veselje in tvoj blišč. Tvoja odkupnina bi morala biti ves svet. O, Badijala Džamala! Ti si moje življenje in skrivnost, ki jo hrani moje srce! V mojem srcu gori ogenj in njegov plamen je vse večji. Poskušam skriti svoje počutje, a moja žalost nenehno raste. Hrepenim po tebi in hrepenenje me hudo obremenjuje. Mar ne boš sočustvovala s tistim, čigar telo je ljubezen tako izčrpala, ki je čisto iznakažen in je njegovo srce bolno? Oh, bodi nežna, blaga in darežljiva! O, moja zapovednica! O, Badijala Džamala! O, ti popolna lepota! Usmili se svojega sužnja, ki je zaradi tebe že toliko jokal, zapustil očeta in mater, ki vedno bedi in beži od spanca. V nobeno družbo ne grem, ne da bi se s tovariši pogovarjal o tebi. Ko žejen pijem vodo, vedno vidim v kozarcu tvojo podobo! Kaj šele, ko pijem vino! *(Ko odrecitira svoje, leže pod drevo in utone v pijanske sanje.)*

Prizorišče A

ŠEHEREZADA *(poškili k Šahrijarju – zdi se, da je zadremal):* Zelo pogosto se zaljubijo ušesa prej kakor oči. *(Stopi skozi zaveso in se po prstih približa Zaifu Almuluku.)*

Prizorišče B

Badijala Džamala, ki smo je vajeni kot Šeherezade, poklekne k Zaifu Almuluku in opazuje njegov obraz, kot bi prvič videla človeško obličje. Približuje se in se oddaljuje, ga malo poboža, dvigne njegovo roko in pusti, da kot mrtva klada telebne nazaj na tla.

BADIJALA DŽAMALA: Ti spiš, a spati ne smejo ljubeči. Kdor ljubi, se mora tudi spanju odreči. *(Se stisne k njemu in se objame z njegovo roko.)*
Zaif Almuluk se počasi zbujaja. Ker se mu zdi, da sanja, se začne instinktivno poljubljati z Badijalo Džamalo, za katero ni videti, da bi jo vse skupaj kaj prida motilo, in par se začne strastno mečkati. Medtem naokrog blodi Davlet Hatun, kot bi nekoga iskala.
DAVLET HATUN: Badijala Džamala? Zaif Almuluk? Kje za vruga ste vsi? *(Pride do zaves, radovedno kuka skozi, vstopi.)*

Prizorišče A

DINAREZADA *(skloni glavo kot v priklon):* Gospodar? ŠAHRIJAR *(še malo matast):* Dinarezada?
DINAREZADA: Ste kaj videli Šeherezado?
ŠAHRIJAR: Ne vem, še pred minuto je bila tukaj in pripovedovala neko romantično zgodbo o nekem idiotu. Očitno sem malo zadremal.
DINAREZADA: Dobro, pridem malo kasneje.
ŠAHRIJAR: Ne, nikar ne hodi. Saj jo lahko počakaš tukaj.
DINAREZADA: Hvala, gospodar, ampak moram še po nekih opravkih.
ŠAHRIJAR: Le kaj bi lahko bilo bolj nujno od tega, kar ukaže kralj?
DINAREZADA: Nič, gospodar.
ŠAHRIJAR: No, pridi sem.
Dinarezada v krču pristopiclja do postelje in sede na rob. Šahrijar ji v maniri starega perverznejaka popravi lase za uho.
ŠAHRIJAR: Kaj zavidaš svoji sestri, Dinarezada.
DINAREZADA: Seveda.
ŠAHRIJAR: Njenega čudovitega moža?
DINAREZADA: Marsikaj.

ŠAHRIJAR: Ti nisem všeč?

DINAREZADA: Čudoviti ste, gospodar.

ŠAHRIJAR: Še dosti bolj, kot si predstavljaš. *(Zgrabi Dinarezado za lase in jo posili. Dinarezada zakoplje obraz v blazine.)*

Prizorišče B

Medtem se Badijala Džamala in Zaif Almuluk nehata strastno poljubljati in se začneta ljubeznivo pomenkovati.

ZAIF ALMULUK: Zadušil se bom od veselja, jokati moram od neznanske radosti.

BADIJALA DŽAMALA: Saj ni treba toliko jokati, gospodar.

ZAIF ALMULUK: V mojem srcu zavzema veliko prostora, Badijala Džamala. Moja duša je načeta, moje srce bolno od ljubezni, od mojega minljivega telesa je ostal samo še majhen krn. Razjedata me ljubosumje in misel nate. Sklonjen gledam k zvezdam noči in moje srce je žrtvovano neskončni bridkosti. Nobena potrpežljivost in nobeno prizadevanje ne pomagata več, vedno bom govoril: Mir božji s teboj v vsakem času. To je pozdrav hudo obremenjenega zaljubljenca, prosim, ne zavrzi ga. *(Zapoje.)*

Iskal sem smisel
in nisem ga našel,
iskal sem ga povsod,
na svoji poti bi zlahka potonil
pod težo svojih zablod.

Iskal sem tebe, ljubezen,
in nisem te našel,
iskal sem te povsod,
na svoji poti bi zlahka potonil
pod težo svojih zablod.

Mnogi dobri možje
so umrli zate,

na moji blodni poti okoli sveta
mnoge sem pustil
za večno za sabo
v iskanju tvojega srca.

Če bi zmožel,
te raje ne bi ljubil.
Pravično vladal bi kraljestvom in ljudem,
poročil bi se dobro, vzgajal otroke,
a očitno tega ne smem.

Nisi kriva, saj vem,
in nič mi ne dolguješ,
nič te name ne veže,
kadar koli bi rada poslala me k vragu,
se zlahka znebiš moje teže.

Svobodna si, ljubezen,
svobodna bolj kot jaz,
da odločaš o svoji usodi.
Le jaz te bom vedno moral ljubiti
kot nekdo, ki napol nor po svetu blodi.

BADIJALA DŽAMALA *(se posmehne):* Svobodna pa, svobodna.

ZAIF ALMULUK: Saj veš, kaj hočem reči.

BADIJALA DŽAMALA: Seveda vem. Reči hočeš, da sem osebno odgovorna za tvojo bolečino in smrt tvojih mož, a če hočem, lahko do smrti v samotni pestujem krivdo.

ZAIF ALMULUK: Badijala! Saj veš, da ni tako. Reči hočem, da te ljubim, in ker te ljubim, ti svoje ljubezni ne mislim vsiljevati.

BADIJALA DŽAMALA: Vse to tako lepo zveni in rada bi te ljubila, ker vidim, da si lep in verjamem, da si dober, a bojim se, da mi ne boš vračal zveste ljubezni, če se ti vsa predam. Ljudje ste le redko zvesti, šibki ste in med vami je veliko izdajstev in hudobije. Celo naš gospodar Salomon se je z Balkis oženil

iz ljubezni, potem pa jo je zavrnel zaradi mlajše.

ZAIF ALMULUK: Ljubezen moja! Vsevišnji Bog ni ustvaril vseh ljudi enakih. Vedno ti bom, tako hoče Bog, zvest in bom umrl pri tvojih nogah; prepričala se boš o resnici. Moja notranjost je zaradi tebe ovenela; tudi če bi hotel, ne bi mogel ljubiti nobene druge. Bog me sliši in jamči za moje besede.

BADIJALA DŽAMALA: Ljubi, saj ti verjamem, nikomur ni skrito, da si blazen od ljubezni. Prepričana sem, da bi mi bil rad zvest. Nisem pa prepričana, da si mi lahko.

ZAIF ALMULUK: Pa misliš, da bi lahko živela s tveganjem?

BADIJALA DŽAMALA: Zaprla bom oči in poskusila verjeti, da Bog ve, kaj dela, in da pravično kaznuje izdajalce, čeprav vem, da temu ni tako. *Par si ponovno pade v strasten poljub. Badijala Džamala se odmakne iz poljuba, čeprav še vedno vztraja v objemu.*

BADIJALA DŽAMALA: Ko prideš v vrt Irem, boš videl razpet velik šotor iz rdečega atlasa in svile z zlatimi količki. Na zlatem prestolu boš našel starko, to je moja mati. Ko vstopiš, jo dostojanstveno pozdravi, vzemi njene copate, jih poljubi in si jih daj na glavo. Če ti bo Bog naklonjen, morda postanem tvoja žena. *(Ga poljubi na čelo, steče k zavesi in smukne skozi.)*

Prizorišče A

Dinarezada se vidno pretresena, tresoča in objokana v naglici obleče in švistne mimo Šeherezade skozi zaveso, še preden bi jo ta lahko ustavila. Šeherezada z izrazom globokega nerazumevanja pogleda Šahriarja.

ŠEHEREZADA: Kaj se dogaja?

ŠAHRIJAR: Ne vem točno, ker sem malo zadremal, a mislim, da je princ Zaif Almuluk tik pred tem, da spozna ljubezen svojega življenja.

ŠEHEREZADA: Ne v pravljici, v resničnem življenju.

ŠAHRIJAR: Ljudje se rojevajo in umirajo, cesarstva rastejo in padajo, sonce vzhaja in zahaja.

ŠEHEREZADA: Kaj si naredil moji sestri?

ŠAHRIJAR: Je kaj narobe? Glede na to, da se bo prej ali slej poročila z mano, je bolj ali manj vseeno, ali izgubi nedolžnost danes ali jutri.

Šeherezada s pokrčenimi koleno sedi pred posteljo in zakoplje obraz med dlani in nekaj časa molči. Šahrijar leži na trebuhu, z glavo obrnjen proti publiki, govori Šeherezadi na uho.

ŠAHRIJAR: Kaj je, Šeherezada, nekam nerazpoložena si videti. Je kaj narobe?

ŠEHEREZADA: Vse je v najlepšem redu, gospodar.

ŠAHRIJAR: Ne bodi žalostna, lepa princesa, ne poda se ti k obrazu.

ŠEHEREZADA: Saj nisem žalostna.

ŠAHRIJAR: Kaj pa? Jezna? Razočarana? Ko si odprla vrata – kaj te je najbolj zabolelo? Si se zbala za svojo sestrico? Za njeno življenje ali za njeno moralno? Ali bi bilo lahko ljubosumje? Si bila ljubosumna nanjo, Šeherezada? Si ji zavidala? Se ti je zdelo, da sva si v zadnjih dneh prišla tako blizu? Si mislila, da sem se zaljubljal vate? Si mi bila že skoraj pripravljena odpustiti mojo nepremišljenost? Ali te je še najbolj prizadelo to, da si se zmotila? Da si se uštel v svojem razumevanju? Da si stavila na napačno karto, ko si mislila, da se da vsakega človeka pregovoriti, le dovolj spretnosti je treba imeti? Ko si že skoraj verjela, da se mehčam, da sem po svoje prav simpatičen? Te najbolj boli, da nisi tako spretna, kot si mislila, da si? Ali da ljudje niso tako gnetljivi, kot si hotela verjeti?

ŠEHEREZADA: Mislim, da sem samo za trenutek pozabila, s kakšno lahkoto in kakšno radostjo se ljudje izživljamo drug nad drugim. Zdaj pa sem se spet spomnila.

ŠAHRIJAR: Daj no, Šeherezada, še nikogar nikdar niso najbolj bolele najbolj abstraktne stvari.

ŠEHEREZADA: Meni se okrutnost ne zdi abstraktna.

ŠAHRIJAR: Svoboda, okrutnost, kadar koli odpreš gobček, ven padajo sami pojmi. Kot bi malicala filozofske razprave. Nobene avtentičnosti nikjer.

ŠEHEREZADA: Gospodar?

ŠAHRIJAR: Ja, Šeherezada?

ŠEHEREZADA: Ti lahko povem še zadnjo zgodbo?

ŠAHRIJAR: Ves čas se pogovarjava o drugih ljudeh, dajva reči kaj o tebi. Tako, iz srca.

ŠEHEREZADA: Samo še eno zgodbo, prosim.

ŠAHRIJAR: Katero?

ŠEHEREZADA: O Ali Babi in štiridesetih razbojnikih.

ŠAHRIJAR: Kaj pa Zaif Almuluk in hčerka kralja duhov?

ŠEHEREZADA: Na koncu se poročita.

ŠAHRIJAR: Če mi ne poveš, kako do tega pride, ti dam odrezati glavo še danes.

ŠEHEREZADA: Zaif Almuluk je stopil pred kraljico duhov in jo zaprosil za roko njene hčere. Prijem, ki je raztegnil svet in dvignil nebesje, je prisegel, da ji bo do smrti zvest, in kraljica mati je ocenila, da je poba nežen, olikan in lepe rasti in da mu lahko zaupa s srečo svoje hčere. Preden bi sprejela končno odločitev, se je želela posvetovati samo še s svojim sinom Šahbanom, zato je Zaifa prosila, naj zdrži še malo in naj se, medtem ko čaka, malo sprehodi po vrtu.

Prizorišče B

ZBOR: O, lepi mladenič! Dobro si opravil, ko si ubil sina modrega kralja in rešil Davlet Hatun tega hudobnega psa. Brez tebe se ne bi osvobodila, četudi je hčerka kralja mesta Serendib. Le kako se ti je to posrečilo?

ZAIF ALMULUK: Bolj po nesreči kot kar koli drugega. Pokončal sem ga s temle pečatnim prstanom.

ZBOR: Aha, kriminalc, sam si se izdal!

Ga zgrabijo za noge in mu zamašijo usta in ga kot uplenjeno divjad nesejo pred modrega kralja, ki je

ponovno tisti, ki smo ga vajeni kot kralja Asama, le da ima zdaj na glavi tretji turban.

MODRI KRALJ: Zakaj si umoril mojega sina, pesjan? Kaj ti je naredil?

ZAIF ALMULUK: Meni nič, umoril sem ga zaradi njegove nepravilnosti in nasilja. Ugrabil je princeso, jo skril v trden grad, jo ločil od njene družine in užalil njeno deviškost, zato sem ga usmrtil, zdaj pa je na pravičnem Bogu, da njegovo dušo zapre v pekel in ji odmeri slab kraj v njem.

MODRI KRALJ: Kako naj usmrtime tega človeka? Na kakšne muke naj ga obsodim?

ZBOR: Vsak dan mu odreži en ud!

MODRI KRALJ: Hm, premalo.

ZBOR: Presekaj ga na dvoje!

MODRI KRALJ: Preveč usmiljeno.

ZBOR: Daj ga razčetrveriti!

Modri kralj omahuje. Iz Zbora se oddvoji Starec in spregovori s tihim glasom.

STAREC: Milostljivi kralj, mi boš zagotovil varnost, če ti povem svoje mnenje?

MODRI KRALJ: Seveda, emir, govori in ne boj se.

STAREC: Če boš ravnal po mojem nasvetu, tega moža ne boš pokončal.

MODRI KRALJ: Kako prosim?

STAREC: Slišim, da je ta mož gost v vrtu Irem in da je mladi princ obljubljen za moža. Šahban ga bo svoji sestri na ljubo zahteval nazaj; če ne zlepa, pa z vojsko; in mogočen, kot si, njegovim četam ne moreš kljubovati. Obdrži ga v ujetništvu, če ti je toliko do tega, ga še vedno lahko usmrtiš nekoliko kasneje.

Prizorišče A

ŠEHEREZADA: Ko je kraljica mati slišala, kakšna usoda je doletela njenega bodočega zeta, je svojega sina najprej nalajala, kako je lahko dopustil, da so se tuji možje neopaženi vtihotali v kraljestvo in zaplenili njihovega gosta.

ŠAHRIJAR: Kako to misliš, kako je lahko dopustil? Saj ga je ona poklicala k sebi na pogovor o družinskih zadevah.

ŠEHEREZADA: To je rekel tudi on, ja. Rekel pa je tudi, da ni čisto prepričan, ali se je pripravljen v imenu enega ničvrednega človeka, ki je nenazadnje le morilec, spreti z duhom in začeti vojno, za katero je vprašanje, ali jo lahko dobi.

ŠAHRIJAR: Ampak mamica je ukazala in sinček je ubogal.

ŠEHEREZADA: Tako je. Šahban je iz spoštovanja do matere zbral svoje čete in drugi dan odrinil na bitko s četami modrega kralja. Domov se je vrnil kot zmagovalec in Zaif Almuluk je bil svoboden.

ŠAHRIJAR: A Šahbanu se je zdelo za malo, da so njegovi možje krvaveli zaradi nekega tujca, in je poroko preprečil?

ŠEHEREZADA: Če sem ti rekla, da se na koncu poročita.

ŠAHRIJAR: Zdelo se mi je, da si si mogoče izmislila.

ŠEHEREZADA: Ljubi Bog, saj sem si vse skupaj izmislila.

ŠAHRIJAR: Potem si lahko tudi premisliš.

ŠEHEREZADA: Pa si nočem. Glede na to, da me imaš v popolni oblasti, mi lahko pustiš vsaj toliko svobode, da zgodbe zaključujem po svoje.

ŠAHRIJAR: Privošči si.

ŠEHEREZADA: Dobro. Aja, še to – na koncu se poročita tudi Davlet Hatun in Zaid.

ŠAHRIJAR: Od kod pa zdaj to?

ŠEHEREZADA: Kar tako, za prebitek sreče.

ŠAHRIJAR: Kako pa veš, da sta se poročila srečno?

Čisto možno, da se po enem letu nista več mogla videti.

ŠEHEREZADA: Vem, ker sem gospodarica tega vesolja, in če zaukažem srečo, se sreča tudi zgodi.

ŠAHRIJAR: Ko bi le imeli tebe namesto Boga, ki ga imamo na oblasti.

ŠEHEREZADA: Ne vem, če bi to tebi prav dosti koristilo.

ŠAHRIJAR: Mi groziš?

ŠEHEREZADA: Ne, gospodar. Rada bi samo nadaljevala z naslednjo zgodbo. Te zanima?

ŠAHRIJAR: Se tudi ta konča s poroko?

ŠEHEREZADA: Ne, gospodar.

ŠAHRIJAR: S čim pa?

ŠEHEREZADA: S smrtjo.

ŠAHRIJAR: Sijajno! Vse povej.

ŠEHEREZADA: Predavnimi časi sta v nekem perzijskem mestu, katerega imena se nihče več ne spominja, živela dva brata, Kazim in Ali Baba.

ŠAHRIJAR: Vsi so pozabili ime mesta, dva naključna meščana pa sta se uspela zapisati v zgodovino?

ŠEHEREZADA: Očitno sta bila edina, o katerih se je zdelo vredno pripovedovati. Kakor koli že. Kazim je vzel za ženo hčer bogatega trgovca in je po tastovi smrti postal lastnik velike, z redkim in izbranim blagom založene trgovine, skratka eden najpremožnejših ljudi v mestu. Ali Baba pa je poročil žensko, ki je bila enako revna kot en sam, in z njo zaživel v revni koči na obrobju, služil pa od prodaje kuriva, ki ga je nabiral v bližnjem gozdu in ga na svojih treh oslih spravljal na trg.

ŠAHRIJAR: Dokler ni v spanju umoril svojega brata in se polastil njegove žene in njegovega bogastva?

ŠEHEREZADA: Ne, zgodilo se je nekaj drugega.

Nekega dne, ko je v gozdu ob robu pečine nabiral suhljad, je v daljavi zagledal velikanski oblak prahu, ki se je naglo valil proti njemu. Zbal se je, da se bližajo razbojniki, ki ga bodo ubili in mu odgnali osle, zato je živino odgnal v grmovje, sam pa splezal na bližnje drevo in se potuhnil v krošnji.

ŠAHRIJAR: A namesto jezdecev je z zahoda prihrumel puščavski vihar, izruval drevo z Ali Babo vred in ju raztreščil ob skalah.

ŠEHEREZADA: Ne, bili so jezdec. In bili so razbojniki. Pred pečino je razjahalo štirideset postavnih,

gibčnih, do zob oboroženih mož in se približalo steni. Nato je njihov poglavar, kot bi se pogovarjal s kamnom, rekel: »Sezam, odpri se!«

ŠAHRIJAR: In pečina se je razprla in ga pogoltnila.

ŠEHEREZADA: In pečina se je razprla in razkrila dolgo votlino, do stropa zasuto z diamanti in zlatom. Razbojniki so vanjo vrgli vreče, ki so jih pritovorili s sabo, zavpili »Sezam, zapri se!« in odjezdili.

ŠAHRIJAR: In Ali Baba je votlino izropal, postal premožnejši od svojega brata, ta pa ga je od zavisti ubil?

ŠEHEREZADA: In Ali Baba je po poglavarjevem zgledu odklenil votlino, naropal nekaj vreč, jih odnesel domov, skrivnost pa zaupal svojemu bratu.

ŠAHRIJAR: In brat?

ŠEHEREZADA: Z desetimi mulami je odjezdil k pečini, da bi preveril, ali je vse res.

ŠAHRIJAR: In bilo je.

ŠEHEREZADA: In bilo je, le da je zmedeni Kazim na poti iz jame pozabil čarobne besede in namesto sezama, začel vpiti na ječmen.

ŠAHRIJAR: Nerodno.

ŠEHEREZADA: Usodno. Ko so ga razbojniki našli, so ga brez usmiljenja presekali na pol in vsako polovico trupla obesili na eno stran vhoda kot svarilo. Po dveh dneh je njegova žena vsa objokana potrkala Ali Babi na vrata in ga rotila, naj preveri, kaj se je pripetilo. In je šel.

ŠAHRIJAR: In našel svojega brata obešenega na kavelj kot divjačino.

ŠEHEREZADA: Natovoril ga je na osla in kose njegovega trupla zakril z dračjem in šibjem, da se ne bi videlo, kaj nosi. Druga dva osla je otovoril z zlatom.

ŠAHRIJAR: Velik je človek, ki ne dopusti, da bi mu sentiment udaril na razsodnost.

ŠEHEREZADA: Pod plaščem noči se je Ali Baba odtihotapil do hiše svojega pokojnega brata in tiho potrkal na vhod za služinčad. Kazim je

imel sužnjo, ki je slovela kot izjemno bistra in iznajdljiva. Ime ji je bilo Morgjana. Ali Baba je imel veliko srečo, da mu je odprla prav ona. (*Oponašajoč moški glas.*) Morgjana, od tebe pričakujem predvsem, da boš molčala kot grob, ji je rekel. Tvoj molk bo koristil tako tvoji gospodarici kot tudi meni. V teh zavojih je truplo tvojega gospodarja. Pokopati ga moramo tako, da bo videti, kot da je umrl naravne smrt. Odpelji me k svoji gospodarici in dobro poslušaj, kaj ji bom rekel.

ŠAHRIJAR: Je bratovi ženi povedal, kakšnega je našel njenega soproga?

ŠEHEREZADA: Povedal, povedal, vendar ji ni privoščil kaj dosti sentimentalnosti. Usoda hoče, kar pač hoče, je rekel, in da je zdaj o vsem skupaj pač treba molčati, ker so od tega odvisna življenja vseh vpletenih. (*Spet oponašajoč moški glas.*) Počakaj, da minejo dnevi predpisanega žalovanja, nato pa te vzamem za ženo in živela boš prijetno in udobno. Nič se ne boj, da bi te moja žena mučila in ti grenila življenje z ljubosumjem, ker je dobra in ima zlato srce.

ŠAHRIJAR: Lahko je takole govoriti v tujem imenu.

ŠEHEREZADA: Ali Babo je revščina privadila na praktično mišljenje in šlo mu je predvsem za to, da bi se vsi skupaj čim hitreje obrnili in čim bolj učinkovito vzbujali vtis, da se ni zgodilo nič posebnega.

ŠAHRIJAR: In kako mu je uspevalo?

ŠEHEREZADA: Načrt je bil tak: Morgjana je kakšen teden vsak dan hodila v lekarno po zdravilo, ki ga dajemo umirajočim, da bi jim olajšali bolečine, in se pred lekarnarjem od žalosti metala po tleh, češ kako bolan da je njen gospodar, da nič ne pije in ne je in da so nad njim vsi skupaj že malo obupali. Bog ve, če bo še živ, ko pridem domov, je govorila. In potem nekega dne »ni bil«.

ŠAHRIJAR: Njegovo truplo pa se je medtem že konkretno usmradilo.

ŠEHEREZADA: Zato je naslednjega jutra navsezgodaj obiskala Babo Mustafo, krojača mrtvaških prtov. Obljubila mu je plačilo v zlatu, mu zavezala oči in ga peljala domov, kjer je ležalo truplo njenega gospodarja.

ŠAHRIJAR: In krojač ga je zašil?

ŠEHEREZADA: Potem mu je dala še zlatnik viška in sešil je še dostojen mrtvaški prt.

ŠAHRIJAR: In potem so ga dostojno pokopali.

ŠEHEREZADA: Jokali, vili roke, si pulili lase in se zaprli pred svetom. Minilo je štirideset dni predpisanega žalovanja, potem pa je Ali Baba spakiral kovčke in se preselil na posest rajnkega Kazima. Javno se je poročil z njegovo vdovo, njenega sina pa pregovoril, da prevzame in vodi trgovsko dejavnost svojega očeta.

ŠAHRIJAR: To je pa ena precej dolgočasna zgodba. Prepričan sem, da zmoreš več.

ŠEHEREZADA: Saj še ni konec. Dokler je razbojniški poglavar živ, tisti, ki hodijo po svetu z njegovim bogastvom, ne bodo našli miru.

ŠAHRIJAR: Torej na koncu umre razbojniški poglavar.

ŠEHEREZADA: Ali pa ni miru.

ŠAHRIJAR: Ali pa poglavar sicer umre, miru pa vseeno ni od nikoder.

ŠEHEREZADA: Vse to je v rokah usode.

ŠAHRIJAR: Res? Pa sem dobil vtis, da je v rokah pripovedovalca.

ŠEHEREZADA: Kdo pa pravi, da pripovedovalec ni samo podaljšana roka usode?

ŠAHRIJAR: Takole na pamet ti ne bi nikdar prisodil fatalizma.

ŠEHEREZADA: Kdo pa pravi, da je bila to fatalistična izjava. Skratka. Ko so se razbojnik vrnili k votlini, so opazili, da je nekdo odnesel truplo in da so tudi kupi zlata nekoliko manjši, kot so jih bili vajeni. Nekdo pozna njihovo skrivnost. Nekdo, ki ga je treba izslediti in mu vzeti glavo.

ŠAHRIJAR: In nakradeno zlato.

ŠEHEREZADA: In, dokler še diha, iz njega izvleči, ali je skrivnost izblebela še komu. In so šli v poizvedovanje. Najprej so poslali prvega razbojnika. Našemil se je v trgovca in šel na bazar poizvedovat, ali je v preteklih dneh kdo naletel na kaj nenavadnega.

ŠAHRIJAR: Na primer koga, ki je naokrog tvoril razkosano truplo ali večje količine denarja.

ŠEHEREZADA: Do mraka je blodil naokrog in se trudil čim bolj neobremenjeno kramljati z ljudmi, a do trde noči ni naletel na čisto nič posebnega. Samo na starega, skrivenčenega krojača, ki je sedel pred svojo trgovnico in v polmraku nekaj šival. (*Oponašajoč moški glas.*) Kako to šivaš, stari, saj je čista tema, mu je rekel razbojnik.

ŠAHRIJAR: In stari mu je rekel, da to pa ja ni nič takšnega za človeka, ki je še pred nedavnim v popolni temi sešil mrliča.

ŠEHEREZADA: Kako si vedel?

ŠAHRIJAR: Ker bi se mi zdelo malo čudno, da bi se v tvoji pravljici po čistem naključju pojavila dva krojača.

ŠEHEREZADA: Razbojnik ga je prosil, da mu pokaže hišo, kjer je svojo umetnost opravil, a stari mu je razložil, da so ga po mestu vodili z zvezanimi očmi in da ne glede na to, kako napenja spomin, ne more imeti niti najmanjše predstave, kje je ta hiša stala. A razbojnik je imel idejo. Kaj pa, je predlagal Babi Mustafi, če ti zavežem oči, ti pa po občutku poskušaš ugotoviti, ali je smer, v katero te vodim, prava? (*Medtem ko govori, si z las sname trak in ga preveže Šahrijarju čez oči. Ta se malo poskuša upirati, a se nazadnje vda.*)

ŠAHRIJAR: Tega se ne da.

ŠEHEREZADA: Zgodba o Ali Babi pravi, da se da. Baba Mustafa je po občutku ubral pot, po kateri ga je vodila Morgjana, dokler ni nenadoma obstal. Stala sta pred hišo rajnkega Kazima. Razbojnik

je vrata zaznamoval z belo kredo, da bi jih lažje našli, ko se bodo vrnili po tatu.

ŠAHRIJAR: A Ali Baba je znamenje opazil, skočil po belo kredo in z enakim označil vsa vrata v soseski.

ŠEHEREZADA: Ali Baba ni opazil ničesar. Z nečakom sta pregledovala poslovne knjige in se spraševala, ali bi začela uvažati vrvi iz konoplje. Je pa opazila Morgjana. In ja, skočila je po belo kredo in z enakim znamenjem označila vsa vrata v soseski.

ŠAHRIJAR: Je to važno?

ŠEHEREZADA: Kaj – če je važno?

ŠAHRIJAR: Je važno, da je bila prav ona ali me samo rada popravljaš?

ŠEHEREZADA: Seveda je važno. Važno je, ker je samo človek, ki se mora v svetu močnejših neprestano boriti, da mu zaradi malenkosti ne snamejo glave z vratu, na malenkosti zares pozoren. Tudi Ali Baba je bil oprezen, dokler je bil berač, potem pa so se mu možgani polenili. Ista zgodba se je potem ponovila še enkrat. Potem ko je razbojniški poglavar prvemu izvidniku snel glavo zaradi domnevne nesposobnosti, je v mesto poslal drugega. In ker mož ni bil med najpametnejšimi, je vajo do potankosti ponovil, le da je namesto bele uporabil rdečo kredo.

ŠAHRIJAR: In sužnja je spet šla in pobarvala še vse sosednje vhode.

ŠEHEREZADA: In še en razbojnik je ostal brez glave. In potem se je poglavar odločil, da gre v mesto sam. Našel je Babo Mustafo, našel hišo, si jo zapomnil. In izdelal načrt. Pretvarjal se bo, da je trgovec z oljem. Nakupil bo osemtrideset mehov gorčičnega olja, enega napolnil, v ostale pa skrnil svoje može. Zvečer bo z otovorjenimi mulami priromal pred hišo Ali Babe. Pozno bo in dajal bo vtis utrujenosti. Ko bo gospodarja prosil za prenočišče, mu ta ne bo mogel odreči. Ko bo

vsa hiša spala, bodo njegovi razbojnik poskakali iz mehov in pobili vse, ki jim bodo prečkali pot. In bo vse spet tako, kot mora biti.

ŠAHRIJAR: Razen če je Ali Baba svojo skrivnost zaupal še komu.

ŠEHEREZADA: Ugibam, da je razbojniški poglavar iz svoje izkušnje sklepal, da tisti, ki pozna skrivnost, vezano na večje količine denarja, zlata in dragih kamnov, o njej raje molči.

ŠAHRIJAR: Kaj pa vem; vsakogar, ki trepetja za moč in premoženje v temnih nočeh, davi paranoja.

ŠEHEREZADA: Dobro, morda je načrtoval tudi zasliševanje z mučenjem, ne vem. Vsekakor se je že nočilo, ko je prišel pred hišo Ali Babe. Gospodar se je v večernem mraku sprehajal pred svojim domovanjem in v utrujenem prišleku, kdo bi le vedel, zakaj, ni prepoznal razbojniškega poglavarja.

ŠAHRIJAR: Ali je bila krinka zelo dobra ali pa Ali Baba zelo neumen.

ŠEHEREZADA: Kar koli že je bilo, je razbojniški poglavar za čez noč v uporabo dobil hlev, večerjo in ležišče. Svojim možem je naročil, naj skriti čepijo v sodih, dokler ne pride ponje. Ko bodo zaslišali njegov glas, naj z noži planejo iz sodov in začnejo klati.

ŠAHRIJAR: A gospodar je po obilni večerji zadremal in plan je padel v vodo?

ŠEHEREZADA: Gospodar bi se že zbudil, a je nekaj prišlo vmes. Morgjani je med kuhanjem zmanjkalo olja. Kakšna sreča, da je bil gospodarjev gost ravno oljar! Vzela je skodelico in šla v hlev, da bi si izposodila nekaj kapljic. Ko je stopila k nemu izmed mehov, je razbojnik, ki je tičal v njem, slišal njene korake; in ker ni bil preveč pameten, previden ali pozoren, je mislil, da prihaja poglavar, in tiho vprašal, ali je že čas. (*Oponašajoč moški glas.*) Ura še ni prišla, je odgovorila Morgjana in si rekla, da kar koli že je, kar se dogaja, gotovo ne more biti dobro. Sprehodila se je od enega meha

do drugega, jih pretipala in ugotovila, da v čisto vseh, razen v zadnjem, tičijo ljudje. Potem je z osla snela meh, v katerem je dejansko bilo olje, in s tihimi koraki odšla.

ŠAHRIJAR: In gospodarju povedala, da so mu ure štete.

ŠEHEREZADA: Pravzaprav ne. Vrnila se je v kuhinjo.

Šla je po velik kotel, ga do roba napolnila z oljem in pod njim zanetila velik ogenj. Ko je zavrelo, se je vrnila v hlev in ga začela po vrsti zlivati v mehove. Razbojniki so drug za drugim poginili od opeklin. Ko se je prepričala, da so vsi mrtvi, se je vrnila v kuhinjo in skuhalo juho za Ali Babo.

ŠAHRIJAR: Daj no.

ŠEHEREZADA: Kaj naj ti dam?

ŠAHRIJAR: To je spet ena od tvojih poučnih zgodb na temo nepričakovane ženske zvižčnosti, ki razen nauka, ki ustreza tebi, nima nobene druge kakovosti. Sužnja je v enem zamahu do smrti poparila sedemintrideset ljudi. Ne me basat.

ŠEHEREZADA: To se ti skratka zdi čudno, to, da se votlina odpira in zapira na ukaz, pa nekaj najbolj vsakdanjega v življenju?

ŠAHRIJAR: In zakaj razbojniki niso kričali?

ŠEHEREZADA: Ker so bili brezpogojno vdani svojemu gospodarju in nihče ni hotel biti kriv za to, da bi njegov načrt propadel.

ŠAHRIJAR: In potem?

ŠEHEREZADA: Vidiš, da te zanima. Poglavar se je zbudil. Ko je videl, da v hiši ne gori nobena luč več, je zaploskal z rokami in dal svojim tovarišem znamenje, naj prilezejo iz svojih skrivališč. A iz teme in tišine se ni nič oglasilo. Zaskrbljen je odšel v hlev in ugibal, kaj se je zgodilo. Ko je odprl vrata, mu je v nosnice udaril vonj po sežgani koži. Nenadoma se je zavedel, kakšna usoda je doletela njegove pajdaše, in v skrbeh za svojo kožo izginil v temno noč.

ŠAHRIJAR: Pa Ali Baba?

ŠEHEREZADA: Ali Baba se je zbudil. Morgjana ga je prijela za roko in rekla, da bi mu nekaj rada povedala na samem. Odvedla ga je v hlev. Težak vonj je še vedno visel v zraku. Sužnja je pokazala na enega izmed mehov in rekla gospodarju, naj si kar ogleda, ali je v njem olje ali kaj drugega. Ali Babo bi skoraj zadela kap. Ta človek, je rekla Morgjana, ti ne more storiti nič zlega. Mrtev je. In mu je razložila vse, kar se je zgodilo prejšnjo noč. In Ali Baba ji je obljubil svojo večno hvaležnost. Trupla sta zakopala, skrila mehove in orožje, mule pa drugo za drugo prodala na bazarju. Zgodba ni prišla na plan.

ŠAHRIJAR: A dokler je razbojniški poglavar živ ...

ŠEHEREZADA: Ali Baba se ni mogel otresti strahu, da bo za vse skupaj drago plačal, ko bo najmanj pričakoval. Skrival se je pred ljudmi in ni hodil z doma, predvsem pa je pazil, da ne bi kdo česa izvedel o bogastvu, ki ga je pritovoril iz razbojniške votline.

ŠAHRIJAR: Pa poglavar?

ŠEHEREZADA: Ves togoten je pobegnil nazaj v goščavo. Ali Babo je treba spraviti s sveta, to je bila edina stvar, o kateri je bil prepričan. A kako? Odločil se je, da bo na bazarju najel prodajalno, tržil nekaj najfinejšega blaga, kar se mu ga je valjajo po votlini, in dal vse od sebe, da bi poniknil v množico kot čisto običajen meščan s čisto običajnim poklicem, trgovec, Hasan Hogija po imenu. In sproti videl, kaj se da narediti.

ŠAHRIJAR: Krasen načrt. Zelo dovršen.

ŠEHEREZADA: Včasih najboljši načrti nastajajo spotoma.

ŠAHRIJAR: Samo uspe jih bolj malo.

ŠEHEREZADA: Hasan Hogija je imel srečo. Njegova prodajalna je po naključju namreč stala nasproti trgovine rajnkega Kazima, ki jo je zdaj vodil njegov sin, Ali Babov nečak Abdulah. In ni trajalo dolgo, da je tudi Ali Baba sam prišel mimo, da bi preveril, kako mali posluje. Ko je razbojniški

poglavar seštel ena plus ena in ugotovil, kako globok je med, v katerega mu je padla sekirica, je postal do mladeniča neverjetno ljubezniv. Poklanjal mu je darila, ga vabil k sebi na kosila in ga pital z najbolj izbranimi jedmi in Abdulah je bil od vse pozornosti v globoki zadregi.

ŠAHRIJAR: Veš, kaj bi bil sijajen zaključek tvoje zgodbe?

ŠEHEREZADA: Vem.

ŠAHRIJAR: Kaj?

ŠEHEREZADA: Konec bo, ko bo konec.

ŠAHRIJAR: Pa lahko jaz povem svoj alternativni konec že zdaj?

ŠEHEREZADA: Ti si gospodar, ti ukazuješ.

ŠAHRIJAR: Da bi razbojniški poglavar ugotovil, da kot trgovec lahko zaslužiš veliko več kot pa razbojnik, pa še glave ti ni treba tvegati, in da bi se udomačil v svojem novem poklicu. Potem bi ugotovil še, da je na smrt zaljubljen v Alijevega nečaka; mali ne bi imel nič proti in srečno bi živel do konca svojih dni.

ŠEHEREZADA: In ti si po novem pacifist in romantik.

ŠAHRIJAR: Samo rad imam nepričakovane preobrate.

ŠEHEREZADA: Potem pa kar počakaj. Abdulah je bil v zadregi, ker je vedel, da bi bil počasi skrajni čas, da ljubeznivega tujca tudi sam povabi na večerjo. A njegova hiša je bila majhna in tesna in v njej ni mogel prirediti gostije, kakršno si je zamislil.

ŠAHRIJAR: Zato je prosil Ali Babo, če lahko zabavo organizira pri njih.

ŠEHEREZADA (*oponašajoč moški glas*): Seveda moraš povabiti svojega prijatelja in ga pogostiti tako dostojno, kot je on pogostil tebe. Glej, jutri je petek. Zgodaj zapri trgovino, Hasana povabi na sprehod in ga pripelji k nam. Morgjani bom naročil, naj pripravi kaj izbranega.

ŠAHRIJAR: In poglavar si je mislil, da je to najsrečnejši dan njegovega življenja.

ŠEHEREZADA: In Ali Babi malodane planil v objem.

ŠAHRIJAR: Veš, kaj mene pri teh tvojih zgodbah najbolj fascinira? Kako so se nekateri ljudje srečali že vsaj desetkrat, pa se še vedno ne prepoznajo.

ŠEHEREZADA: Morda pa je bil razbojniški poglavar res mojster preobleke. Smrtna sovražnika sta si tako planila v objem in Ali Baba je vztrajal, da mora prišlek ostati na kosilu.

ŠAHRIJAR: In?

ŠEHEREZADA: In poglavar je rekel, da z veseljem ostane, a da mu je zdravnik ukazal, da ne sme jesti soljenih jedi.

ŠAHRIJAR: Kako to misliš? Zakaj kdo ne bi hotel jesti slano?

ŠEHEREZADA: To si je mislila tudi Morgjana, ko je prejela gospodarjevo naročilo. Pri vsem skupaj je nekaj smrdelo. Hotela si je ogledati čudnega gosta. Izza kuhinjskih vrat je pokukala v jedilnico in takoj ji je bilo vse jasno. Seveda, si je rekla. Razbojniški poglavar. Lopov je vraževerna baraba, in ker je sol znamenje prijateljstva in zvestobe, bi se mu zdelo, da si je na vrat nakopal kaj zlega, če bi jo zaužil v sovražnikovi hiši. Opazila je tudi, da pod plaščem skriva bodalo.

ŠAHRIJAR: Ker je bila ona po definiciji spretna in bistra, njen gospodar pa po definiciji bolj blage pameti.

ŠEHEREZADA: Vedela je, da nima dosti časa. Medtem ko so se gospodje mastili s sladkomo, je izginila in se preoblekla v plesalko. Obraz si je zastrla z dragoceno tkanino, na glavo si je nadelo pisan turban in si okrog pasu ovila svileno, z zlatom in srebrom vezano ruto, za katero je skrila bodalo. Stopila je pred svojega gospodarja, se globoko priklonila in prosila, naj ji dovoli gostu na čast zapeti in zaplesati.

ŠAHRIJAR (*si sname prevezo z oči*): To pa moram videti.

ŠEHEREZADA: Kaj?

ŠAHRIJAR (*se dvigne na postelji, sname okrasno sabljo, jo vrže Šeherezadi*): Tebe, kako plešeš z bodalom.

ŠEHEREZADA (*zmedeno, z obema rokama drži sabljo pred sabo*): Jaz ne znam plesati, jaz znam samo opisovati druge, kako plešejo.

Šahrijar vstane, stopi za njo, tako da se je dotika s celim telesom, prime za njeni roki. Skupaj izvlečeta sabljo iz nožnice. Šahrijar se odmakne, stopi pred Šeherezado, da roke v boke in jo opazuje.

ŠAHRIJAR: Paše ti. Zdaj se pa samo še malo premikaš v bokih, to je pa po mojem to.

ŠEHEREZADA (*nameri konico sablje v njegove prsi*): Pa se ti res zdi dobra ideja, da mi daješ orožje v roke? Morgjana je razbojniškega poglavarja med plesom zlahka zaklala, čeprav je bila punca.

ŠAHRIJAR: Saj mi nič ne moreš. Če me ubiješ, te bodo moji ujeli, ujeli tvojo sestrico in tvojega očeta, ju pred tabo mučili in umorili, mučili še tebe in te nataknili na kol.

ŠEHEREZADA: Zelo moraš biti zaverovan v svojo oblast, da računaš, da ti bodo podaniki zvesti tudi po smrti.

ŠAHRIJAR (*odmakne rezilo, stisne Šeherezado k sebi*): In ti moraš biti zelo samozavestna, da groziš kralju. Si že kdaj koga umorila?

ŠEHEREZADA: Nisem, gospodar.

ŠAHRIJAR: Ni lahko, veš.

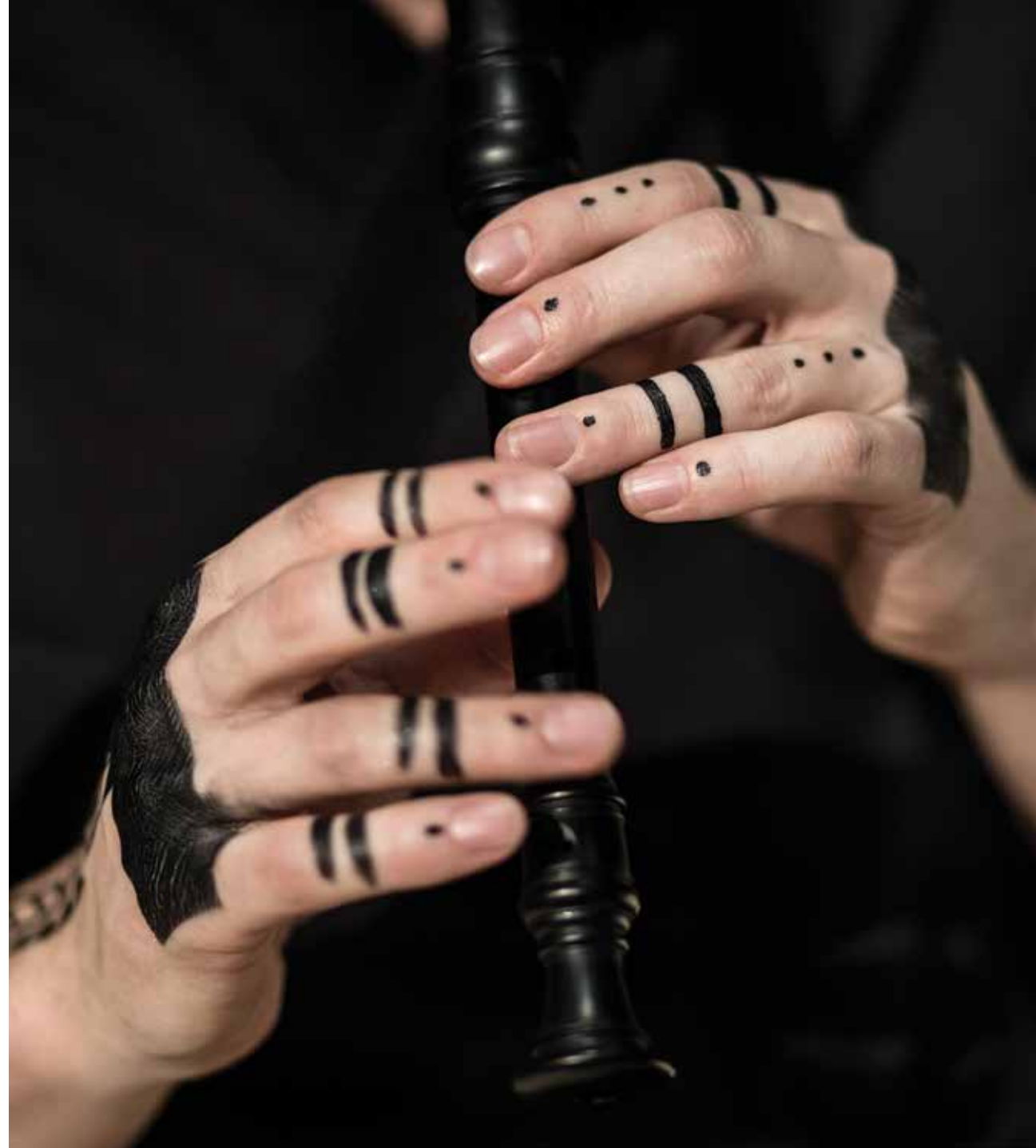
ŠEHEREZADA: Verjamem.

ŠAHRIJAR: Ko si enkrat moril, si za večno morilec. To nosiš s sabo. Nisi ti tista, ki si tako ponosna na svojo dobrost?

ŠEHEREZADA: Ne vem, gospodar.

Šahrijar začne Šeherezado poljubljati po vratu, prime za njeno roko, razpre njeno dlan, da sablja pade na tla. Poljublja jo po ramenih in po prsih, upogne kolena, poklekne, drži jo za boke in jo poljublja po trebuhu. Šeherezada izza pasu potegne drobno bodalce in ga Šahrijarju zarije v vrat.

KONEC



FOTOGRAFIJE Z VAJ



Viktorija Bencik Emeršič



Boris Ostan



Gregor Gruden



Gregor Čušin



Jernej Gašperin



Nina Rakovec



ZA IZSTOP
PRITISNITE
TA GUMB!

TO EXIT
PRESS THIS
BUTTON!

Domen Valič



Karin Komljanec



Tanja Dimitrievska



Blaž Celarec



Igor Leonardi



Boštjan Gombač

THOUSAND AND ONE NIGHTS

Based on Katja Perat's libretto *1001*

World premiere

Opening night 1 March 2016

Adaptation **ARTISTIC TEAM**

Director **IVANA DJILAS**

Composer **BOŠTJAN GOMBAČ**

Dramaturg **PETRA POGOREVC**

Storytelling consultant **ANA DUŠA**

Set designer **AJDA VOGELNIK**

Costume designer **JELENA PROKOVIĆ**

Choreographer **MAŠA KAGAO KNEZ**

Language consultant **MARTIN VRTAČNIK**

Vocal accompanist **JOŽE ŠALEJ**

Instrumental accompanist **BLAŽ CELAREC**

Lighting designer **BOŠTJAN KOS**

Assistant to costume designer **BARBARA VRBANČIČ,**

ULA POGOREVČNIK, ANJA MEDLE

Lyrics of the songs *Love Game* and *Old Man* are based on the translations of **Stanka Rendla** and **Severin Šali**, and lyrics of the song *That Evening* on the translation of **Tatjana Capuder**.

Stage manager **Borut Jenko**

Prompter **Neva Mauser Lenarčič**

Technical director **Jože Logar**

Stage foreman **Janez Koleša**

Technical coordinator **Branko Tica**

Sound master **Sašo Dragaš**

Lighting masters **Boštjan Kos** and **Bogdan Pirjevec**

Hairstylist **Ksenija Imerovič**

Wardrobe mistresses **Angelina Karimovič** and **Tatjana Cirman**

Property master **Sašo Ržek**

The set was made under the supervision of master **Vlado Janc** and costumes under the supervision of mistresses **Irena Tomažin** and **Branka Spruk** in the ateliers of the Ljubljana City Theatre.

Cast

Storyteller Scheherazade

GREGOR GRUDEN/BORIS OSTAN

VIKTORIJA BENCIK EMERŠIČ

GREGOR ČUŠIN

TANJA DIMITRIEVSKA

JERNEJ GAŠPERIN

KARIN KOMLJANEC

NINA RAKOVEC

DOMEN VALIČ

Musicians

BLAŽ CELAREC/GAŠPER PERŠL

BOŠTJAN GOMBAČ/PRIMOŽ FLEISCHMAN

IGOR LEONARDI/MARKO KOROŠEC

What is your first thought when you hear of *One Thousand and One Nights*? What is the first image that pops up when you close your eyes? Maybe that of a vaulted room full of soft pillows with a recumbent, veiled beauty shyly glancing at a man in a turban who blows majestic, thoughtful puffs of smoke from a gurgling waterpipe? Or that of a poorly dressed boy staring in astonishment at a teapot-like lamp with a mighty genie rising like a pillar? Maybe you think of the wily Ali Baba who yells "Open Sesame!", and the rock indeed splits open?

Dating from the Golden Age of Islam, *One Thousand and One Nights* ranks among the most comprehensive folk narrative collections and contains stories originating from Persia, Syria and India, i.e. from the lands of the Orient. The collection covers all topics that have always fuelled the human curiosity and whose universal quality has made them a part of the European perception of the Middle East. The exceptional broadness and variety of motives is enclosed by the frame story about Scheherazade, a brave and intelligent daughter of a vizier, who offers herself as the next bride to Shahryar, a vengeful king whose first wife was unfaithful and consequently killed. To avoid further humiliation, the king begins to marry a succession of virgins only to execute each one the next morning. On the night of their marriage, Scheherazade begins to tell the king a tale that stops at dawn, at the moment of the maximum suspense. The king, curious about how the story ends, thus grants Scheherazade another night in order to hear the conclusion. The next night, as soon as she finishes the tale, she begins a new one... again falling silent just before the end. Thus Scheherazade postpones her execution for 1,001 nights. Only then the king shows mercy and lets her live.

Katja Perat, a young Slovenian poet, was invited to write the libretto for the new musical based on *One Thousand and One Nights*. We believe that the author's poetry and Boštjan Gombač's music will (also) revive our belief in the universal power of great stories that hold the belly of the world together like a broad belt. At least for a single pleasurable evening.

INFORMACIJE O PREDSTAVAH MGL DOBITE

- pri blagajni MGL v Gledališki pasaži med Čopovo in Nazorjevo ulico v Ljubljani, ki je odprta vsak delavnik od 12. do 18. ure in uro pred predstavo
- v mesečnem sporedu predstav, ki ga abonenti, imetniki osebne in poslovne kartice MGL in tudi vsi drugi, ki to želijo, prejmejo po pošti, prav tako pa je brezplačno na voljo pri blagajni MGL
- na spletni strani **www.mgl.si**
- s sporočili SMS Mestnega gledališča ljubljanskega
- v dnevnem časopisju
- na radiu
- na Facebooku, Twitterju in Instagramu